

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**JOŽI VOVK
ANTROPOLOGIJA GLASBE
SLOVENSKA GLASBENA KULTURA IN NJEN VPLIV NA OHRANJANJE
ETNIČNE IDENTITETE MED SLOVENCII V ARGENTINI**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2004

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

JOŽI VOVK

MENTOR: DOC. DR. KARMEN ŠTERK

SOMENTOR: DR. ZVONE ŽIGON

ANTROPOLOGIJA GLASBE

SLOVENSKA GLASBENA KULTURA IN NJEN VPLIV NA OHRANJANJE ETNIČNE
IDENTITETE MED SLOVENCİ V ARGENTINI

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2004

KAZALO:

PREDGOVOR	1
UVOD	2
I. OSNOVNI POJMI	6
1. IDENTITETA – opredelitev pojma	6
1.1 Osebna in skupinska identiteta	7
1.2 Etnična (narodna, nacionalna) identiteta	9
<i>1.1.1 Etnija in etnična identiteta</i>	9
<i>1.1.2 Narod in narodna identiteta</i>	11
<i>1.1.3 Nacija in nacionalna identiteta</i>	12
<i>1.1.4 Nacionalni karakter</i>	13
2. SOCIALIZACIJA	14
2.1 Poskus definicije	14
2.2 Primarna socializacija	15
2.3 Sekundarna socializacija	17
2.4 Resocializacija	18
3. OHRANJANJE ETNIČNE (NARODNE) IDENTITETE MED IZSELJENCI	19
3.1 Agensi socializacije in ohranjanje etnične identitete	20
3.2 Posebnosti ohranjanja kulture in etnične identitete	21
4. POMEN JEZIKA V PROCESU OBLIKOVANJA ETNIČNE IDENTITETE	23
4.1 Pomen jezika	23
4.2 Pomen jezika v oblikovanju etnije	23
II. SLOVENSKI IZSELJENCI	24
1. IZSELJEVANJE – MIGRACIJE	24
1.1 Definicija pojma migracije	24
1.2 Vrste migracij	25
1.3 Vzroki in motivi migracij	25

2. IZSELJEVANJE SLOVENCEV	26
2.1 Zgodovinski pregled izseljevanja Slovencev	27
3. SLOVENSKI IZSELJENCI V ARGENTINI	29
3.1 Zgodovinski pregled izseljevanja Slovencev v Argentino	29
3.2 Organiziranost in narodna identiteta slovenskih izseljencev v Argentini	31
3.2.1 <i>Prvi val: obdobje od 2. polovice 19. stoletja do začetka 20. stoletja</i>	32
3.2.2 <i>Drugi val: obdobje med svetovnima vojnama</i>	32
3.2.3 <i>Tretji val: poveljna politična emigracija</i>	35
4. GLASBENO ŽIVLJENJE SLOVENCEV V ARGENTINI	37
4.1. Nosilci glasbenega življenja	37
4.1.1 <i>Prvi val izseljencev – sreda 19. stol. do začetka 20. stol.</i>	37
4.1.2 <i>Drugi val izseljencev – med vojnama</i>	37
4.1.3 <i>Tretji val izseljencev: slovenska politična emigracija</i>	39
4.1.3.1 Cerkev.....	39
4.1.3.2 Slovenski domovi in društva.....	40
4.1.3.3 Šole.....	41
4.1.3.4 Slovenski mediji.....	43
4.1.3.5 Slovenska kulturna akcija.....	45
4.2 Glasbeni sestavi v preteklosti	47
4.2.1 <i>Pevski zbori in vokalne skupine</i>	47
4.2.2 <i>Instrumentalni sestavi</i>	54
4.2.3 <i>Solisti</i>	55
4.3 Današnje glasbeno življenje med slovenskimi izseljenci v Argentini	57
4.4 Stiki s Slovenijo	61
4.5 Interpretacija pesmi Slovenija v svetu (Marko Kremžar)	63
ZAKLJUČEK	67
5. VIRI IN LITERATURA	74
6. PRILOGE	76

PREDGOVOR

Diplomsko delo je nastalo iz želje po odkrivanju in umestitvi polja slovenske glasbene kulture v širši organizacijski okvir slovenske izseljenske skupnosti v Argentini. Zanimala me je tudi povezava med slovensko glasbo, pesmijo in ohranjanjem etnične identitete v že omenjeni slovenski skupnosti, ki ima še danes močne slovenske poteze. Pri raziskovanju sem se obrnila na številne organizacije, društva in posameznike, ki so mi pomagali sestaviti ta dokaj celovit pregled slovenskega glasbenega ustvarjanja med Slovenci v Argentini.

Veliko podatkov sem našla v knjigah, časopisih, revijah in na spletnih straneh slovenskih društev v Argentini. Najbolj živo sliko o življenju Slovencev v Argentini pa so mi posredovala bodisi osebna ali zgolj dopisna srečanja z našimi izseljenci.

Rada bi se zahvalila vsem, ki so prispevali svoj trud in čas pri nastajanju te diplomske naloge. Največ obiskov sem opravila pri Slovenski izseljenski matici. Zahvaljujem se ga. Smilji Klešnik iz Slovenske izseljenske matice za pomoč pri iskanju po arhivu številnih Izseljeniških koledarjev, katerih poročila o glasbenih dogodkih med Slovenci v Argentini predstavljajo velik del pogleda v same začetke slovenske glasbene dejavnosti med Slovenci v Argentini. Hvala tudi g. Tonetu Mizeritu, g. Marku Finku, g. Marku Bajuku, g. Cirilu Krenu, g. Mirku Vasletu in drugim za nasvete in odprtost pri odgovarjanju na moja vprašanja.

Velika zahvala gre tudi mentorici doc. dr. Karmen Šterk in somentorju dr. Zvonetu Žigonu za sodelovanje in spremljanje nastajanja diplomskega dela. In nenazadnje se zahvaljujem možu Mateju za potrpežljivost in podporo ter prijateljici Romani za spodbudne debate.

UVOD

“Za nas melodija in vsebina nista glavni, za nas je slovenska pesem mnogo več, nima cene. Je kakor materin molek, kakor kruh z očetove mize, kakor vonj kadila v domači cerkvi. V njej je šumenje kraških borov, vrisk štajerskih goric, odsev koroških jezer, jok naših mater, tiha tožba žalostnega dekleta. Pojejo jo doma, pojemo jo v svetu: od kanadskih gozdov do avstralskih pustinj, od argentinskih pamp do westfalskih rudnikov. Dajmo, razsipajmo to bogastvo tudi med svojo mladino! Ko bo otrokom naših otrok materina beseda že okorno tolkla, ko je morda niti ne bodo več znali, jim bodo še vedno zaplala lica in se jim razširila prsa ob naši pesmi, ker jo bodo občutili. To je zadnja vez, ki jih bo držala, zadnja ker je močnejša od vseh drugih.” (Škulj, 1995:na ovitku)

Pisalo se je leto 2000, ko sem se s Komornim zborom Ave podala na turnejo v Argentino. Nastopali smo tako za argentinsko publiko kot tudi za Slovence v Buenos Airesu in Mendози. Takrat sem bila povsem presenečena nad sprejemom in povezanostjo tamkajšnjih Slovencev. Že na letališču so med nami iskali kakšne sorodstvene vezi ali pa vsaj skupno deželno pripadnost. Prav posebej pa so se me dotaknili poslušalci naših koncertov, saj so mnogi, kljub pozni uri, prišli na koncert po več sto kilometrov daleč in res so njihova lica dobila poseben izraz ob slovenski narodni pesmi. Tako poslušalcem kot tudi marsikateremu nastopajočemu je ob pesmi »Lipa zelenela je« spolzela kakšna solza po licu. »Slovenijo v svetu« pa smo kar skupaj ponosno vrezali na koncu, navadno za dodatek.

Ko se sedaj spominjam svojih občutkov med prepevanjem in tudi poslušanjem njihovih zborov, moram priznati, da sem takrat prvič začutila pomen besed v pesmi »Slovenec sem«. Takrat se mi je rodila zamisel, da bi svoje diplomsko delo posvetila osvetlitvi pomena slovenske glasbe za Slovence v Argentini in njeni povezanosti z etnično identiteto.

O slovenskih izseljencih v Argentini je bilo v preteklosti napisanega že kar nekaj gradiva. Pri prebiranju le-tega sem spoznala, da je še kar nekaj prostora za raziskovanje, tudi na področju kulturnih dejavnosti. Največkrat sem tako zasledila, da sta glasbena kultura in ustvarjanje slovenskih izseljencev v Argentini le bežno omenjena, bodisi kot poročilo o kulturnem dogajanju ali kot eden izmed mnogih dejavnikov ohranjanja etnične identitete. Moja osebna izkušnja pa mi je dala slutiti, da imajo slovenska narodna pesem, polka, valček ali popevka

pod južnim križem za nemalo ljudi prav poseben pomen in si zato zaslužijo, da se jim nameni nekaj več pozornosti in besed.

Naj opozorim, da se v tej nalogi ne bom poslužila etnomuzikološkega pristopa, ki se ukvarja s samim glasbenim zvokom in njegovo strukturo ali tudi različnimi pojmovanji glasbe. Pogosto se pri obravnavi glasbe tako prezre antropološko komponento. Pogosto se glasbo pozabi umestiti v kulturo, v kateri glasba nastaja. Pričujoče delo je tako predvsem poskus umestitve slovenske glasbe v širši kulturni in družbeni okvir slovenske izseljenske skupnosti v Argentini. Pod pojmom slovenska glasbena kultura bom poskušala zajeti celotno glasbeno dejavnost slovenske skupnosti v Argentini, bodisi da so jo prinesli s seboj iz Slovenije, ali pa je nastala tam preko oceana v slovenskem duhu in melosu kot plod ustvarjanja slovenskih izseljencev.

Zanimalo me je, kdaj in zakaj je prvič Slovenec daleč od rodne dežele zapel ali zaigral slovensko pesem in kako se je le-ta ohranila do današnjih dni. Kje se najpogosteje sliši slovensko glasbo, kako, če sploh, jo poznajo mladi? S čim in kako vpliva na ohranjanje slovenstva med ljudmi in kaj pomenijo za slovensko skupnost v Argentini glasbeni stiki z matično državo; to so bila vprašanja, ki sem se jih skušala dotakniti v tej diplomski nalogi.

Preden pa sem se lahko lotila iskanja korenin slovenske glasbe v Argentini in odgovorov na druga moja vprašanja, sem morala razjasniti nekaj osnovnih pojmov, ki se vseskozi pojavljajo v nalogi in so pomembni za razumevanje nadaljevanja. Diplomsko delo je tako sestavljeno iz dveh tematskih sklopov, ki se povežeta v zaključku. Prvo poglavje o identiteti in z njo povezani socializaciji in pomenu jezika predstavlja osvetlitev problematike, v tem primeru, identitete slovenskih izseljencev.

Drugi sklop je namenjen slovenskim izseljencem v Argentini. Za boljše razumevanje te skupnosti sem na samem začetku izpostavila specifičnosti pojma mednarodne migracije ter vzroke in motive, ki ljudi vodijo v selitve. Slovenci so na ozemlje Argentine prišli v treh različnih časovnih obdobjih iz različnih vzrokov in motivov. Na podlagi tega sem lahko zasledovala tudi različno kulturno in s tem tudi glasbeno aktivnost med različni valovi izseljencev. Podala sem se na zanimivo pot odkrivanja začetkov prvih organizacij Slovencev v Argentini in z njimi tudi prvih pevskih zborov, ki so zapeli slovensko pesem. Pri tem sem se srečevala s kar velikimi težavami, saj obstaja le malo zapisov o prvem valu priseljencev, ker

so živeli razpršeno po razprostrani deželi in niso imeli priložnosti, da bi se družili, gojili petje in pustili za seboj kakšne podatke o svojem življenju.

Pravo kulturno življenje Slovencev v Argentini se začne po prvi svetovni vojni, ko je bilo Slovensko primorje priključeno Italiji in je tam začel vladati fašizem, ki je mnogo Slovencev pogнал v svet. Leta 1925 je bil tako v Argentini ustanovljen prvi slovenski pevski zbor in istega leta tudi prvo slovensko društvo Ljudski oder. Od takrat je bilo ustanovljeno mnogo društev, ki so med svoje dejavnosti zapisali zборе in tudi instrumentalne zasedbe (harmonikaši, tamburaški orkestri, pihalne godbe) tako v mestu Buenos Aires kot tudi v notranjosti Argentine, npr. v Cordobi in Rosariu. Prepevali in igrali so predvsem slovenske narodne pesmi ali tiste, ki so bile v tem stilu in duhu. Slovenska pesem je imela svoje mesto tudi v šolskih tečajih, ki so učili otroke slovensko. Manjšo vlogo pri tem je imela Cerkev. Vse to življenje pa je zamrlo po letu 1948, ko je Peronova vlada z ukinitvijo vseh društev, razen enega, prizadejala veliko kulturno škodo celi slovenski skupnosti.

Posebno slovensko skupnost pa predstavljajo priseljenci, ki so prispeli v Argentino po drugi svetovni vojni. Ta *zadnji val v letih 1946-49* predstavlja politična emigracija oziroma begunci. Med prejšnjim valom slovenskih izseljencev in temi begunci so dolga leta vladala ideološka razhajanja, ki so postavila nepremostljiv zid med »staro« in »novo« politično emigracijo. V mojem delu sem se temu političnemu vprašanju v veliki meri izognila, tako da sem pozornost usmerila na dobro organiziranost slovenske povojne politične emigracije (SPE). Zаметki razvejanega društvenega in predvsem glasbenega življenja te skupnosti segajo v begunska taborišča Avstrije in Italije. Zavest, da je potrebno nadaljevati s kulturnim, političnim in verskim življenjem je botrovala tudi nadaljevanju glasbenih dejavnosti. Med nosilci glasbene tradicije lahko v tem primeru izpostavim Cerkev, šole, Slovensko kulturno akcijo, slovenske medije, glasbeni festival in krajevne domove.

Pri omenjeni deskriptivni zgodovinski analizi, namen katere je umestitev glasbene dejavnost v širše življenje izseljeniške skupnosti, sem ravno tako imela nekaj težav, predvsem pri iskanju podatkov o ustanovitvi in delovanju različnih glasbenih sestavov. V zapisih in poročilih s koncertov se kronološko težko sledi delovanju neke glasbene skupine. Mnoge zasedbe so v prvih nekaj let delovale z zanosom, kasneje pa se sled za njimi kar izgubi. Tudi pevci so pogosto prehajali iz enega zbora v drugi zbor, tako da je težko oceniti, koliko slovenskih izseljencev je dejansko prepevalo v zborih ali drugih vokalnih zasedbah. Verjetno bi bilo

raziskovanje v tej smeri na terenu lažje, čeprav je gotovo veliko spominov na zgodnje glasbene zasedbe v Argentini umrlo z njihovimi pevci. Lažje je pri zborih, ki imajo dolgo tradicijo in so se pogosto pojavljali pred publiko. Eden takih je bil Slovenski pevski zbor Gallus, ki je bil pravi ambasador slovenske skupnosti v Argentini. Poleg tega je še kar nekaj zborov, ki z dolgoletnim delovanjem ohranjajo živo slovensko pesem. Iz zborovskih vrst so kmalu izstopili pevski solisti, nemalo pa je tudi uspešnih instrumentalistov in skladateljev.

Kljub tem raziskovalnim omejitvam sem v poglavju o glasbenih sestavi vseeno podala dokaj izčrpen oris delovanja, ki sem ga dobila s pomočjo komparativne analize virov in pogovorov, ki sem jih opravila z g. Markom Finkom in g. Markom Bajukom. Kot najprimernejša oblika pridobivanja mnenj o zastavljeni problematiki se je izkazal polstrukturiran intervju, ki dopušča odmike od pripravljenih vprašanj in spontanost.

Gotovo pa se mi je ob prebiranju literature o preteklem aktivnem glasbenem dogajanju Slovencev v Argentini najbolj zastavljalo vprašanje, kaj od tega se je ohranilo do danes. Rezultate njihovega dela lahko vidimo v še vedno živih pevskih zborih, na koncertih in tudi na gostovanjih njihovih glasbenih skupin v Sloveniji. Mnogo pa je bilo tudi obiskov slovenskih glasbenikov med Slovenci v Argentini. Ta del dopolnjujejo pisne razprave in odgovori posameznikov na pisno zastavljena vprašanja, ki sem jih poslala po elektronski pošti v Argentino. Dober vpogled v današnji glasbeni utrip sem tako dobila preko dopisovanja z g. Tonetom Mizeritom, Cirilom Krenom in drugimi zavzetimi Slovenci v Argentini, pa tudi preko pogovorov s povratniki v Slovenijo. Na tej stopnji je bila potrebna velika mera empatije, da sem se lahko tem ljudem približala in vstopila v njihovo življenje, ki ga verjetno ne delijo z vsakim človekom. Na koncu naloge sem se lotila še analize besedila pesmi Slovenija v svetu, saj sem jo večkrat zasledila na koncertnih sporedih raznih zborov. Preko besedila te pesmi, ki je nastala v emigraciji, sem želela na malo drugačen način pogledati v izseljensko dušo.

Med samim nastajanjem te diplomske naloge lahko rečem, da sem bila večkrat presenečena nad kulturnim bogastvom teh ljudi, ki so imeli v tuji in velikokrat neprijazni deželi toliko volje in vztrajnosti, da so se ob večerih srečevali in z veliko ljubeznijo gojili slovensko pesem. Morda sem to lahko sama toliko bolj začutila, ker sem vedno črpala obilo vzpodbud in moči iz teh preprostih melodij in napevov, ki so nas ob petkovih večerih družili na zborovskih pevskih vajah.

I. OSNOVNI POJMI

Za dobro predstavitev povezave med glasbeno kulturo in etnično identiteto med Slovenci v Argentini ne morem mimo obravnave temeljnih pojmov in procesov, povezanih s to tematiko. Identiteta je središčni pojem v raziskavah resocializacije in ohranjanja etnične (narodne) identitete med slovenskimi izseljenci. Opisi, ki sledijo, ne prinašajo nič novega v okviru znanosti, vseeno pa so potrebni za vsebinsko predstavitev zastavljene problematike.

1. IDENTITETA – opredelitev pojma

Vsakdo se na določeni stopnji vpraša, »kdo sem«. To je vprašanje osebne identitete. Pomemben del le-te pa je tudi narodnostna ali nacionalna identiteta, o kateri bom več govorila v naslednjih poglavjih. Preden se lotim podrobnejše razčlenitve problema naj začnem na samem začetku. Najprej naj opredelim sam pojem *identitete*.

Z osvetlitvijo tega pojma se je veliko ukvarjal socialni antropolog dr. Stane Južnič. Podaja nam etimološko izpeljavo besede identiteta. Pravi, da je pojem identiteta zasidran v izrazoslovju srednjeveške sholastične latinščine, saj je identiteta dobila središčno mesto v takratnem določanju pravovernega nauka krščanstva, ki je zadeval naravo osebe oziroma osebnosti Jezusa Kristusa, utemeljitelja krščanstva. V teh razpravah je bilo potrebno razviti pomenske možnosti latinskega zaimka »*idem*«, kar pomeni »*isti*«. Tako je nastal nov zaimek, ki se glasi »*identicus*«, kar bi lahko slovenili kot »*istoveten*« v smislu »*eden in isti*«. To je v smeri kontrasta s pojmom »podoben« in v popolnem nasprotju s pojmom »različen«. Pridevnik je seveda kombiniran z glagolom *facio* 3 feci, factum in je tako nastalo »*identificirati*«, kar pomeni »*narediti, napraviti nekaj istovetno*«. To pa gre tudi preko pomena »istovetiti«, saj pomeni tudi »imeti se za istega«, torej »istega« v odnosu do sebe in do koga drugega. Identifikacija je torej »*občutek istovetnosti*«, sprejemanje istosti z drugimi, pa tudi delovanje ali postopanje z namenom, da bi taka istovetnost nastala ali nastopila in se uveljavila. (glej Južnič, 1993:9-11)

Glede na pomensko razvejanost ločimo dve vrsti identitete: osebno (ki se nanaša na posameznika in je sestavljena iz avtoidentifikacije, torej tiste identitete, ki jo posameznik pripiše sam sebi, in identifikacije, ki jo posamezniku določa družba) in skupinsko (ta je lahko izredno heterogena; tako kot je v razviti družbi večje število, vrst in vidikov pripadnosti, tako

je več identitet). Pri opredeljevanju identitete so pomembni tudi njeni pojavnosti vidiki: individualnopsihološki, antropološki, religiozni, ideološki, družbeni, kulturni, politični itd., iz katerih prav tako izhajajo različne identitete. Pogoj za obstoj vseh nadaljnjih identitet človeka pa je njegova telesna identiteta, ki pomeni njegovo poistovetenje z lastnim telesom (glej Južnič, 1993:11-12). A bolj kot telesna sta v moji obravnavi zanimivi osebna in skupinska identiteta posameznika, ki se medsebojno prepletata, dopolnjujeta ali si nasprotujeta.

1.1 Osebna in skupinska identiteta

Osebnost se veže na primarno gensko neponovljivost posameznika kot biološkega bitja, ki se v procesu samospoznavanja sekundarno družbeno in kulturno oblikuje. Individualna identiteta je tako na eni strani preplet človekove zasebne telesnosti, ki je vir zasebnosti in življenjske ločenosti, na drugi strani pa človekove družbenosti, ki ga močno pogojuje in brez katere človek ne more obstajati. (glej Južnič, 1993:101) Potemtakem osebna identiteta, ki je sicer individualnega značaja, ni popolnoma odvisna le od osebnih zaznav posameznika, temveč tudi od zaznav soljudi.

Theodor Adorno podobno, poleg bioloških temeljev (»bitje po sebi«), izpostavlja kot ključni moment učlovečenja ravno »bitje za sebe«. Na tem mestu Adorno ne misli neodvisne samozavesti, pač pa pravi, da individuum nastaja šele v odnosu ene samozavesti do druge, skozi katero se reflektira. (glej Lukšič-Hacin, 1995:94) Na tej točki Južnič poudarja, da: »Človekove avtorefleksivnosti potemtakem ni mogoče reducirati na čisto osebne zaznave. V tem smislu pač ni mogoče osebne identitete povsem zamenjati s samozavedanjem. Temu je tako predvsem zato, ker je človek zmožen celo različnih vrst in stopenj sprenevedanja situacijskega odmika od samega sebe«. (Južnič, 1993:101-102)

Lahko rečemo, da je posameznik zaradi svoje »družbenosti« izgubil velik del svoje »primarne« biološke narave in kot tak mora biti v družbenem kontekstu. Tako se osebna kot skupinska identiteta posameznika oblikujeta v odnosu do samega sebe in do drugih. »Skupinska identiteta ali občutek pripadnosti neki skupini je izraz interakcije med subjektivnim občutkom identitete, privrženostjo skupini in pripravljenostjo te skupine, da individualno identiteto prepozna in sprejme, pri čemer ji pripiše tudi določen status.« (Lukšič-Hacin, 1995:94-95)

Posameznik ima lahko različne skupinske identifikacije (se lahko identificira z različnimi skupinami), ki se med seboj usklajujejo in posamezniku določajo status. V tradicionalnih družbah je bil status v celoti kulturno in družbeno določen in podedovan. Z družbeno in kulturno diferenciacijo pa so se poleg »podedovanih« skupinskih identifikacij (narod, etnija, spol, rasa, religija, starost) razvile tudi »neobvezne alternative«, ki so predvsem vezane na izobrazbo, poklic, šport in glasbo. Tako je danes posameznik nosilec večih skupinskih pripadnosti, med katerimi prihaja do situacijskega uravnovešanja. (glej Lukšič-Hacin, 1995:94-95)

Na tem mestu uvaja S. Južnič pojem *premikajoča se identiteta*, ko pravi: »Tako imenujemo tisto identiteto, ki je nestalna, prilagodljiva in v tem smislu nekonkluzivna. Mnoge negotovosti in nezasidranosti so lahko razlog identitete, ki bi ji lahko rekli tudi fluktuirajoča, torej nestanovitna in kolebajoča se.« (Južnič, 1993:132) Med temeljne razloge fluktuirajoče identitete Južnič uvršča:

- mobilnost sodobne razvite družbe,
- spreminjanje položaja posameznika v procesih družbenih sprememb,
- lažje prehode iz kraja v kraj (teritorialna mobilnost),
- mobilnost glede zaposlitve,
- možnosti spreminjanja družbenega statusa v raznih oblikah vertikalne in horizontalne mobilnosti.« (glej Južnič, 1993:132)

Premiki v osebni identiteti so predvsem značilni za posameznike, ki so doživeli neko travmatično doživetje. To pomeni, da so se jim dogodile velike spremembe, ki pomenijo povsem novo situacijo, ki se ji je treba prilagoditi (vojne, družbeni pretresi, krize, zapori, taborišča ipd.) V takih primerih lahko celo rečemo, da prihaja do identitetnega preklopa (povezan z jezikovnim kodnim preklpom) in do preklopa med lojalnostmi.

Etnična identiteta je ena od najpomembnejših skupinskih identitet, ki je bila v tradicionalnih družbah zelo določujoča, hkrati pa je zagotavljala stabilnost osebnosti. Podrobneje se bom s problemom etnične identitete ukvarjala v naslednjih poglavjih, zato naj tu problem le nakažem. S pojavom že prej omenjenih alternativnih identifikacij in s tem lojalnosti (po S. Južniču je to način, kako se pripoznava pripadnost kaki skupnosti), ki lahko sekajo bazične

skupinske identitete, je postopno prišlo do preobremenjenosti človeka. Stabilnost posameznikove identitete se je zamajala, kar je pripeljalo do zbeganosti človeka. V tem smislu je prišlo v postindustrijskih družbah do krize identitete, v družinah, kjer so se zlomile ideološke identitete nasploh. (glej Lukšič-Hacin, 1995:96)

Pomemben vidik skupinske identitete je tudi teritorialnost. Posamezne družbe in kulture se med seboj močno razlikujejo tudi po dojemaju prostora. Vsem pa je skupno, da prostoru dajejo veliko težo. Za teritorialno identiteto je bistvena človekova identifikacija z okoljem, v katerem se je socializiral. Ta človekova navezanost na prostor se še posebno izpostavi pri selitvah. (glej Lukšič-Hacin, 1995:97)

1.2 Etnična (narodna, nacionalna) identiteta

V tem odstavku bom skušala osvetliti povezavo med osebnostjo in etnično identiteto. V nadaljevanju bom predstavila tudi odnos med etnijo, narodom in nacijo. Zadnja dva sta specifični pojavni obliki etnije, ki se od le-te ločita po stopnji političnosti.

1.2.1 Etnija in etnična identiteta

Termin etničnosti in etničnih skupnosti se je najprej pojavil v antropologiji in je označeval »skupine ljudi, za katere se predpostavlja, da pripadajo isti družbi, da delijo skupno kulturo in, še posebej poudarjeno, govorijo isti jezik – jezik in kultura sta tista temelja, ki se prenašata iz generacije v generacijo«. (Žigon, 2001:26)

Po drugi svetovni vojni sta ta dva termina nadomestila starejša izraza »pleme« in »rasa«. Friderik Barth je leta 1969 predlagal opredeljevanje etnične skupnosti glede na samoopredelitev npr. do jezika, načina življenja, oblačenja, glasbe ... Po tem modelu se posameznik samoopredeli za določen model kulture zato, ker si lahko znotraj etnične skupine lažje priskrbi življenjsko pomembne dobrine in storitve – tako se ustvari soodvisnost.

Mnogi so korenine etnične identitete videli v pripadnosti skupnim prednikom. To teorijo je večina zavrnila in prevladal je pogled Keyesa in Bentleya, da je »danost« skupnega izvora posledica različnih kulturnih oblik. Torej je oblikovanje skupnega zgodovinskega spomina preko pripovedovanj in zapisov, pesmi o pomembnih dogodkih, ki so ustvarjali ali branili

določeno etnijo kot tako, ceremonij, ki obeležujejo pomembne zgodovinske dogodke, dramatisiranih predstav, umetniških stvaritev ipd., zelo pomembno.

Opredelitev pojma etnije je postavljena v iskanje pomembnih razlik med etnijo, narodom in nacijo. Dr. Stane Južnič v knjigi *Identiteta* (Ljubljana, 1993) opredeljuje etničnost kot identiteto, dodeljeno z rojstvom v določeni, ustaljeni etnični skupnosti oziroma skupini, ki »se zaveda« svojega obstoja in obstajanja. Pojem etnije in etničnosti Južnič veže na štiri kontinuitete, znotraj katerih nastane razmeroma enovita skupnost kot globalna družba:

- bivalna ali teritorialna,
- biološko-genetična (zamišljeno ali zgolj zamišljeno skupno poreklo),
- jezikovna in
- politična v smislu politične organiziranosti.

Tem štirim kontinuitetam pogojno dodaja tudi **sklenjen gospodarski prostor**, ki tudi utrjuje teritorialno kontinuiteto (glej Južnič, 1993:268). Etnija je tako izoblikovan družbeni organizem na določenem ozemlju, ki ga sestavljajo ljudje z gospodarskimi, kulturnimi, družbenimi in političnimi vezmi.

Etnijo podobno opredeli tudi A. D. Smith, ki za osnovne dimenzije etničnosti izpostavlja:

- povezavo z določenim prostorom,
- skupno zgodovino,
- distinktivno kulturo,
- skupno ime,
- mit o skupnem poreklu in
- občutek solidarnosti (glej Smith, 1986:22-29).

Skoraj za vsako etnijo bi lahko naredili poseben, specifičen razpored njenih posebnosti. Tako etnije kot oznake za človeško skupnost ni mogoče posplošiti. Človeške skupnosti, ki jim rečemo etnije in so hkrati najizrazitejše skupinske identitete, se medsebojno močno razlikujejo tako v diahronem (etnije so se različno oblikovale v času) kot sinhronem smislu.

Južnič v knjigi *Identiteta* (Ljubljana, 1993) kot **najpogostejše kriterije etničnega razlikovanja oziroma etnične identitete** izpostavlja:

- a) jezik (je vidni simbol etnične pripadnosti in se ga težko prikrije, je ločnica med različno govorečimi skupnostmi in na nek način določa komunikacijski prostor),
- b) religija (verska identiteta še posebej v odnosu do sosednjih verstev),
- c) zgodovinski spomin in
- d) zgodovinski miti (ustvarjajo integracijske in mobilizacijsko zelo učinkovite predstave, ki so usmerjene v dokazovanje kontinuitete in nepretrganega trajanja etnične skupnosti) (glej Južnič, 1993:272-274)

1.2.2 Narod in narodna identiteta

Južnič pravi, da izraz »etničnost« najlažje uporabljamo v primeru, ko še ne moremo govoriti o izoblikovanem narodu. Diahronično spreminjanje nekaterih etnij je pripeljalo do pojavnosti naroda kot specifične oblike etničnosti.

A. D. Smith pravi, da se razlike med narodom in etnijo vežejo predvsem na teritorialnost, državljanstvo, pravice, pravni kodeks in politično kulturo. (glej Smith, 1986:144) S. Južnič pa pravi, da naj bi se narod od etnije razlikoval predvsem v tem, da je v njem bolj poudarjena ideološka in politična dimenzija. V etniji potemtakem še ni prave ideološke elaboracije, tudi ni težnj k izraziti politični nadgradnji. V narodu je prav tako veliko projiciranja v preteklost, dokazovanja zgodovinske kontinuitete in zatekanja k vsakovrstnim predelavam zgodovine, ki naj bi dokazovale korenine v čim bolj oddaljeni preteklosti. Etnije so potencialni narodi, kot so tudi narodi potencialne nacije. Ko se ideja o narodni samobitnosti prevesi v težnjo po lastni državi, se proces diahroničnega preoblikovanja od etnije prek naroda do nacije dokonča. (glej Južnič, 1993:278)

V okviru te razprave lahko ločimo:

- »zahodnoevropsko varianto«, po kateri je mogoče narod enačiti z državo, gre torej za nacijo (Francija, Italija)
- »srednjeevropska varianta«, o kateri govorimo, ko gre predvsem za kulturno in jezikovno skupnost, ki praviloma sploh ne sovпада z državnimi mejami mnogonacionalne države, kakršna je bila Avstro-Ogrska. (glej Južnič, 1993:278)

Miran Komac v svoji obravnavi narodnostne identitete prepoznava **sociološke** in **psihološke** elemente. S **sociološkega** vidika je narodnostna identiteta produkt štirih procesov:

- *narodnost*, ki vključuje dejavnike kot so jezik, ozemlje, zgodovinski spomin itd.,
- *manjšinskost*, ki jo tvorijo tako procesi in odnosi manjšine z matico kot tudi z dominantnim okoljem,
- *socializacija* kot oblikovanje narodnostne pripadnosti oziroma identitete v zgodnjem obdobju (nezavedne in primarne socializacije)
- *narodnostno-manjšinska subkultura* kot zadnji stadij procesa narodnostne (politične) socializacije (glej Komac, 1986:55-68)

Psihične elemente narodnostne identitete pa Komac opisuje z občutkom pripadnosti natančno določeni etnični skupini oziroma njenim značilnostim. Obseg in globina tega občutka se povečuje s pritiskom skupine oz. ostalih članov te skupnosti. Kadar je ta pritisk močan in so občutki intenzivni, lahko govorimo o nacionalizmu. (glej Komac, 1986:55-68)

Tudi pri narodnostni identiteti gre sprva za individualen, avtonomen občutek. Seveda pa je predpogoj »narodnostnega« delovanja identifikacija posameznika z določeno (referenčno) skupino, ti odnosi pa so intenzivnejši ob večji socialni, kulturni, ekonomski ... povezanosti. Izgrajevanje narodnostne identitete predstavlja del človekovega osebnega razvoja, v določenem pomenu lahko tudi iskanje življenjskega smisla. Gre za vrednoto, ki presega materialne, biološke ali sociološke potrebe. (glej Žigon 1993:24)

1.2.3 Nacija in nacionalna identiteta

Pojem »nacija« je v zgodovini in prostoru imel različen pomen. V 17. stol. se nanj začne vezati predznak kolektivne suverenosti ljudstva, državljanstva. Francoska revolucija 1793 pa je utrdila istenje koncepta nacije z državo in narodom. Nacionalna identiteta tako postane legalna in institucionalizirana. V tem svetu pa je le malo primerov, kjer dejansko prihaja do omenjenega prekrivanja naroda in države. Večina držav se ukvarja z manjšinskimi vprašanji (etničnimi in jezikovnimi). (glej Žigon 1993:25)

Razločevanje med narodom in nacijo je lastno kulturnemu prostoru, ki pozna nacionalne države, medtem ko v državah Južne in Severne Amerike ter Avstralije, skratka povsod tam,

kjer se je sodobna nacija oblikovala šele s prihodom priseljencev iz Evrope in drugih celin, to vprašanje dojemajo nekoliko drugače. Narod in nacijo Američani enačijo, gre za »people«, kar lahko prevedemo kot narod in kot ljudstvo. V državah obeh Amerik, ki so svoje nacionalne kulture izoblikovale po prihodu priseljencev in uničenju oziroma podreditvi avtohtonih prvotnih prebivalcev, in sicer v duhu prevladujoče nove kulture večinoma angleških, španskih, portugalskih in francoskih osvajalcev in emigrantov. Leksikon Cankarjeve založbe nacijo enostavno opredeli kot »skupnost državljanov kake države« (Leksikon CZ, 1986:181). V tem primeru so najmočnejši dejavniki skupen zgodovinski spomin z novoustvarjenimi miti ter politična in gospodarska pripadnost. Vse to pripomore k oblikovanju skupnega narodnega značaja, mentalitete. Narodni značaj pomeni vsoto obnašanj, načinov razmišljanja, navad, reakcij, ki se z generacije na generacijo prenašajo s pomočjo socializacije. (glej Žigon, 2001:32)

Na nacijo se tako veže občutek nacionalne pripadnosti ali nacionalna identiteta, ki je zelo zapletena. Vezana je na nacionalno zavest in nacionalne mite o skupnem poreklu. Nacionalna identiteta se prepleta s pojmom državljanstva, lahko tudi rečemo, da se nacionalno identiteto ugotavlja na osnovi državljanstva. V že prej omenjenih državah, kjer ne obstaja istost med državo in narodno (etnično) identiteto, se vzpostavlja dvojna identiteta, ki pomeni ločevanje med etničnostjo in državljanstvom. Danes najdemo primer razhajanja med etničnostjo in državljanstvom pri nekaterih regionalizmi in narodnih manjšinah. Pri izseljencih, ki so pripadniki narodnih manjšin, pa se kompleksnost identitete še poveča. (glej Lukšič-Hacin, 1995:154-155)

1.2.4 Nacionalni karakter

Nacionalni karakter je skupinski značaj ali skupinska identiteta, na kateri naj bi slonela konkretizacija nacionalne zavesti. Če pojem opredelimo, bi rekli, da ima vsak narod svoje trajne skupne značilnosti (življenjski slog, zgodovinski spomin, identiteta, vedenje ...), ki nastajajo v sorazmerno dolgih obdobjih. Na nacionalni karakter vplivajo politični okvir, jezik, religija, šola, družinska vzgoja itd.

Vselej pa obstajajo številne individualne razlike med ljudmi iste skupnosti, še posebej pa se lahko razhajajo generacije, ki so nosilke nacionalnega karakterja. V tem smislu lahko uveljavljajo kontinuiteto ali diskontinuiteto v svojem skupinskem značaju. Upoštevati

moramo tudi družbeno razčlenjenost, saj vsi družbeni sloji pač nimajo enakega karakterja. Nemajhne so npr. lahko razlike med mestnim in vaškim prebivalstvom. Pri homogenizaciji naroda veliko pripomore morebiti že oblikovana država s svojimi institucijami. Pomembno vlogo imajo tudi verske institucije. V mnogih primerih pa državljanska in etnična pripadnost nista istovetni (primer manjšin in izseljenskih skupnosti). Če je nacionalni karakter manjšine bistveno drugačen, se tako homogenost dominantnega naroda ruši. (glej Žigon, 1993:26)

2. SOCIALIZACIJA

Socializacija je podstat prilagajanja in spreminjanja identitete. V sodobni heterogeni družbi so ti procesi vse bolj prisotni v vsakodnevnem življenju, predvsem pa problem resocializacije srečamo v primerih zamenjave življenjskega prostora (vojska, vzgojni zavodi, izselitev ipd.) Proces socializacije je tako osrednjega pomena za osvetlitev problematike, v tem primeru, identitete slovenskih izseljencev. Ti procesi nas prek problemov jezika in skupinske identitete pripeljejo do etnične (narodne) identitete, ki še posebno v tujem okolju postane jasna in pomembna. Omenjeni problem je tako preko posameznika vezan na skupnost, pa tudi obratno gre za vpliv skupnosti na posameznika.

Kulturna antropologija, socialna psihologija in sociologija se vsaka s svojimi poudarki ukvarjajo s preučevanjem vraščanja posameznika v okolje in načinov prenašanja kulture iz generacije v generacijo. Različni avtorji omenjajo nekatera nesoglasja med strokovnjaki glede uporabe terminov *inkulturacija* in *socializacija*. Sama menim, da uporaba enega ali drugega izraza ne bo zameglila razumevanja problematike, zato bom uporabljala oba.

2.1 Poskus definicije

Sociologi najkrajše definirajo socializacijo kot proces, v katerem se z generacije staršev na generacijo otrok prenašajo tisti vzorci obnašanja in tista znanja, ki so potrebna, da družba kot taka preživi in se razvija. Gre torej za proces, preko katerega se človek nauči in sprejme ustaljene oblike obnašanja v določeni družbi. (glej Petric v Žigon, 1993:28)

Dr. Stane Južnič v knjigi *Politična kultura* (Maribor, 1989) navaja tri potrebne procese za ohranitev družbe v prostoru in času:

- biološko razmnoževanje oziroma obnavljanje,
- razpoložljivost materialnih dobrin, ki si jih človek zagotavlja z delom in
- interiorizacijo ali ponotranjenje družbenega sveta, ki je človeško ustvarjen svet – posamezniku se družba in kultura kaže kot objektivno dani svet, stvarnost, ki jo mora vključiti v svojo človeškost, če hoče le-to uresničiti. To se zgodi preko ponotranjenja družbenega sveta in kulture, v katero je rojen. V procesu socializacije in inkulturacije si posameznik:

»ustvari predstave o družbenem svetu, način mišljenja in obliko družbene zavesti, pa tudi način govora in komuniciranja, čustvovanja in vrednotenja. Posameznik tako prevzame delovne navade in norme družbenega in kulturnega vedenja in ravnanja. Uveljavi motivacije, pričakovanja in inspiracije, ki bodo to obnašanje v marsičem vodile. Izoblikuje svojo identiteto kot občutek pripadnosti ne le človeški vrsti, ampak njenim številnim členom in razčlenitvam: od rase, naroda do družbenega razreda itd. Temu pripadanju bi rekli občutek lojalnosti. In nazadnje se v tem procesu oblikuje njegova osebnost kot individualnost – postane ud družbene in kulturne celote.« (Južnič, 1989:23)

Če povzamem, je socializacija proces posameznikovega učlovečenja, ki hkrati zagotavlja družbeno in kulturno reprodukcijo. V človeka je ob rojstvu položena zgolj predispozicija, da postane družbeno in kulturno bitje. To pa lahko doseže le, če je podvržen procesom socializacije in inkulturacije. Socializacijske procese lahko metodološko razdelimo na **primarne** in **sekundarne**. Kriterij te delitve pa je intenzivnost vpliva okolja na izoblikovanje otrokove osebnosti v posameznih starostnih obdobjih.

2.2 Primarna socializacija

Gre za prvo stopnjo oblikovanja identitete posameznika. Primarna socializacija se začne takoj po rojstvu in se odvija v družinskem krogu v prvih letih otrokovega življenja, ko je otrok povsem odprt za zunanje vplive in vključuje več kot le spoznavno učenje. Otrok se začne zavedati svojega telesa, začuti enakost s samim seboj – samozavedanje (npr. spolna

identiteta). V tem času se tudi oblikuje skupinska identiteta, kajti posameznik se »isti« s skupino, v katero sodi (družina). (glej Južnič, 1989:24)

To je emocionalno zelo razgibano obdobje. Berger in Luckmann za to obdobje pravita, da »imamo dober razlog, da verjamemo, da bi bilo učenje brez čustvene navezanosti na pomembne Druge vsaj težko, če že ne nemogoče. Otrok se identificira s pomembnimi Drugimi preko različnih načinov čustvovanja. Kakršnikoli že so, internalizacija se pojavi samo skupaj z identifikacijo.« (Berger, Luckmann, 1988:123)

Najpomembnejši psihološki proces, ki poteka v tem času je *proces identifikacije*. Oseba asimilira neki aspekt, neko lastnost ali značilnost druge osebe ter se popolnoma ali deloma spremeni po tem modelu. (glej Južnič, 1989:24) Gre torej za imitativno težnjo ali težnjo po nezavednem posnemanju, ki postopno prehaja v zavestno posnemanje vzora. Imitacija se udejanja preko procesov identifikacije, kar postopno vzpostavlja identiteto. Objekti posnemanja, imitiranja so navadno junaki, na katere se oseba čustveno naveže, npr. oče, mati, starejši brat, junak iz televizije ali pravljice.

Dr. Zvone Žigon v svoji diplomski nalogi navaja pričevanje dr. Edija Gobca iz ZDA, ki se ukvarja z iskanjem znanih Slovencev v ZDA. Identifikacija z njimi pozitivno vpliva na krepitev slovenske nacionalne identitete pri vseh starostnih generacijah Slovencev v izseljenstvu. (glej Žigon, 1993:31)

Najpomembnejši dejavnik socializacijskih in inkulturacijskih procesov pa je »materni jezik« - jezik, ki ga je otrok v primarni socializaciji interioriziral, ker ga spremlja od prvih dni življenja. Marina Lukšič - Hacin pravi, da »ob prepletanju maternega jezika s situacijami in situacijskimi spremembami otrok postopno interiorizira svet pomenov in simbolov, ki so temelj človeške komunikacije. V teh procesih se vzpostavljajo temelji nezavednega, ki človeka spremljajo celo življenje«. (Lukšič-Hacin, 1995:99) Ko se torej vsi ti pomeni zasidrajo v posameznikovi zavesti, se konča faza primarne socializacije. Posameznik tako postane učinkovit član družbe, ki ima v subjektivni lasti sebe in svet. Toda ta internalizacija družbe, identitete in realnosti, se ne konča enkrat za vselej.

2.3 Sekundarna socializacija

Procesi sekundarne socializacije nadgrajujejo primarno socializacijo. V današnji dobi se začne proces sekundarne socializacije odvijati zelo zgodaj, saj posameznik pride v stik z okoljem, širšim od družine, zelo kmalu. Novi procesi, ki se tako začnejo odvijati, lahko le delno spremenijo učinke primarne socializacije, ne morejo pa jih izpodriniti. Rezultati primarne socializacije se kažejo skozi vse življenje in vplivajo na dožemanje poznejših procesov inkulturacije.

Osebnost posameznika je na tej stopnji že grobo izoblikovana. Čustvene vezi, ki se oblikujejo v primarni socializaciji, se umaknejo formalnim, neosebim. Svet sekundarne socializacije je institucionaliziran, brezoseben. V moderni družbi je močno prisotna anonimnost in brezosebnost. Okolje, v katerem posameznik biva, potencirano prenaša pravila družbe na posameznika. Gre za splet neformalnih in formalnih, institucionaliziranih načinov »vzganjanja« posameznika v prilagojen del s svojo določeno vlogo v strukturi družbe. Po P. Bergerju in T. Luckmannu je bistvo sekundarne socializacije v »internalizaciji institucionalnih 'podsvetov' in v pridobivanju znanja, ki izhaja iz posebnih družbenih vlog«. (glej Lukšič-Hacin, 1995:100)

Z uspešno sekundarno socializacijo se vzpostavi relativno ravnovesje med objektivno in subjektivno realnostjo. Na to je vezana uravnotežena identiteta. Kadar pa osnovna struktura sekundarne ni podobna primarni socializaciji, to vodi do neuspešne socializacije.

Velike možnosti za neskladje med primarno in sekundarno socializacijo so ravno pri selitvah v tuje kulturno in družbeno okolje. Temu so izpostavljeni predvsem otroci v prvi izseljeniški generaciji. Otroci so se izselili s svojimi starši v različnih starostnih obdobjih z razlikami v dovršenosti tako primarne kot sekundarne socializacije. Starši v tujo deželo odidejo kot izoblikovane osebnosti in so v novem okolju podvrženi resocializacijskim procesom. Otrokom pa se v prvih letih njihovega življenja pojavijo povsem spremenjene razmere, novo kulturno in družbeno okolje, ki tako lomijo že primarno socializacijo. Pri malo starejših pa pride do omenjenega neskladja med primarno in sekundarno socializacijo, ali pa se lomijo procesi sekundarne socializacije, saj je staro okolje že pustilo sledi v otrokovi osebnosti. Pri vseh teh primerih v novem okolju vzporedno tečejo resocializacijski procesi in nedovršena socializacija. Možnosti za razhajanje med primarno in sekundarno socializacijo obstajajo tudi

pri drugi generaciji izseljencev, če primarna socializacija poteka v relativno močni izolaciji znotraj izseljenske skupnosti. Vsa ta neskladja imajo lahko številne posledice, lahko se pojavijo npr. čustvena kriza, nestabilnost, razcepljenost ipd. (glej Lukšič-Hacin, 1995:101-102)

2.4 Resocializacija

Govorimo o socializaciji odraslih oziroma o ponovni socializaciji, ki poteka v moderni, diferencirani družbi, ko primarna socializacija ne more več izpolniti vseh zahtev, ki jih postavljajo sodobni procesi učlovečenja posameznika in reprodukcije skupnosti. Zahteve po korenitejših spremembah ali prilagoditvah se pojavijo v situaciji poklicne razčlenjenosti, mobilnosti, nesreče pri delu, zdravljenju alkoholikov, norkomanov, v zaporih ali v primerih selitve v novo sosesko ali deželo, ko posameznik spremeni etnično-jezikovno okolje. Ob vstopu v drugačno kulturo mora človek spremeniti že ustaljene življenjske navade, kar je pri velikih spremembah zelo težko in v skrajnih primerih pripelje do psihičnih motenj.

Marina Lukšič-Hacin, v knjigi *Ko tujina postane dom* (Ljubljana,1995), glede na intenzivnost prikazuje naslednje resocializacijske procese:

- a) *Delne transformacije*, ki potekajo pod nevidnim pritiskom okolja in so produkt nezavednih procesov. Do delnih sprememb osebnosti pride zaradi intenzivnega tehnološkega razvoja, močne družbene dinamike, ki je vezana na poklicno razčlenjenost in mobilnost; poznamo primere nezgod in poskuse vzpostavitve »normalne« identitete namesto delikventne v zaporih in drugih popravnih domovih.
- b) *Alternacija* je najintenzivnejši resocializacijski proces, ki pomeni popolno spreobrnitev v popolnoma drugačen svet vrednot. Večinoma je pogojena tudi s fizično spremembo okolja. Primeri alternacij so npr. verske spreobrnitve, kot eno od možnih relacij do narodne identitete pa jo srečamo tudi pri drugi generaciji izseljencev.
- c) *Indoktrinacija* je pogost pojav pri revolucijah in avtoritarnih političnih režimih, ko oblast nasilno izvaja resocializacijo s ciljem, da ljudi »prevzgoji«. V ta namen delujejo šole, kulturne institucije, množični mediji itd. V luči obstoječih političnih interesov

pride tudi do predrugačenja in prevrednotenja zgodovine in vrednot (totalitarni fašizem in totalitarni sovjetski socializem).

d) *Akulturacija* je pravzaprav širši pojem kot resocializacija, saj je vezana na nivo skupnosti in znotraj nje na posameznika. Pojem akulturacije se je uveljavil v dvojnem pomenu:

- prevlada ene kulture nad drugo (zgodovinski kontekst)
- kulturna univerzalizacija in kulturne spremembe, do česar pripeljejo stiki med različnimi kulturami

Akulturacija in resocializacija se stikata pri proučevanju posledic, ki jih akulturacijski procesi pustijo posamezniku, npr. ob selitvi iz ene kulture v drugo. Raziskovalci ugotavljajo, da je tak individualni akulturacijski vidik eden od pojavnih oblik resocializacijskih procesov. (glej Lukšič-Hacin, 1995:102-105) Akulturacija nas približa problematiki ohranjanja etnične identitete ene etnične skupine ob stiku z drugo. Prihaja predvsem do demografskih, ekonomskih, jezikovnih in ideoloških sprememb. V primeru slovenskih izseljencev gre za prihod manjšine v dominantno kulturo, tako da se mora prišlek prilagajati večini.

3. OHRANJANJE ETNIČNE (NARODNE) IDENTITETE MED IZSELJENCI

Za obstoj skupinske in s tem tudi etnične identitete neke skupnosti so bistveni različni reprodukcijski mehanizmi, ki po socializaciji identiteto vzdržujejo in jo še utrjujejo (zagotavljajo vzdrževanje sistema vrednot, skupinske ter etnične identitete in lojalnosti). Pri tem igrajo veliko vlogo *simboli, rituali (obredi in ceremoniali), miti, legende* in *idoli*. Vsakdo pozna simbole, ki vzdržujejo državljansko lojalnost: zastava, grb, himna, lahko tudi posameznik, ki je razglašen za npr. »očeta naroda«. S. Južnič pravi, da si »ljudje prek simbolov vzpostavljajo lastno podobo, se hkrati »izgubljajo« v skupinski simboliki in se odpovedujejo svoji zasebni, individualni identiteti. Simbolično obdana in tudi privzgojena pripadnost se jim kaže bodisi kot dvig ugleda in utrditev družbenega položaja ali pa kot temeljno sidrišče življenja, kot zagotovilo identifikacijske varnosti. Prav identifikacijska varnost je točka človekove ustaljenosti«. (Južnič, 1993:231)

Pri izseljenskih skupnostih pride simbolno izražanje pripadnosti še bolj do izraza. Simbolno funkcijo tako dobijo tudi hrana, pijača, obleka, cvetje, dišave, petje, ples in nenazadnje tudi

glasba. »Kranjska klobasa in liter«, potica, noše, glasba, polka, nagelj in rožmarin so prepoznavni simboli slovenske ljudske kulture, na katere je pripeta etnična (narodna) identifikacija številnih naših izseljencev. »Tako je potica med slovenskimi izseljenci Potica in polka je Polka.« (Lukšič-Hacin, 1995:172)

3.1 Agensi socializacije in ohranjanje etnične identitete

Takoj po prihodu na svet so med družbo in posameznika postavljeni posredniki, ki mlademu posamezniku pomagajo in prevajajo zahteve okolja. S socializacijo se posameznik usposobi za družbeno življenje in se učloveči, kar hkrati zagotavlja družbeno in kulturno reprodukcijo. Za uspešnost socializacijskega procesa pa je pomembna medsebojna usklajenost socializatorjev ali agensov. Zvone Žigon v svojem diplomskem delu izpostavlja naslednje agense primarne in sekundarne socializacije.

Najpomembneši **agenzi primarne socializacije** so:

- *družina*, ki posameznika navaja na družbene vloge, oblikuje odnos do oblasti, ponuja vzorce oblasti, hierarhije in avtoritete; pomembna je tudi zaradi procesa imitacije.
- *skupina vrstnikov*, ki predstavlja prvi neposreden stik posameznika z družbo, je že na meji med primarno in sekundarno socializacijo. Hierarhija je tu bolj demokratična in se oblikuje po sposobnostih. Skupine vrstnikov imajo močan vpliv na oblikovanje nacionalne identitete (npr.: otroci izseljencev se v medsebojnem druženju pogovarjajo le slovensko).

Agensi sekundarne socializacije so:

- *šola* - posameznikov prvi neposredni socializator. Šola že predstavlja družbeni sistem v malem z izoblikovano hierarhijo, sistemom kaznovanja in nagrajevanja, selektivnosti ... Za šolsko socializacijo je značilen pojav novega tipa identitete (učitelj postane vzornik), z novim načinom učenja se prenaša družbeno-politični sistem, posameznik je postavljen v nov tip odnosov (tekmovanje, delo, disciplina).

- *religiozne institucije* - vplivajo na vzgojo, izobrazbo, tudi na politično vedenje, nacionalni značaj, svetovni nazor posameznika in na družbo nasploh. Mnogi izseljenci so našli ravno v veri glavno oporo za ohranitev identitete še pri naslednjih generacijah.
- *množični mediji* - se uveljavijo kot posredni in neposredni socializator skozi domala vse življenje. Igrajo dopolnilnega socializatorja družini, šoli ipd., predvsem pa zelo subtilno utrjujejo množično kulturo. (glej Žigon, 1993:34-36)

Izseljenske skupnosti največkrat nimajo možnosti, da bi vzpostavile kontrolo nad vsemi socializatorji. Izjema je lahko le močno getoizirana skupnost, kjer so večje možnosti za popolno socializacijo znotraj skupnosti, vseeno pa vplivi večinske družbe vanjo vdirajo preko množičnih medijev.

V izseljenskih skupnostih pa je le malo možnosti za usklajenost med posameznimi agenci socializacije. Do razhajanj prihaja med družino in vrstniškimi skupinami, če vrstniki niso iz skupnosti, ampak so predstavniki večinske kulture. V tem stiku se izpostavi problematičnost vrojene etnične identitete, posredovanja principov in odnosov, ki so ključni za politično kulturo. Do drugega razhajanja prihaja med družino in šolo, kar pomeni, da prihaja do razhajanj med primarno in sekundarno socializacijo. Pogosto se otroci izseljencev poleg učenja v javnih šolah udeležujejo tudi dopolnilnega pouka v materinščini. Otroci so tako obremenjeni z dvojno šolo, kar lahko pelje do specifičnega dojetja lastne etnične pripadnosti, ki lahko vodi v alternacijo. (glej Lukšič-Hacin, 1995:174-175)

3.2 Posebnosti ohranjanja kulture in etnične identitete med izseljenci

Obstoj izseljenskih skupnosti, ki je predvsem kulturna in temelji na predpostavki o skupnem kulturnem izvoru, je v veliki meri vezan na etnično identiteto. V prvi generaciji je pomemben dejavnik povezanosti tudi jezik, ki pa v naslednjih generacijah počasi izginja, kar vodi v vzpostavitev nekaterih institucionaliziranih reprodukcijskih mehanizmov, ki zavirajo akulturacijske procese.

Marina Lukšič-Hacin med posebnosti ohranjanja kulture in etnične identitete uvršča naslednje štiri dejavnike:

- *arhaičnost*: izseljeniške skupnosti so relativno oddaljene od svoje izvorne sredine, katere kulturo ohranjajo tudi v novem okolju. Prostorska distanca se pogosto spremeni tudi v kulturno, kar pripelje do arhaizacije kulture oz. kulturna statičnost, katere nosilka je izseljenska skupnost. V skupnosti se tako ohranja arhaični slovenski jezik, ki je vezan na dialekte.
- *Strnjena ali razpršena naselitev priseljencev v novem okolju*: Način naselitve vpliva na družbeno življenje, vzdrževanje stikov, ustanavljanje organizacij in s tem nenazadnje na intenzivnost ohranjanja oz. izginjanja etnične identitete. V večini primerov, kjer lahko govorimo o razpršeni naselitvi, gre za slabo organiziranost skupnosti in za šibke stike med ljudmi (primer slovenskih izseljencev v Kanadi, New Yorku, Chicagu ...). Pravo nasprotje pa je npr. Cleveland, ki je največja izseljenska skupnost Slovencev v ZDA.
- *Zavest o začasnem delu v tujini oz. izselitvi*: na tej točki gre predvsem za glavne razlike v stopnji organiziranosti med tradicionalnimi (npr. ZDA) in sodobnimi izseljenskimi skupnostmi (Evropa). Za tradicionalne izseljenske skupnosti je značilno, da so relativno trajne in skoncentrirane, prisotna je močna identifikacija posameznika s skupnostjo, ki nudi članom potrebno socialno varnost ter zaščito in imajo svoje politične organizacije in sindikate. V nasprotju s tem pa se pri sodobnih zdomskih skupnostih srečujemo z izrazito razpršenostjo, identifikacija s skupnostjo je šibka, skupnost ni institucionalizirana in nima svojih političnih organizacij. Zavest o vrnitvi domov je zdomcem drugače krojila način življenja kot izseljencem.
- *Pojavi, ki pospešujejo akulturacijo*: med najpomembnejša dejavnika akulturacije uvrščamo biološko staranje izseljenskih skupnosti in mešane zakone. Akulturacijo lahko deloma zaustavi dotok novih priseljencev, ki pa se enkrat tudi konča. Poleg tega pa se pojavi tudi problem odhajanja mladih iz skupnosti, kar slabi njeno reprodukcijsko sposobnost in povzroča staranje populacije. Mešani zakoni pa na drug način pomenijo drobljenje skupnosti, kar je še posebej problematično v močno getoiziranih skupnostih, kakršna je tudi argentinska. (glej Lukšič-Hacin, 1995:176-181)

4. POMEN JEZIKA V PROCESU OBLIKOVANJA ETNIČNE IDENTITETE

Človek je družbeno bitje in kot tak potrebuje sredstvo za sporazumevanje. Jezik je človekovo glavno orodje interakcije pa tudi sredstvo kopičenja znanj in sposobnosti. Je proizvod in del kulture, ki izraža njene značilnosti in jo pogojuje. Z učenjem jezika prihajajočih generacij se zagotavlja kontinuiteta neke kulture. Otrok z učenjem jezika sprejema tudi določen model sveta, družbeno konstruirano stvarnost. Hkrati nosi v sebi močan identifikacijski naboj, saj ga govorec doživlja kot pomemben del svoje biti. Jezik je pomemben del govorne osebnosti, družbene, etnične in vsakršne identitete.

4.1 Pomen jezika

V širšem smislu pomeni jezik vsak sistem znakov (tudi dimni signali), v ožjem pomenu pa gre za konkretizirano splošno človekovo sposobnost za govor ali »etnični jezik«. (glej Žigon, 1993:38)

Dr. Stane Južnič je v razpravi o jeziku ločil *govorico*, *jezikovno skupnost* in *jezik*:

Govorica je konkretna jezikovna raba, ki temelji na posameznih govornih dejanjih.

Jezikovna skupnost je skupnost, ki komunicira z istim etničnim jezikom oz. jezikovnim sistemom.

Jezik je instrument in hkrati rezultat socializacije in inkulturacije. Z učenjem jezika posameznik ponotranji inkulturacijsko vsebino družbe, v katero je rojen, in ji zagotavlja kontinuiteto. Dr. Južnič našteva tudi štiri funkcije standardnega jezika:

- *združevalna funkcija* znotraj jezikovne skupnosti
- *ločevalna funkcija* v odnosu do drugih jezikovnih skupnosti
- *prestižna funkcija* glede na podstandardne rabe – narečja ...
- *referenčna funkcija* glede identitete in statusa. (glej Južnič v Klinar, 1976:137-193)

4.2 Pomen jezika v oblikovanju etnije

Jezik je eden konstitutivnih elementov skupinske zavesti in ima središčni pomen v oblikovanju etnije. Še posebej to velja, če se jezik po svojem izvoru in izreku bistveno razlikuje od sosednjih jezikov, kar pomeni, da med njimi ni prave komunikacijske

prehodnosti. Vzpostavljajo se neke vrste komunikacijske ločnice, ki določajo komunikacijske prostore. Jezik je vidni simbol etnične pripadnosti. (glej Južnič, 1993:282)

Različne etničnosti pa se lahko oblikujejo ne glede na jezik, v situaciji, ko obstaja popolna komunikacijska prehodnost. V takem primeru pač nadvladajo drugi indikatorji etnične pripadnosti (npr. religija, različen zgodovinski spomin). Torej ne moremo govoriti, da lingvistična homogenost pomeni etnično homogenost (Latinska Amerika, bivša Jugoslavija). (glej Lukšič-Hacin, 1999:53)

Po drugi strani pa poznamo primere, ko so jeziki nosili ključno vlogo pri vzpostavljanju etnične identitete. Oblikovanje standardnih (nacionalnih) jezikov je bil bistveni del nastanka in homogenizacije naroda. V tem procesu sta postajala vse pomembnejša tudi pismenost in javni šolski sistem (zagotavljata uspešno produkcijo in reprodukcijo narodne oziroma nacionalne identitete), ki je pomemben socializator sekundarne socializacije. (glej Lukšič-Hacin, 1999:53)

II. SLOVENSKI IZSELJENCI

V nadaljevanju se bom postopno osredotočila na eno od mnogih migracijskih situacij, ki jo lahko umestimo v polje mednarodnih migracij, na slovenske izseljence v Argentini. Pred tem bom podrobneje predstavila specifičnosti pojma mednarodne migracije ter vzroke in motive, ki ljudi vodijo v selitve.

1. IZSELJEVANJE - MIGRACIJE

Moje delo je v veliki meri vezano na proučevanje problemov, povezanih z mednarodnimi migracijami. Pojem mednarodne migracije je povezan z opredelitvijo samega pojma migracije, saj je ena od njegovih specifični oblik.

1.1 Definicija pojma migracije

V slovenskem prostoru se je s sociologijo migracij največ ukvarjal dr. Peter Klinar. **Pojem migracije** je v knjigi *Mednarodne migracije* opredelil kot fizično gibanje posameznikov ali

skupin v geografskem prostoru, ki pripelje do relativno trajne spremembe kraja bivanja. Gre torej za začasno ali stalno zapustitev prebivališča v izvorni emigrantski družbi in pridobitev novega v imigrantski družbi. Pojem migracije zajema tako *emigracijo* (odhajanje, izseljevanje iz izvorne družbe) kot *imigracijo* (prihod, priselitev v »imigrantsko« družbo). To prinese spremembo prostorskega in socialnega okolja, ki za posameznika pomeni spremembo družbenih odnosov, interakcijskih sistemov, družbenih skupin, kulture, vrednot, norm, institucij, vlog itd. Imigranti (priseljenci) so ob prihodu v novo družbo prisiljeni vsaj deloma spremeniti svojo nacionalno identiteto ter nacionalno lojalnost, kar se kaže v jeziku, kulturi, navadah ... (glej Klinar, 1976:15-17)

1.2 Vrste migracij

Migracije se delijo na *neorganizirane* (čas pred in med liberalnim kapitalizmom) in *organizirane* (monopolni kapitalizem). Migracije zadnjega, »sodobnega« obdobja, z upravnega vidika lahko delimo na *notranje* in *mednarodne*. Mednarodne migracije so povezane s prestopom državne meje in z vsaj enoletnim bivanjem v tujini. Glede na to se delijo na *trajne* in *začasne* (o začasnih migracijah govorimo, ko gre za dobo več kot enega leta, sicer lahko govorimo o sezonskem delu, obiskih, turizmu ipd.) Navedem naj še delitev na *ekonomske, politične, organizirane in neorganizirane, prostovoljne in prisilne, konservativne in inovacijske migracije* (o konservativnih govorimo, kadar imigrant išče podobne razmere, kot so doma – če prihaja iz ruralnega okolja, išče delo na kmetiji) in *beg možganov*. (glej Klinar, 1976:32-48)

1.3 Vzroki in motivi migracij

Na odločitev posameznikov za izselitev je vplival splet posameznih dejavnikov, lahko je eden od njih prevladoval, prav gotovo pa so se vzajemno dopolnjevali. Gotovo pa je potrebno omeniti, da je izselitev odvisna predvsem od posameznikovega doživljanja omenjenih vplivov, ki so delovali v njem v odnosu do njegovih potreb. V naših imigrantskih analizah se je predvsem uveljavila teorija »push-pull«. Zanja je značilno, da razlaga vzroke, selektivnost, smer toka in obseg migracijskih gibanj s pomočjo dejavnikov odbijanja iz starega okolja in dejavnikov privlačenja v novo okolje. Vsota pozitivnih dejavnikov v imigrantski družbi je za posameznika, ki se odloča, večja od vsote pozitivnih dejavnikov v emigracijski oz. matični družbi. Ali drugače povedano, dejavnikov odbijanja, ki jih emigrant pričakuje v novem

okolju, je tam manj kot doma, kljub oviram, kot so geografska oddaljenost, razlike v kulturi, političnem sistemu, tradiciji ...

Peter Klinar v delu *Mednarodne migracije* (Ljubljana, 1976) **glavne vzroke izseljevanja** vidi v možnostih ekonomske prosperitete v novi družbi. Posameznika privlačijo možnost zaposlitve, večji dohodki in dvig življenjskega standarda, izobraževanje, poklicna promocija in ustrezna zaposlitev. Med negativne dejavnike, torej dejavnike odbijanja (v imigrantski ali emigrantski družbi – če pride do vrnitve v staro domovino), štejemo stagnacijo gospodarstva, padec standarda, zmanjševanje nacionalnih virov, nizek osebni dohodek, brezposelnost, politične in ostale diskriminacije, politično preganjanje, naravne katastrofe itd.

Med politične in vojaške vzroke preseljevanja spadajo menjave političnih sistemov, oblasti, ki jim navadno sledijo politični in vojaški pritiski, preganjanje in omejevanje pravic, netoleranca drugače mislečih. Tako politični migranti iščejo več političnih pravic, svobode in tolerance.

V posebno kategorijo vzrokov preseljevanja štejemo tudi osebne in družinske vzroke, ki so zelo raznovrstni in številni. Med te vzroke štejemo družinske in prijateljske odnose, poroke, ločitve, željo po profesionalnem napredovanju, ustreznem socialnem okolju.

Posamezniki so se tako odločili za preselitev iz različnih razlogov. V novem okolju so se vsi morali soočiti in spopasti z novimi razmerami in procesi prilagajanja nanje. Nujno je potrebna določena stopnja akomodacije in asimilacije, sicer prej omenjena vertikalna mobilnost navzgor po družbeni lestvici ni mogoča. (glej Klinar, 1976:27-30)

2. IZSELJEVANJE SLOVENCEV

Človek se je že od nekdaj preseljeval v prostoru. Prvo večje preseljevanje zajema čas preseljevanja ljudstev in narodov in njihov prodor v Evropo. Drugo obdobje označuje večstoletno evropsko ekspanzijo v svet. Tretjemu obdobju smo priča še danes, ko se ljudje preseljujejo v Evropo in znotraj nje v smeri juga proti severu in vzhoda proti zahodu.

V nadaljevanju bom predstavila prvo obdobje izseljevanja, več pozornosti pa bom posvetila drugemu in tretjemu valu selitev, saj je moja analiza neposredno povezana z njima.

2.1 Zgodovinski pregled izseljevanja Slovencev

V naslednjih odstavkih bom po knjigi Marjana Drnovška *Pot slovenskih izseljencev na tuje* (1991) na kratko poskusila orisati zgodovinski potek izseljevanja iz slovenskih dežel. Ko se omejimo na izseljevanje Slovencev v svet, opazimo, da to ni le pojav polpreteklega časa in sodobnosti, temveč mu lahko sledimo nazaj vse do zgodnjega srednjega veka.

Marjan Drnovšek pravi, da prve dolgotrajne in množične premike Slovencev zasledimo že konec 6. stoletja, ko so kot del slovanskega vala prišli v kraje današnje Slovenije. V 14. in 15. stoletju so se kmetje zaradi boljšega zaslužka selili v mesta in nastajajoče rudnike in fužine. V daljne čezmorske dežele so od konca 15. stoletja odhajali tudi slovenski misijonarji. Od 15. do 17. stoletja so odhajali prebivalci slovenskih dežel v italijanske državnice (gre za stoletja trajajoče izseljevanje Slovencev v Italijo in sčasoma dokončno izginotje v italijanskem etničnem prostoru). V tem času so tudi Turki ropali po naših deželah in nasilno odpeljali tisoče mladih fantov in deklet (prisilno izseljevanje). Istočasno s stoletnimi turškimi vpadi pa se že začenjajo procesi evropske ekspanzije v svet (križarski pohodi in kasneje kolonizacija novega sveta). Veliko je bilo posameznikov, ki so v svet odšli kot misijonarji, popotniki, vojaki, mornarji ali študentje.

Podrobneje se pri tovrstnih migracijah ne bom zadrževala, zato naj se prvič ustavim v 19. stoletju, ko nastopi splošni val izseljevanja iz Evrope. Upad lakote, boljša higiena in zdravstvene razmere pripeljejo do povečanja števila prebivalstva in nezmožnosti gospodarstva, da vse prebivalce zaposli ter preživi. Okoli leta 1870 se je začelo množično izseljevanje iz Avstro-Ogrske in s tem iz slovenskega etničnega prostora. Slovensko prebivalstvo je bilo takrat pretežno kmečko. Prevladovali so mali kmetje, ki so zaradi gospodarskih kriz, finančnih obremenitev, konkurence cenejših uvoženih produktov in naravnih katastrof začeli propadati. Seveda ne smemo pozabiti na pridobitve industrijske revolucije (razvoj tehnologije, komunikacij, prometa), ki so približale nekdanje težko dosegljive celine posameznikom. Močno je bil prisoten tudi mit o Ameriki – deželi, kjer se »cedita mleko in med«.

Ljudje so se izseljevali zaradi golega preživetja, pred prvo svetovno vojno pa je bil najpogostejši vzrok izselitve iskanje boljšega načina življenja, izboljšanje ekonomskega in socialnega položaja, želja po napredku, po večji sreči in ameriškem načinu življenja. O prvem

množičnem valu izseljevanja lahko govorimo nekje od leta 1880 do začetka prve svetovne vojne. Povsem točnih podatkov o številu slovenskih izseljencev ni, ker je Avstro-Ogrska imela slabo kontrolo odhajanja (niso posebej številčno spremljali izseljevanja Slovencev, temveč so jih šteli kar med avstrijske izseljence). Možne so le ocene na podlagi primerjave števila rojstev, smrti in števila ljudi iz popisa prebivalstva. Raziskovalci tako govorijo o nekaj manj kot 300 000 izseljencih.

Izseljevanje je zajelo vse slovenske dežele, a ne z enako močjo in ne ob istem času. Najštevilčnejše izseljevanje je potekalo na področju Bele krajine in Dolenjske, Notranjske in Prekmurja. Izseljevali so se v avstrijske dežele Avstro-Ogrske, možje so odhajali v rudnike in tovarne Vestfalije in Porenja, primorske žene so kot dovilje in služkinje služile denar v Egiptu. Na jugovzhodu so delo iskali predvsem slovenski gozdarji, npr. na Hrvaškem, v Slavoniji, Srbiji, tudi južni Rusiji. Največji val izseljevanja pa se je usmeril v prekomorske dežele. Prvi slovenski izseljenci v Južno Ameriko so našli delo na plantažah in v gozdovih Brazilije, Venezuele in Mehike. Največ ljudi s kranjskega dela Avstro-Ogrske se je v tem času selilo v dežele Severne Amerike, Kanado in ZDA. Manjše skupine naših ljudi lahko najdemo povsod po ZDA. Potem pa sta prva svetovna vojna in restriktivna politika do priseljevanja zaustavili množično priseljevanje v ZDA.

Drugi večji val beležimo med obema vojnama v letih 1925 do 1935, ko je svet zajela velika gospodarska kriza in se je iz Italije širil fašizem. Po prvi svetovni vojni se je večji val izseljencev usmeril v Kanado, s trebuhom za kruhom pa so se v Južno Ameriko odpravili predvsem Primorci in Prekmurci (v Urugvaj in Argentino). Po podatkih italijanske državne statistike je v Argentino uradno odšlo 10.989 oseb, mnogo pa jih je našlo tudi ilegalno pot. Pred drugo svetovno vojno je tako v Argentino prišlo približno 25.000 Slovencev, od tega 90 % Primorcev. (glej Žigon, 1993:17) V letih pred gospodarsko krizo so se naši ljudje postopno preusmerili tudi v Evropo, npr. v Francijo, Belgijo, Nizozemsko. (glej Lukšič-Hacin, 1995:31)

Po drugi svetovni vojni govorimo o tretjem velikem valu slovenskih izseljencev. Prevladuje ocena, da je v tem času naš prostor zapustilo okoli 20.000 ljudi. Po letu 1945 je šlo predvsem za povojno politično emigracijo domobrancev in njihovih družin, ki so zbežali v Avstrijo in iz tamkajšnjih begunskih taborišč pot nadaljevali v ZDA, Avstralijo, Kanado in Argentino. Slednja je tako sprejela še približno 7.000 slovenskih beguncev. (glej Lukšič-Hacin, 1995:32)

V poznejših obdobjih zasledujemo organizirano ekonomsko emigracijo v razvitejše države Evrope (Francija, Nemčija, Švica, Švedska) in porast zdomske emigracije. Jugoslovanske meje so se 1963 uradno odprle za izseljevanje. Model »začasnega dela v tuji« je bil pogodu tako evropskim imigrantskim kot emigrantskim državam. V interesu Jugoslavije je takrat bilo, da ljudje odhajajo na začasno delo v tujino in ob misli na vrnitev presežek prisluženega denarja vlagajo v domač napredek. V začetku sedemdesetih let pa se je že pokazalo, da se predvidena začasnost spreminja v trajno izseljenost. Po naftni krizi in začetku gospodarske recesije je »gasterbajterski« model prenehal funkcionirati in začne se politika zaustavljanja nadaljnega pritoka tuje delovne sile. (glej Lukšič-Hacin, 1995:32-33)

Podatki o številu vseh izseljencev so različni, saj so se Slovenci izseljevali uradno iz Avstrije, Italije, Jugoslavije in precej jih je domovino zapustilo ilegalno. Večina podatkov kaže na skupno številko 500.000 do 600.000 izseljencev iz slovenskega etničnega ozemlja v zadnjih 110 letih. (glej Žigon, 1993:52)

3. SLOVENSKI IZSELJENCI V ARGENTINI

Slovenska izseljenska skupnost v tej južnoameriški deželi je prav gotovo velika izjema med ostalimi kolonijami Slovencev, ki jih najdemo po svetu. Tu predvsem mislim na njihovo organiziranost in identitetno »neupogljivost«. Prisotnost Slovencev v latinskoameriških državah, zlasti pa v Argentini, sega nazaj v čas druge polovice 17. in začetek 18. stoletja, ko je na tem področju delovalo več jezuitskih misijonarjev, ki so prihajali iz slovenskih dežel. Slovenski izseljenci so začeli kasneje v večjem številu prihajati v Argentino. Priseljevali so se v treh glavnih obdobjih in so kljub razpršenosti naselitve in nestabilni politični situaciji opravili veliko kulturno in društveno delo (še posebej zadnji val priseljencev).

3.1 Zgodovinski pregled izseljevanja Slovencev v Argentino

Prve večje skupine slovenskih izseljencev so prišle v Argentino v letih 1870-80, ko je argentinski parlament izdal zakon o priseljevanju in je vlada prosila evropske države, naj pošljejo ljudi, da bi se naselili na neobljudenih predelih na severu in zahodu države. Na ta način je argentinska vlada skušala rešiti problem meja z Brazilijo in Paragvajem. Med številnimi avstrijskimi družinami, ki so se naselile na »neosvojenih« rodovitnih predelih Argentine, je bilo tudi okoli 50 družin s Krasa in z Goriškega, ki so odšle bodisi zaradi

davčnega pritiska, slabih letin, trtne bolezní ali zadolževanja pri oderuhih; skratka zaradi lakote v domačem okolju. Starostna struktura je bila zelo raznolika, saj je šlo za cele družine, izobrazbena struktura pa je bila v večini nizka. Spopasti so se morali z vlažnim subtropskim podnebjem, divjo naravo in konflikti z domačini Indijanci. (glej Žigon, 2001:52)

Novi naseljenci so se razpršili po širnem ozemlju nove dežele. Okoli leta 1880 sta se dve skupini naselili na dveh točkah: na argentinsko-paragvajski meji (pokrajina Formosa) ter ob reki Parana (na obeh straneh reke, v provincah Entre Rios in Santa Fe). Ti naseljenci niso tvorili prave skupnosti. Če so želeli obstati, so se morali »popolnoma prilagoditi trdemu okolju tako na kulturnem kot družbenem področju.« (Koledar ... 1983:145) Na pragu prve svetovne vojne pridejo v Argentino prvi izobraženi posamezniki, ki se povežejo ob jugoslovanski težnji po lastni državi. Več o tej prvi obliki povezovanja nekoliko kasneje.

O drugem večjem valu izseljevanja v Argentino lahko govorimo šele v obdobju med svetovnjima vojnama, predvsem od leta 1922 naprej. To je bil čas velike gospodarske krize in zaostrene politične situacije, ki je pognala slovenske ljudi v svet. Z italijansko okupacijo slovenskega Primorja in nastopom fašizma s politiko raznarodovanja se je začelo množično izseljevanje, ki je doseglo vrh v letih 1926-29 z razpustom šol, društev, političnih organizacij, tiska, združnih zvez in drugih slovenskih institucij. Ljudje so umaknili svojo kulturno in prosvetno dejavnost v domove in v cerkve. Zaradi raznarodovalnega pritiska med vojnama je nastala nova kategorija izseljenstva: politična emigracija.

V tem času se je v Argentino po ocenah preselilo okrog 25.000 Slovencev. Polovica se jih je naselila v Buenos Airesu, nad 1000 v Rosariu, 500 v Cordobi in okolici, okrog 1000 jih je delalo v naftni industriji Rio Negra, 500 se jih je ukvarjalo s kmetijstvom v Cachu in okoli 300 jih je zasadilo vinske trte v okolici Mendoze. Skupne lastnosti tega vala so: večinsko kmečki izvor priseljencev, mladost in izrazita protifašistična usmeritev. Izslele so se cele družine. Prišle so tudi babice in dedki, kar je bilo odločilnega pomena pri ohranjanju slovenske identitete pri najmlajših (ni jim bilo treba v argentinski vrtec ali varstvo, temveč se je njihova slovenska socializacija podaljšala do vstopa v šolo). Slovenci so se hitro dobro organizirali, tako da so se povezovali v raznih društvih in klubih. Vodilo in cilj tako kulturnega kot političnega delovanja je bila priključitev s strani Italije nasilno okupiranih slovenskih teritorijev k matični domovini. Večinsko so se opredelili za novo jugoslovansko državo. Več o tem v naslednjih poglavjih. (glej Mislej, 2001:239)

Posebno slovensko skupnost pa predstavljajo priseljenci, ki so prispeli v Argentino po drugi svetovni vojni. Ta *zadnji val v letih 1946-49* predstavljajo politični emigranti oz. begunci. Peronova oblast je takrat sprejela, podprla in zaščitila približno 7.000 slovenskih domobrancev in njihovih družin, ki so bivali v italijanskih in avstrijskih begunskih taboriščih. Šlo je za kmete, obrtnike in predvsem izobražence (pisatelje, univerzitetne profesorje, glasbenike, študente teologije in 60 duhovnikov), ki se niso strinjali s komunistično idejo in metodami, tako da jim je v domovini grozila smrt ali vsaj preganjanje. (glej Žigon, 1993:56)

Na tej točki naj spomnim, da je v tem času že obstajala dokaj organizirana skupnost Slovencev, ki so se pred drugo svetovno vojno priselili zaradi pritiskov Mussolinijeve vlade. Njihov položaj je bil v času Peronove vlade zelo težak, s prihodom nove slovenske politične emigracije pa se je še poslabšal. Po drugi svetovni vojni so se vsa slovenska društva »stare« emigracije vključila v Slovansko zvezo, ki je bila vodena v Stalinovem duhu. Peron je zato to organizacijo leta 1949 ukinil in tako na nek način uničil možnosti za povezovanje in obstajanje »stare« izseljenske skupnosti. Njihova ideološka razhajanja glede opredelitve za jugoslovansko državo, ki je s svojim povojnim delovanjem prizadejala veliko hudega povojnim beguncem, je dolgo veljala za nepremostljiv zid med »staro« in »novo« politično emigracijo. Na nek način lahko govorimo tudi o dveh izseljenskih skupnostih, ki pa sta v posameznih primerih tudi sodelovali. (glej Lukšič-Hacin, 1995:34) Odnos se je spremenil šele s slovensko osamosvojitvijo, ko je prevladala slovenska in nepolitična struja.

Po tem opisanem stoletju izseljevanja naj bi skupaj v Argentini živelo okoli 30.000 Slovencev.

3.2 Družbeno življenje in narodna identiteta slovenskih izseljencev v Argentini

Prehajam na področje družbenega življenja slovenske skupnosti v Argentini. V poglavju o ohranjanju etnične identitete sem že naštela glavne socializatorje. V izseljenski situaciji še posebej igrajo pomembno vlogo *družina, društva in cerkev*. Na tej točki bom več pozornosti namenila društvom in drugim slovenskim ustanovam, ki imajo vlogo nadomestka za pravo domovino (predvsem pri prvi generaciji) in s svojo prostorsko navzočnostjo fizično utelešajo teritorij domovine. Društva in cerkvene ustanove so najvidnejši element slovenstva.

3.2.1 Prvi val: obdobje od 2. polovice 19. stoletja do začetka 20. stoletja

Prvi slovenski izseljenci v Argentini so se, kot sem že omenila, naselili precej razpršeno in so med seboj imeli le malo stikov. Zaradi slabe komunikacije so se hitro pretrgali tudi stiki z domovino. Tudi socialna raven se po prihodu v imigrantsko okolje ni bistveno dvignila od tiste v izvorni domovini, zato se je del vrnil, večina pa jih je imela velike eksistencialne težave, ki so jih ovirale pri zavestnem ohranjanju matične kulture. Izvorne navade so negovali samo v družinskem krogu, ne da bi si ustvarili skupne institucije (npr.: župnije, šole, društva ipd). Vzgoja v družinskem krogu je še nekaj časa potekala v slovenščini, kmalu pa so se tudi starši prilagodili tamkajšnjim razmeram in do današnjih dni se ni ohranilo praktično nič, razen priimkov, ohranjenih pisem in fotografij. Natančnejših podatkov o morebitni organiziranosti iz najzgodnejšega obdobja ni. (glej Žigon, 1998:145 in Mislej, 1995:16)

Kasneje, med leti 1908 in 1914, ko je v Argentino prišla že omenjena prva generacija slovenskih izobražencev, je prišlo do prvega povezovanja s težnjo po uresničevanju skupnih ciljev. Jugoslovanski priseljenci so v želji po skupni jugoslovanski državi ustanovili organizacijo Jugoslovanska narodna obrana (JNO) s sedežem v Čilu. Za Južni Atlantik pa je v Buenos Airesu deloval Center Jadran. Dne 20. 1. 1919 je skupina izobraženih Slovencev ustanovila prvo slovensko organizacijo v Argentini, in sicer odsek Slovenija, ki je deloval v okviru JNO. S tem so želeli izraziti svoj protest proti italijanski zasedbi Slovenskega primorja in velikega dela Notranjske. Odsek Slovenija je deloval do ukinitve Jadrana oziroma do odprtja konzulata Kraljevina SHS leta 1925 v Buenos Airesu. (glej Mislej, 1995:16, 20)

3.2.2 Drugi val: obdobje med svetovnimi vojnami

Po prvi svetovni vojni so v Argentino prišle nove skupine Slovencev, drugi val izseljencev ali medvojna emigracija, ki so se kljub eksistencialnim problemom hitro organizirali v društva ter začeli dejavnejše družbeno življenje. Negovali so predvsem kulturno, politično in deloma versko življenje, še posebej zato, ker je pri odločanju o izselitvi prepoved javnega izražanja v slovenščini igrala pomembno vlogo (petje, molitve ipd. npr. pri okupaciji Primorske). Vse se je v veliki meri dogajalo v Buenos Airesu pa tudi Rosariu in Cordobi. Dr. Zvone Žigon v magistrski nalogi ugotavlja, da je pri izseljencih drugega vala šlo za močnejše izoblikovano narodnostno pripadnost kot pri prvem valu. Med obema vojnami se tako oblikuje pravo občestvo z institucijami (šolami, časopisjem, duhovniki, kulturnimi ustanovami).

A to društveno življenje je kalila neenotnost. Izseljenci tega obdobja so bili med seboj politično razdeljeni in glede na to so se oblikovali trije politični tabori. Levo usmerjeni izseljenci so po vzoru ljudskih odrov na Primorskem leta 1925 v kraju La Paternal ustanovili delavsko kulturno društvo *Ljudski oder*. Zmerno liberalno (po današnjih merilih socialnodemokratsko) usmerjeni izseljenci so se povezovali v *Slovenskem prosvetnem društvu* (1929) z dvema podružnicama: v kraju Parque Patricios in v Cordobi. Tretjo skupino pa so sestavljali jugoslovansko usmerjeni Sokoli s *sokolskim društvom La Paternal* (1930). To društvo se je leta 1934 preimenovalo v Izseljensko društvo Tabor. Slovensko prosvetno društvo in Tabor sta se leta 1938 združila v *Slovenski dom*. Duhovnik Anton Mrkun je leta 1928 skupaj z drugimi ustanovil Vzajemno društvo Slavija, ki je delovalo le kratek čas. V Villi Devoto so leta 1936 ustanovili gospodarsko podporno društvo *Naš dom*. Nekaj članov Ljudskega odra je leta 1936 v buenosaireškem predmestju ustanovilo *Podporno društvo Ivan Cankar*. Leta 1937 pa so slovenski rojaki ustanovili društvo Samopomoč Slovencev oz. »Kranjsko društvo«, ker njegovi člani niso bili Primorci. (glej Žigon, 2001:52 in Mislej, 2001:237)

Slovenci, ki so imeli otroke, so začutili potrebo po organizaciji slovenskega šolstva, saj je to eden od temeljnih dejavnikov socializacije. V izseljenski situaciji je še toliko bolj pomembno, katerim delovanjem širšega okolja bodo starši izpostavili svojega otroka (ali bo navzoč pri slovenskih mašah, proslavah, ali bo obiskoval slovenski vrtec ipd), oziroma katere vrednote mu bodo vsajene v podzavest. Skupnost Slovencev, ki je živela v Villi Devoto, je na podlagi takšnega razmišljanja o kulturi in jeziku leta 1933 organizirala prvo slovensko osnovno šolo, leto kasneje pa še tečaj slovenskega jezika v La Paternalu. Na pobudo kraljevega poslanika Kraljevine Jugoslavije, dr. Izidorja Cankarja, je leta 1937 začelo delovati tudi Slovensko šolsko društvo, iz Maribora pa so prišle slovenske šolske sestre, ki so prevzele učenje slovenščine na osnovnošolski ravni in skrb za otroški internat v La Paternalu. Slovenska beseda je izseljence povezovala tudi preko revije *Duhovno življenje*, časopisov *Slovenski tednik* in *Novi list*, ki sta se leta 1937 združila v *Slovenski list*.

V južnem delu Buenos Airesa (Avellaneda) so delovali prekmurski izseljenci, ki so leta 1940 ustanovili društvo Slovenska Krajina (sčasoma je društvo izgubilo slovenski značaj). Nastalo je na pobudo duhovnika Janeza Hladnika in na »temelju cerkvenega zbora, ki je že štiri leta deloval pod vodstvom Cirila Jekšeta«. (Koledar ... 1983:146) Leta 1943 so ustanovili tudi pluralistično organizacijo Vzajemno društvo Slovenec.

V Cordobi, kjer je prebivala večja skupina Slovencev, so leta 1928 ustanovili Jugoslovansko čitalnico, ki je delovala do leta 1932, tudi z imenom Jugoslovansko podporno društvo. Tu so ustanovili tudi podružnico Slovenskega prosvetnega društva iz Buenos Airesa. Kratek čas je delovalo še Delavsko kulturno društvo Iskra. Leta 1940 so se Slovenci združili v Slovensko podporno društvo Edinost. V Rosariu so slovenski izseljenci leta 1930 ustanovili Slovensko delavsko društvo Triglav in leta 1939 začeli zidati svoj dom. Med 2. svetovno vojno pa so skupaj s Hrvati ustanovili Jugoslovansko društvo Triglav, ki ga je Peronova vlada leta 1949 prepovedala. (glej Žigon, 2001:52 in Mislej, 2001:239)

Po napadu sil osi na Jugoslavijo so se leta 1941 jugoslovanski priseljenci v Buenos Airesu organizirali v Jugoslovanski narodni obrani (JNO). Istega leta so Slovenci skupaj s Hrvati osamosvojili od jugoslovanskega odbora. Leta 1944 je začel delovati Odbor za jugoslovansko Primorje, ki se je po 2. svetovni vojni razširil in je leta 1946 vključeval 16 slovenskih društev v Južni Ameriki. Podpirali so slovenska stališča in priključitev Jugoslaviji. Istega leta so Slovenci v Buenos Airesu ustanovili Slovenski svet, ki je imel nalogo, da pripravi združitev vseh Slovencev v eno samo organizacijo. Sad njihovega dela je združitev štirih slovenskih društev v Buenos Airesu in ustanovitev *Slovenskega ljudskega doma* (1947), ki se je včlanil v levičarsko Slovansko zvezo, zaradi česar se je kasneje veliko Slovencev umaknilo. Kot sem že omenila v prejšnjem poglavju, je Peronova profašistična oblast leta 1949 Slovansko zvezo in vse njene članice prepovedala. Tako so Slovenci izgubili tudi Slovenski ljudski dom.

Naslednje obdobje ni bilo preveč aktivno in med starimi in povojnimi političnimi priseljenci je nastal prepad. Po padcu diktatorja Perona in vojaškega režima so se Slovenci odločili, da skupno društvo oživijo. Leta 1957 je bilo ustanovljeno *Argentinsko-slovensko kulturno društvo Zarja*, ki se je z *Ljudskim odrom* in *Našim domom* (preživel vladno prepoved delovanja) leta 1974 združilo v *Slovensko-jugoslovansko podporno društvo Triglav*. Leta 1981 so odprli svoj lastni dom, enega največjih slovenskih domov na svetu. Tudi tu je prevladala leva usmeritev, ki je pritegnila tudi veliko izseljencev iz drugih delov Jugoslavije in celo Argentine. Veliko Slovencev je zato prenehalo zahajati v društvo in so izgubili stik s slovenstvom. Po osamosvojitvi se je društvo preimenovalo v *Slovensko vzajemno društvo Triglav*.

Za obdobje med obema vojnama je značilno, da so se vsi politični konflikti v domovini ponavljali tudi med izseljenci. Združeval pa jih je protifašizem, saj so morali zaradi njega v

izseljenstvo. Danes je ta skupina navzoča le v nekaj društvih, ki se spopadajo z velikimi eksistencialnimi težavami. Aktivno je Slovensko društvo Triglav iz Rosaria, najstarejše delujoče društvo pa je Slovensko prekmursko društvo iz Bernala. Prva generacija priseljencev izumira, v drugi generaciji pa je malo dejavnih ljudi. Vendar pa je še peščica zanesenjakov, ki se trudi z društvenim življenjem ohranjati slovensko identiteto. S slovensko osamosvojitvijo opazimo nekakšen preporod slovenske identitete pri kasnejših generacijah potomcev.

3.2.3 *Tretji val: povojna politična emigracija*

Posebno slovensko skupnost sestavljajo priseljenci, ki so v Argentino prispeli po 2. svetovni vojni. V naslednjih odstavkih bom po knjigi dr. Zvoneta Žigona *Iz spomina v prihodnost* (Ljubljana, 2001) povzela društveno organiziranost slovenske politične emigracije (SPE).

Begunci so v begunskih taboriščih spoznali, da vrnitev v Slovenijo ne bo mogoča. Med njimi se je stakala povezanost, ki je temeljila na zvestobi narodu, katoliški veri, politični pripadnosti – protikomunizmu in isti begunski usodi. Prva velika naloga je bila organizacija šolstva, saj predstavlja temelj ohranjanja etnične identitete v izseljenstvu. K delu jih je spodbujala misel, da je za vsako ceno potrebno nadaljevati s kulturnim, političnim in verskim življenjem. Ustanovili so vrtnice, osnovne šole (v Spittalau, St. Vidu ob Glini, Kellerbergu, Judenburgu idr.), poklicne gospodinjske in kmetijske šole, gimnazijo in kasneje celo glasbeno šolo. Poleg šol so v taboriščih organizirali tudi razna predavanja, bralne večere, javno knjižnico, pevske zборе in tudi tečaj španščine, ko so izvedeli, da kmalu odpotujejo v Argentino. (glej Žigon, 2001:63)

Prve skupine Slovencev, ki so pripotovale v Buenos Aires leta 1947 so se najprej organizirale v Slovenski klub, ki ga je vodil duhovnik Janez Hladnik. Istega leta se je sestel pripravljalni odbor Kluba slovenskih beguncev, ki ga je že leta 1948 nasledilo Društvo Slovencev z glavno nalogo organizirati prihod novih skupin Slovencev iz begunskih taborišč v Avstriji in Italiji. Čez nekaj let so odkupili zemljišče ter zgradili Slovensko hišo, ki predstavlja srce celotne skupnosti. Tu imajo Slovenci dvorano, kapelo, prostore za organizacijo, urade, kuhinjo itd. V tem sklopu je tudi cerkev Marije Pomagaj, ki jo krasijo dela slovenskih umetnikov. Z rastjo krajevnih domov je Slovenska hiša nekoliko zgubila centralno vlogo.

Krajevni domovi so poskrbeli, da se izseljenska skupnost v velikem mestu ni razgubila. Prvotno Društvo Slovencev je ohranilo osrednjo politično, organizacijsko oziroma

povezovalno vlogo. Leta 1959 je bilo v sklopu razprave o pridobitvi pravnega statusa društva sprejeto novo ime: Zedinjena Slovenija. Krajevni domovi in Zedinjena Slovenija so podpisali dogovor o medsebojnem sodelovanju. Nastal je tudi medorganizacijski svet, sestavljen iz predstavnikov krajevnih domov, predstavnikov ostalih ustanov in predstavnikov Zedinjene Slovenije. Veliko so razpravljali o usklajevanju dela domov, o vzgojnih smernicah, merilih za družbene prireditve, o obiskih iz domovine, o odnosih do predvojnih priseljencev ... Medorganizacijski svet je na nek način vrhovno telo te skupnosti, prek katerega se na članice prenašajo moralne in ideološke smernice delovanja. Na seznamu članov najdemo 30 organizacij.

Danes deluje samo v Buenos Airesu osem velikih domov s številnimi dejavnostmi, športnimi igrišči, dvoranami, šolami ... Društveno življenje pa je aktivno tudi v Slovenskem domu v Mendози in Miramaru ter Slovenski pristavi v Moronu. Sredi Andov so Slovenci ustanovili Slovensko planinsko društvo Bariloche, ki je z leti dejavnost usmerila na kulturno in izobraževalno dejavnost. Osnovnošolska mladina in slovenske družine lahko letujejo tudi v Počitniškem domu Dr. Rudolf Hanželič v Cordobi. (glej Žigon, 2001:74-86)

Osrednja kulturna ustanova, ki presega meje argentinsko-slovenske skupnosti, je Slovenska kulturna akcija (SKA). Ustanovljena je bila 1954 in prireja razne kulturne prireditve, razstave, koncerte, predavanja ipd. Zelo bogato je gledališko, zborovsko, literarno in drugo ustvarjanje. O tem pričajo zelo uspešne predstave, gostovanja zborov in nenazadnje Prešernova nagrada, ki jo je pisatelj Zorko Simčič prejel za knjigo *Človek na obeh straneh stene*.

To drugačnost slovenske politične emigracije lahko na koncu strnemo v nekaj točk:

1. skupen prihod
2. organiziranost, kompaktnost
3. narodnostno-politična motivacija
4. mit o vrnitvi
5. izobrazba

Vse to je oblikovalo zaprto slovensko skupnost. Prva generacija je ohranila čisto slovensko identiteto, njihovi otroci so prvo špansko besedo spregovorili šele na pragu osnovne šole. Ta visoka organiziranost kulturnega in šolskega življenja je bila bistvena za ohranjanje

narodnostne identitete, ki je temeljila na »močnem ideološkem naboju, temelječem na zvestobi slovenstvu in katoliški veri, ter zasnovanem na ideologiji protikomunizma in na (ustvarjajočem se) »mitu o mučeništvu« - zvestoba spominu na med in po vojni pobite tisoče domobrancev je osrednja os zgodovinskega spomina te izseljenske skupnosti«. (Žigon, 1998:148)

4. GLASBENO ŽIVLJENJE SLOVENCEV V ARGENTINI

4.1 Nosilci glasbenega življenja

V nadaljevanju bom predstavila glavne nosilce glasbenega življenja v Argentini. Naj opozorim, da je podatkov o prvem in drugem valu izseljencev le malo in jih je težko pridobiti, saj sta prvi generaciji v izumiranju. Glede na to bom več pozornosti namenila SPE, ki se je dodobra organizirala tudi na glasbenem področju in je še danes zelo živa.

4.1.1 Prvi val izseljencev – sreda 19. stol. do začetka 20. stol.

V poglavju o društveni organiziranosti tega vala izseljencev sem že navedla težke življenjske pogoje, ki so botrovali tudi manjšemu kulturnemu ustvarjanju. Na področju organiziranega glasbenega delovanja nisem našla nobenih podatkov.

4.1.2 Drugi val izseljencev – med vojnama

Kulturno življenje Slovencev v Argentini se začne po prvi svetovni vojni. Kmalu po prihodu v Argentino so naši izseljenci začeli ustanavljati že omenjena razna **kulturnoprosvetna društva**. V njih se je dogajalo večinoma tudi vse glasbeno življenje. Le malo je bilo proslav, zabav in drugih slovesnosti, ki bi minile brez slovenske pesmi. Za to so poskrbeli uspešni pevski zbori, manjše vokalne zasedbe, pevski in instrumentalni solisti, glasba je spremljala folklorne skupine, popularne so bile tudi godbe na pihala in harmonikaši, ki so nemalokrat popestrili plesne večere.

France Kurinčič ob 40-letnici slovenske naselbine v Argentini piše: »Brez pevskih zborov si ne moremo misliti uspešnega kulturnega delovanja slovenskih društev. Lepa pesem je ključ

do srca, jezik, ki je vsem razumljiv, je most med narodi (France Bevk). Dokler bo živela slovenska pesem med izseljenci bodo živela kulturna društva in bo ostal živ spomin na domovino prednikov.« (Koledar ... 1964:222)

Za razliko od povojne politične emigracije se ta društva na splošno niso dosti zanimala za **cerkev** in versko življenje. Izjema je delovanje slovenskega duhovnika Janeza Hladnika, ki je z ustanovitvijo cerkvenega pevskega zbora med Prekmurci botroval tudi ustanovitvi društva. Zgodilo pa se je, da so farani cerkve sv. Antona, Prosvetno društvo 2, ki je imelo prostore blizu farne cerkve, zaprosili, da naj bi njihov zbor pri eni nedeljski maši prepeval v slovenskem jeziku. Vodja te fare je to odločno odklonil. Prepričevanje, da Bog razume tudi slovensko ni nič pomagalo. Mnogo teh Slovencev tako ni šlo več v cerkev. »Razočarani in užaljeni so nekateri šli drugam, drugi pa v gledališče in kino.« (Koledar ... 1954:73)

Seveda pa imajo zelo pomembno vlogo pri ohranjanju etnične identitete tudi **šole**. Ko so izseljenci začutili potrebo, da svoje otroke vzgajajo v slovenskem duhu, je s strani staršev prišla pobuda za ustanovitev osnovne šole. Prvi pouk v slovenščini je obiskovalo 25 otrok, ki so imeli na urniku tudi glasbeno vzgojo pod vodstvom zborovodje Cirila Jekšeta. Ko je bil narejen dom Gospodarskega podpornega društva Slovencev v Villa Devoto, so pod svojo streho vzeli tudi šolo. Pouk je prevzela učiteljica Emilija Bajt, ki je vodila tudi otroški zbor. Ko so prišle v Argentino šolske sestre, so priskočile na pomoč pri poučevanju. Slovensko šolo v kraju Saladillo (blizu Rosaria) je vodila sestra Alfonza Tratnik, ki je osnovala tudi pevski zbor in lutkovno gledališče.

Vse to pedagoško delo se je lepo razvijalo do razpustitve društev. Po tem so naslednje generacije otrok zrasle brez možnosti pouka v slovenščini. Ko so prišli časi obnovitve pedagoškega dela, pa skupnost ni več imela strokovnega človeka, ki bi tečaj lahko vodil. Kljub hladnim odnosom so se obrnili na povojno politično emigracijo in prosili Tineta Debeljaka mlajšega, da bi prevzel pouk. Na koncu je priskočila na pomoč Slovenska izseljenska matica, ki je v Argentino poslala usposobljeno profesorico. Vse to je obrodilo sadove in danes pripadniki tretje generacije slovenskih izseljencev prihajajo v Slovenijo na tečaje slovenske poletne šole. (glej Koledar ... 1991:187-190)

4.1.3 Tretji val izseljencev: slovenska politična emigracija

Ena najbolj razvitih vej kulturnoprosvetnega dela v Sloveniji je bilo in je še vedno zborovsko petje. Ko so morali domobranci in njihove družine bežati na tuje, so s seboj v begunstvo ponesli slovensko pesem. Zаметki razvejanega glasbenega življenja argentinske skupnosti, kot sem že omenila v poglavju o organiziranosti SPE, segajo v begunska taborišča Avstrije in Italije. Zavest, da je potrebno nadaljevati s kulturnim, političnim in verskim življenjem, je botrovala tudi nadaljevanju glasbenih dejavnosti. Med nosilci glasbene tradicije bom v nadaljevanju izpostavila cerkev, šole, SKA, slovenske medije in krajevne domove.

4.1.3.1 Cerkev

Slovenski duhovniki so imeli odločilno vlogo pri oblikovanju SPE v Argentini. Okrog njih so se Slovenci začeli zbirati pri prvih slovenskih mašah, kjer so prepevali slovenske pesmi in brali mašna besedila v slovenščini. Družinsko življenje izseljencev je bilo pogosto močno povezano s prazniki v cerkvenem letu, o čemer govori tudi Marko Fink: »Mi smo vedno peli doma. Predvsem pa se spomnim, da smo za božič ali pa za veliko noč prepevali po celo uro ali uro in pol. Bili smo skupaj, kot družina pred jaslami. Tu gredo moji spomini v kasnejše čase, ko sem to tudi bolj doživljal, to mistiko božiča. Bil sem star sedem let, ko smo se preselili v novo hišo. To je bila zame kar velika prelomnica in se spomnim teh družinskih scen ob jaslakah. Lepi spomini so to.« (Priloga B)

Prve mesece bivanja so se izseljenci zbirali v cerkvi salezijanskega zavoda sv. Frančiška Saleškega na ulici Belgrano. Ljudje so se pri mašah zbirali v tolikšnem številu, da so, ko so odhajali iz cerkve, ustavili tramvajski in drugi promet. To je trajalo več mesecev, vsako nedeljo. Ta pojav je zbudil zanimanje in kmalu so v cerkev (bolj iz radovednosti kot iz pobožnosti) začeli prihajati Argentinci. Med njimi so bili tako ljubitelji lepe pesmi kot tudi glasbeniki, ki jih je zanimala slovenska cerkvena glasba. Prvi »korovski« pevci (zbralo se je 40 članov) so v dvorani župnijske cerkve svete Julije septembra leta 1948 na občnem zboru ustanovili pevsko društvo, ki se je v veliki meri rodilo iz Emigrantskega pevskega zbora. Na drugem občnem zboru februarja 1949 pa so sklenili, da naj se društvo imenuje po našem svetovno znanem glasbenem klasiku Jakobu Gallusu. Zbor je s svojim izvajanjem latinskih maš ob velikih praznikih med strokovnjaki spodbudil veliko začudenje in so se zanj kmalu začeli zanimati. (glej Škulj, 1995:535)

S povečanjem števila novih priseljencev so se oblikovale krajevne skupnosti. V Argentini ni pravih slovenskih župnij, a z leti so se ob sodelovanju z lokalno cerkvijo vendarle uredila slovenska verska središča v Buenos Airesu (San Martin, Lanus, Ramos Mejia, San Justo, Florida), Mendози, Cordobi in Mar del Plati. Vsaka od teh nekakšnih župnij ima tudi svoj cerkveni pevski zbor, ki prepeva pri mašah, še posebej pa obogatijo bogoslužje ob prazničnih mašah (božič, velika noč ipd.), blagoslovitvah novih pridobitev za skupnost in podobno. V te namene še posebej gojijo slovensko cerkveno pesem in tudi svetno petje za nastopanje na raznih prireditvah. S temi verskimi središči sovpadajo tudi slovenski domovi, ki prirejajo razne proslave in druge prireditve, na katerih nastopajo tudi ti pevski zbori. (glej Žigon, 2001:107)

4.1.3.2 Slovenski domovi in društva

O tem, kako se je SPE organizirala preko društev, sem pisala že v predhodnem poglavju. Na tej točki bom sedaj izpostavila njihovo vlogo v glasbenem življenju SPE.

Slovenska pesem in glasba nasploh imata vedno pomembno mesto predvsem na različnih proslavah in narodnostnih prireditvah slovenske skupnosti. Te so simbolna dejanja utrjevanja etnične pripadnosti. Osrednjega pomena sta zastava in himna. Vse pomembnejše prireditve SPE so se navadno začele s petjem himne. Mnogokrat so s spoštovanjem do dežele, ki jih je sprejela, zapeli argentinsko himno. Navadno pa je bila v ospredju slovenska himna, ki se je s časom spreminjala. Najprej je bila *Hej, Slovenci*, nato *Naprej, zastava slave*, ki jo je zamenjala Prešernova *Zdravljica*. Ob raznih priložnostih pa so se pojavljale tudi druge himnične skladbe: *Oče, mati, bratje in sestre* in *Slovenija v svetu*. Še do nedavnega so bile te prireditve vsebinsko obrnjene v preteklost, danes pa se bolj čuti skrb za prihodnost. Če so v preteklosti posebej izstopale politične vsebine, danes prevladujejo izključno kulturne teme. Vsak nastop, špalir narodnih noš, govori, recitacije, pevski zbori in drugi glasbeniki so vnaprej natančno določeni. Ker imajo domovi primerne prostore, imajo glasbeniki tu vaje. Odri dvoran pa pogosto gostijo razne glasbene prireditve. (glej Žigon, 2001:108)

Med društvi, ki se posebej angažirajo na področju negovanja in posredovanja slovenske glasbene kulture sta gotovo Slovenska fantovska zveza (SFZ) in Slovenska deklška organizacija (SDO). S sodelovanjem že vrsto let pripravljata mladinski glasbeni festival, na katerem pokažejo svoje znanje mladi glasbeniki. Načelno so bili ti festivali vsako leto, in sicer

enkrat na leto, dva pa sta bila zunaj tega reda. Nekaj let pred nizom pa je bil mladinski pevski koncert (1967). Na njem je nastopilo s slovenskim programom okrog 140 mladih pevcev. Prvemu rednemu festivalu pesmi in glasbe v dvorani Slovenske hiše leta 1970 je nato sledila vrsta razgibanih večerov ob slovenski glasbi. Če bi se lotila podrobnejše analize teh več kot tridesetih festivalov, bi bilo materiala še za eno diplomsko nalogo. Tako naj samo poudarim, da so vsako leto festival pripravili mladi ljudje, ki jim ni bilo vseeno za slovensko pesem in melodije, pa tudi ne za druženje s slovenskimi vrstniki. Gotovo je ta festival motivacija za ustvarjanje in povezovanje slovenskih mladih glasbenikov v Argentini.

Na koncu naj izpostavim že omenjeno društvo z imenom Slovenski pevski zbor Gallus, ki je deloval povsem samostojno in neodvisno od Društva Slovencev oziroma Zedinjene Slovenije. Od samega prihoda SPE v Argentino je bila ta skupina pevcev jedro kvalitetnega zborovskega petja, ki je negovala na svojih koncertih slovensko ljudsko in umetno pesem. Več o tem žarišču glasbenega življenja pa v nadaljevanju.

4.1.3.3 Šole

Slovensko pesem prepevajo tudi v slovenskih šolah. Prvi so s poučevanjem verouka leta 1948 začeli duhovniki. Na pomoč so jim naslednje leto priskočili izobraženci, učitelji, ki so poučevali slovenski jezik, slovensko zgodovino, zemljepis in petje. V take šolske tečaje je bilo leta 1949 vključenih 107 do 140 otrok. Leta 1950 se je učenje poenotilo. 149 otrok, razdeljenih v mlajšo in starejšo skupino, je v takem šolskem tečaju gojilo tudi petje. V ta program je bilo leta 1964 vključenih 729 učencev, število je do leta 1989 padlo na 403 sobotne osnovnošolce. Njihovo število je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja zopet naraščalo in krepko preseгло število 500 učencev. Nekatere krajevne šole so delovale le nekaj časa. Vseh šol, ki so delovale med SPE je bilo 24, leta 1997 pa je na področju Buenos Airesa delovalo 6 šol, v notranjosti države še štiri, dobro pa so se razvili tudi trije tečaji za špansko govoreče. (glej Žigon, 2001:99-102)

Med učenjem slovenskega jezika, slovnice in književnosti, verouka, slovenskega zemljepisa in zgodovine je pomembno mesto imelo tudi petje. Zanimivo je opažanje, da v slovenski sobotni šoli pred začetkom pouka dvigujejo zastavo, pojejo slovensko himno in tudi molijo. (glej Žigon, 2001:146) Še posebej lahko mladi to svojo narodno zavest in pripadnost pokažejo preko sodelovanja in sooblikovanja številnih prireditev v krajevnih domovih in šolah.

Med šolskimi zbori gotovo najbolj izstopa otroški zbor iz Slovenske vasi, ki ga je vodila Zdenka Virant - Janova. Ta zbor je po svojih koncertih in dveh ploščah znan v slovenski buenosaireški skupnosti, saj so večkrat peli pred širšo javnostjo. Zanimivo je tudi dejstvo, da je bil to vedno zelo številen zbor, ki je v najboljših letih štel tudi do šestdeset mladih grl. (glej Mislej, 1995:220)

Gospod Marko Bajuk se spominja šolskega zbora v Mendozi, ki ga je vodil njegov stric Božidar Bajuk z naslednjimi besedami:

»Preden smo šli domov smo imeli še eno uro petja. Peli smo samo slovenske pesmi, predvsem otroške. Jaz se sedaj ne spomnim prav vseh, na primer ... Zakrivljeno palico v roki, Regiment po cesti gre, Marička sedi na kamenu ... take stare, znane. Nič teh sodobnih, ker teh stric ni imel. Imel je prijatelje, znance, dopisoval si je s gospo Zmago Kumer, če se ne motim tudi s prof. Toporišičem, sem pozabil na njihova imena ... in na tak način je dobil kakšen notni material ali literarna dela. Zraven nam je govoril razne zgodbe, na primer kako so peš hodili na Sveto Katarino, na Šmarno Goro, pa še kaj ... pa kaj so vse prepevali, pa kaj so vse videli, pa kdo je kje živel ... Vse je povezal: zgodovino, občutke, literaturo in pesem. Oni so tam živeli, kot da bi bili tukaj. Tiste ure, ko smo bili doma ali pa v domu, je bilo kot da si v Sloveniji.« (Priloga C)

Poleg prepevanja slovenskih pesmi so se lotevali tudi uprizarjanja glasbenih iger, na primer učenci slovenskih šol so večkrat uprizorili igro Kresniček, ki jo je uglasbil Radovan Gobec, tudi igro Mlada Breda ipd.

SPE se je kmalu zavedela pomena srednješolskega izobraževanja in vzgoje. Mladi se v tem obdobju srečujejo s krizo identitete, tudi etnične. Leta 1961 je bil v Buenos Airesu uradno ustanovljen petleten srednješolski tečaj, ki je dve leti kasneje dobil ime Srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka (skladatelj, zborovodja in začetnik slovenskega šolstva v SPE). Po nekoliko spremenjenem učnem načrtu je tečaj v prvem letniku leta 1969 vseboval poleg verouka in dveh ur slovenščine tudi petje. Leta 1980 so petje opustili, saj naj bi bilo tega dovolj po krajevnih domovih. Ponovno pa je slovenska pesem našla prostor med učnimi predmeti leta 1993. V Mendozi imajo svojo dveletno obliko srednješolskega izobraževanja, ki ni vključen v Srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka. Velika motivacija mladih za obiskovanje tečajev je obisk Slovenije, domovine staršev. Sedaj že nekaj let v Sloveniji

gostimo mlade, pripadnike druge in tretje izseljenske generacije, ki v Sloveniji pojejo, plešejo in govorijo slovensko. To so vidni rezultati dela SPE, ki je uspela ohraniti slovensko identiteto na tujem. (glej Žigon, 2001:103-104)

4.1.3.4 Slovenski mediji

Najštevilčnejša in najbolj razširjena dejavnost na tem področju je gotovo tisk. Izseljenski tisk ima, podobno kot že prej omenjene oblike organiziranja SPE, korenine v begunskih taboriščih. Ta pomembna dejavnost se je nadaljevala tudi po prihodu v Argentino. Vsebinsko lahko tisk SPE delimo na: publikacije Društva Slovencev oziroma Zedinjene Slovenije, tisk SKA, slovenski pastoralni tisk ter izdajateljsko dejavnost različnih drugih ustanov. Časopisi, tedniki in tudi revije so poročale o dogodkih v Argentini, v skupnosti in Sloveniji. V teh publikacijah lahko zasledimo tudi informacije o kulturnih prireditvah, poročila in ocene koncertov.

Najbolj dejavna na področju glasbe je bila gotovo Slovenska kulturna akcija in si zato zasluži posebno poglavje. Več o njeni izdajateljski dejavnosti in glasbenem odseku bom pisala v nadaljevanju. Zanimivo pa je, da je imela revija *Duhovno življenje* v prvih letih svojega izhajanja tudi notne priloge. Španski skladatelj P. Miguel Bertomeu je bil navdušen občudovalec slovenske pesmi in je za slovenski cerkveni zbor v Buenos Airesu zložil štiri pesmi. Prvi dve imata trijezično besedilo: slovensko, kasteljansko in katalonsko, tretja pa je latinska. Leto kasneje je urednik revije David Doktorič objavil svojo pesem Naša bol. V kasnejših letih je bilo objavljenih več člankov o cerkveni glasbi. Dragocene so tudi glasbene novice v rubriki Med nami v Argentini, saj nam pomagajo sestaviti dobro podobo o glasbenem življenju v Argentini. (glej Mislej, 1995:197-200)

Slovenske narodne in narodnozabavne pesmi pa je v obliki notnega zapisa med izseljence prinašal tudi *Slovenski izseljenski koledar*, ki ga izdaja Slovenska izseljenska matica. Navadno so to pesmi z domoljubno vsebino.

Več pozornosti na področju glasbe in njenem pomenu za ohranjanje etnične identitete med Slovenci v Argentini pa velja nameniti radiu, saj ta prinaša slovensko pesem v domove naših izseljencev. Medvojni izseljenci in prva generacija političnih emigrantov niso imeli možnosti poslušanja slovenskih radijskih oddaj. Vsi tudi niso imeli radijskega sprejemnika. Daleč od

doma pa so si tisti, ki so imeli na policah radio, vseeno najraje vrteli slovenske plošče. G. Marko Bajuk pravi, da so doma v Mendози imeli plošče Avsenika, Dovžana, Slovenskega okteta, Slakov in drugih, ki so jih poslale tete iz Slovenije (Priloga C). Gospod Marko Fink pa se takole spominja poslušanja glasbe preko radia:

»Doma smo imeli samo en star magnetofon, ki je imel tudi radio. Naredil ga je očetov stari prijatelj, ki se je amatersko ukvarjal z elektroniko, ogrodje mu je pa naredil mizar. In če tistega radia ne bi bilo, ne vem, če bi bil jaz danes pevec. Najprej smo seveda stalno poslušali radio, ker plošč na začetku nismo imeli. V glavnem pa sem preko tega radia spoznaval velike simfonije in oratorije in sem kot fantek tudi "dirigiral" pred radiom in delal z ojačevalcem forte in piane ali pa posnemal operne pevce. Ja, ta radio je meni veliko dal. Potem pa sem si, ko sem že imel svoj prvi denar v žepu, lahko kdaj privoščil kakšno ploščo. Doma smo imeli predvsem plošče, ki jih je v sklopu Slovenske kulturne akcije posnel kvartet Fink v Argentini. Ena od teh plošč je bila posvečena Slomškovim pesmim, kjer smo sodelovali tudi otroci, predvsem moje sestre in sestrične. Kasneje, pri mojih osemnajstih letih, smo pa dobili prvo ploščo iz Slovenije. Bila je srednjega formata in na njej je bil ansambel Dobri znanci, pri katerem je drugi glas pel mamin brat, stric Jože Kovač, med drugimi tudi tisto "Šumijo gozdovi domači ... « (Priloga B)

Kmalu pa so prebivalci Buenos Airesa lahko poslušali nekaj desetih slovenskih oddaj na radijskih postajah El Pueblo in Excelsior, ki jih je organiziral g. Miloš Stare. Od leta 1970 do leta 1983 so izseljenci lahko enkrat tedensko na argentinskem radiu poslušali slovensko oddajo »Radijska ura«. Oddaja je prinašala vabila na prireditve SPE, na obletnice slovenskih domov, priložnostne misli o posameznih praznikih ter seveda slovensko glasbo različnih zvrsti. Veliko težav z radijskimi postajami, napovedovalci in urniki je imela oddaja *Tukaj svobodna Slovenija*, ki je tudi kmalu prenehala oddajati.

Leta 1988 je Alberto Čuk ustanovil zasebni radio z radijsko uro *Slovenski kotiček*. Program je predvsem kulturno-informacijske narave in ga poslušajo tako pripadniki predvojne kot poveljne emigracije. Po smrti Alberta Čuka se je oddaja preimenovala in nosi ime *Okence v Slovenijo*. Urednik Mirko Vasle pravi, da jih poslušata večina slovenske skupnosti. Oddaja prinaša razne novice in predvaja le slovensko glasbo, predvsem narodnozabavnega značaja. Zanimivo je, da dve tretjini poslušalcev niso Slovenci. Pravi, da so se tudi Argentinci vključili v oddajo predvsem zaradi glasbe in dvojezičnosti. (glej Žigon, 2001:96-97 in Priloga E)

Ime *Slovenski kotichek* sedaj nosi oddaja Maria Bogataja. Oddaja, ki je bila v preteklosti na radijskem programu kar vsak dan med 20. in 21. uro, je danes na programu le še enkrat na teden. Poslušalce okraja San Justo razveseljuje z novicami iz Slovenije, reportažami o lepotah Slovenije in nepogrešljivo slovensko glasbo. Vsako soboto od 14. do 15. ure je na sporedu slovenska oddaja *Nov korak*. Ob nedeljah pa se oglašča radio *Slovenija, moja ljubezen*.

4.1.3.5 Slovenska kulturna akcija

Na glasbenem področju je zelo dejavna Slovenska kulturna akcija in zato ji bom namenila nekaj več pozornosti.

Slovenska kulturna akcija (SKA) je bila ustanovljena leta 1954 v Buenos Airesu. To je najpomembnejša izseljenska kulturna organizacija, ki je bila ustanovljena z namenom, da »pospešuje in posreduje kulturne stvaritve, zlasti slovenske. Pri tem ji je vodilo najvišja kakovost, ki je dosegljiva.« (Papež, 1994:1). Trudili so se za tesno povezanost vseh izseljenskih kulturnikov, ki živijo in delajo po vsem svetu, ne le v Argentini. Ustanovljena je bila brez privoljenja Društva Slovencev, ki pa je kasneje popustilo, tako da je prišlo do sodelovanja.

Glavna naloga je bilo založništvo: izdajanje slovenskih knjig, izdajanje revije *Vrednote* in revije *Meddobje*, pomembno vlogo pa je imel tudi mesečni list *Glas Slovenske kulturne akcije*, ki je izčrpno poročal o slovenskem kulturnem delu v tujini. (glej Mislej, 1995:5) Poleg izdajateljske dejavnosti so že na prvem sestanku izpostavili pomen prirejanja kvalitetnih kulturnih večerov (gledališke predstave, komorni večeri, recitali ipd). Ob ustanovitvi se je pokazala potreba po razdelitvi delovnih področij in tako so ustanovili teološki, filozofski, literarni, likovni, naravoslovni, družbeni, zgodovinski in glasbeni odsek. Pesem se je oglasila že po prvem ustanovnem sestanku in je ohranila svoje mesto do danes. V nadaljevanju bom svojo pozornost usmerila ravno na glasbeno dejavnost SKA, ki je seveda poleg drugih dejavnosti pripomogla k ustvarjanju in širjenju slovenskih kulturnih vrednot.

Izdajateljska dejavnost je veljala tudi za glasbeno področje. Ob 160. obletnici rojstva misijonarskega škofa je SKA izdala *oratorij Irenej Friderik Baraga za soliste, zbor in klavir skladatelja Alojzija Geržiniča na besedilo Tineta Debeljaka*. Krstno izvedbo je ta oratorij doživel v Buenos Airesu ob prvi obletnici smrti škofa dr. Gregorija Rožmana leta 1960, v

izvedbi SPZ Gallus in solistov. V šestdesetih letih je sledila izdaja *LP plošče Kvarteta Fink*, na kateri so skladbe in priredbe Alojzija Geržiniča (to je njegova prva avtorska plošča). Ta plošča je še posebej dragocena, ker nam prinaša nove skladbe in ker je ohranila zvočno podobo Kvarteta Finkovih, ki je takrat veljal za enega najbolj kvalitetnih glasbenih sestavov. Leta 1988 je SKA izdala izbor slovenskih narodnih pesmi v priredbi Marka Bajuka z naslovom *Še bomo peli*. Bajukova pesmarica vsebuje tudi bogat opis dela in življenja Marka Bajuka, misli o slovenski ljudski pesmi in o slovenskem petju v Mendozi. (glej Papež, 1994:111-113)

V revijah *Vrednote* in *Meddobje* je izšlo nekaj razprav, pogovorov, člankov in ocen, ki zadevajo glasbo. Vsaka številka *Meddobja* je prinesla tudi umetniško prilogo z reprodukcijo neke likovne stvaritve, le ena priloga je bila glasbena, ko je objavila Škuljevo *Občutje za bariton solo, mešani zbor in orgle* na besedilo Vincencije Breznik z naslovom *Sveti večer*. (glej Papež, 1994:126)

SKA je ves čas svojega delovanja prirejala tako imenovane kulturne večere, ki so jih pripravljali različni odseki. Glasbene večere je v prvih letih pripravljal vodja glasbenega odseka Alojzij Geržinič. A ni šlo le za koncerte. Pomagali so si tudi s poslušanjem plošč in predvajanjem filmov glasbene vsebine. Na večerih komorne glasbe je največkrat nastopil že omenjeni Kvartet Finkovih, ki je žel mnoga priznanja. Velikokrat so slovenske samospeve poustvarjali slovenski pevski solisti: Franja Golobova, Božidar Fink, Vinko Klemenčič, Marija Fink - Geržiničeva, Janez Vasle, Bernarda in Marko Fink, Marko Bajuk in drugi. Poleg vokalnih solistov so na koncertnih odrih SKA stali tudi instrumentalni solisti: pianistka Ančica Kralj, violinist Alojzij Šonc, organistka Anica Arnškova, pianist Anton Soler – Biljenski in drugi. Seveda so v koncertni sezoni peli tudi slovenski zbori.

Na koncu bi želela opozoriti, da so bili vsi ti glasbeniki priznani tudi izven slovenske skupnosti in so vrhunsko poustvarjali dela svetovnih umetnikov in v še večji meri slovenskih avtorjev.

4.2 Glasbeni sestavi

Slovenska izseljenska skupnost v Argentini se je močno povezovala na podlagi razvite kulturne dejavnosti. Med gledališkimi, recitatorskimi skupinami imajo gotovo posebno mesto tudi glasbene skupine. Vsa glasbena dejavnost se je začela v pevskih zborih, ki so rodili kasneje tudi pevske soliste, spodbudili instrumentaliste k dejavnejšemu povezovanju in nastopanju. Tako je z utrditvijo skupnosti nastala vrsta bolj ali manj uspešnih glasbenih sestavov, ki so vedno namenjali največ pozornosti slovenski glasbi. Povsem natančne podatke o ustanovitvi in delovanju vseh pevskih sestavov bi lahko pridobila le s terenskim delom v Argentini. Veliko spominov na prve zasedbe, ki so prepevale slovensko v Argentini pa je verjetno umrlo z njihovimi pevci. Tako pa bom v nadaljevanju podala bolj grob oris, ki sem ga dobila s pomočjo dosegljive literature in pogovorov, ki pa mislim, vseeno poda precej stvarno podobo o glasbenih skupinah med Slovenci v Argentini.

4.2.1 Pevski zbori in manjše vokalne skupine

Lahko rečemo, da je slovenska pesem prišla v Argentino istočasno kot prvi slovenski izseljenci. Dr. Julij Savelli pravi, da se je ljubezen do petja izražala v »družinskem krogu, njegovem podaljšku – šoli, v družabnem in verskem življenju in končno v sistematični gojitvi pevske umetnosti v pevskih zborih in študiju glasbe«. (Mislej, 1995:200) Že v domovini je bila ena najbolj razvitih vej kulturnoprosvetnega dela zborovsko petje. Ko so šli Slovenci po svetu, so s seboj ponesli tudi slovensko pesem.

Začetek institucionalnega gojenja slovenske kulture sem zasledila v odseku Slovenija pri JNO. Kljub maloštevilnim članom je to društvo imelo razvejano mrežo dejavnosti in med njimi so gojili tudi »slovensko kulturo v glavnem preko glasbe«. (Mislej, 1995:20) Tu še prav posebej izpostavljajo zborovske narodne pesmi. V kasnejših letih se je društveno življenje še bolj razvilo. Nastajali so slovenski domovi in s tem slovenski pevski zbori. Brez zadržkov lahko rečem, da je imel vsak dom najmanj en pevski zbor.

V zapisih Cirila Krena sem prebrala, da so se možje vedno dobivali ob nedeljah in prepevali. Na ta srečanja v kraju La Paternal je hodil tudi glasbenik in zborovodja Ciril Jekše, ki je tu slišal mnogo dobrih pevcev, ki so leta 1925 zapeli kot prvi slovenski zbor, a se ni nikoli javno predstavil.

Zgodnjih časov prihoda v Argentino se Franc Štoka spominja takole: »Že kmalu v začetku so borna stanovanja primorskih izseljencev postala sedeži številnih krožkov, kjer so se naši ljudje družili kot pevci in politični diskutanti. Med mladimi slovenskimi izseljenci je kmalu dozorel sklep, da ustanovijo napredno društvo, v katerem bi zaživela slovenska kultura in prosveta, kar bi jim pomagalo reševati tudi njihova socialna vprašanja, pred katerimi so se znašli ob prihodu v Argentino in jim sami niso bili kos.« (Koledar ... 1966:199)

Nastalo je, že prej omenjeno, prvo slovensko kulturno društvo Ljudski oder. Med njegove glavne dejavnosti so ob ustanovitvi leta 1925 zapisali tako mešani pevski zbor, dramsko skupino, sledila je ustanovitev tamburaškega zbora in s prostovoljnimi prispevki rojakov so osnovali tudi godbo na pihala. (glej Koledar ... 1966:199) V zboru so prepevali Vipavci, Kraševci, Goričani in Brici. V letih 1935-1945 je bil zbor na visoki umetniški ravni in je nastopal tudi v argentinski javnosti. Pelo je nad 40 pevcev in pevk, ki so se tudi iz oddaljenih krajev vozili na vaje. Zbor so v teh letih vodili: Jože Samec, Jakob Krebelj, Jože Samec ml., Ciril Jekše, Ubald Vrabec, Rudolf Kubik in Nestor Škof. Domačo besedo so mladini skušali posredovati tudi preko mladinskega zbora. Po letu 1925 je bilo tako ustanovljeno mnogo zborov v mestu Buenos Aires kot tudi v notranjosti Argentine. (glej Koledar ... 1966:201,205)

Zaradi oddaljenosti od prostorov Ljudskega odra so Slovenci v Saavedri ustanovili društvo Ivan Cankar. Ko je prišel med njihovo sredo Bernard Cibic, je postal njihov pevovodja. »Z velikim veseljem je zbiral pevce med tamkajšnjimi primorskimi Slovenci. Kmalu je začel nastopati mešani zbor društva Ivan Cankar. Bil je njegov pevovodja ves čas, dokler je društvo obstajalo. Vse pesmi so lepe, nam je govoril. Najraje je pa učil Gregorčičeve.« (Koledar ... 1968:214) To društvo si je vedno štelo v čast, da je prvo organiziralo mladinski pevski zbor, ki ga je v začetku vodil Oskar Cesare, 17-letni fant. Zborček je nastopal tudi po drugih slovenskih odrih v Buenos Airesu. S tem je dal pobudo tudi drugim društvom, da so začela organizirati mladinske pevske zборе. (glej Koledar ... 1968:215)

V kraju La Paternal sta dva učitelja iz Gorice, Rajko Rajer in Rudolf Leban, ustanovila Pevsko društvo Primorje. Imeli so dva zbora, moškega in mešanega, ki sta delovala do leta 1928, ko je društvo prenehalo delovati. (glej Koledar ... 1983:145)

Ko se v La Paternalu ustanovi Slovensko prosvetno društvo 1 (1929), mesto pevovodje do leta 1932 prevzame Ciril Jekše, ko ga nadomesti Franc Trebše. V tem društvu je bilo več izobražencev, kar je bilo odločilnega pomena za poznejši razvoj te skupnosti na kulturnem področju. Leto kasneje je ustanovljena nekakšna podružnica, Slovensko prosvetno društvo 2, v Parque de los Patricios. V njihovi sredi sta delovala mešani in zelo uspešni moški zbor, ki si je pod vodstvom Franca Trebšeta zaslužil tudi zlato medaljo Argentinskega glasbenega konservatorija. (glej Koledar ...1972:195-198)

Počasi so Slovenci začeli zapuščati najete sobe v La Paternalu in kupovati parcele, posebno v kraju Villa Devoto. Med že dokaj številnimi rojaki v tem kraju je začel delovati pevski zbor pod vodstvom Franca Trebšeta. Zbor je imel prve nastope na festivalih društva Prosvete na Paternalu, kasneje so ustanovili svoje podporno društvo. Tako je bilo Slovensko podporno društvo v Villi Devoto v Buenos Airesu med bolj aktivnimi kulturnoprosvetnimi društvi. Konec petdesetih in začetek šestdesetih let je na visoki ravni deloval zbor malčkov pod vodstvom Ines Soličeve in mešani zbor pod vodstvom Jakoba Kreblja. Skupaj so se lotili tudi uprizarjanja spevoiger in operet. Na društvenih praznovanjih je svoj glas povzdignil tudi pevski kvintet »Bled«. Blizu Ville Davoto je delovalo tudi društvo »Bratstvo«, ki je imelo pevski zbor pod vodstvom Milana Kaučiča. (glej Koledar ... 1961:235 in 1983:146)

Omeniti velja tudi društvo Miramar (1930), v okviru katerega je pod vodstvom Rajka Rajerja in kasneje Jakoba Kreblja prepeval moški pevski zbor. Krebelj je dirigiral tudi zboru in orkestru Slovenskega krožka. Med prekmurskimi Slovenci je v kraju Avellaneda že leta 1936 začel delovati cerkveni pevski zbor pod vodstvom Cirila Jekšeta. Na pobudo duhovnika Janeza Hladnika in na temelju tega cerkvenega pevskega zbora so leta 1940 ustanovili društvo Slovenska krajina. Kasneje je vodstvo zbora prevzel skladatelj in zborovodja Ciril Kren. Z ustanovitvijo Slovenskega prosvetnega društva 3 v Cordobi se je začelo tudi razgibano dramsko in pevsko življenje te skupnosti. Pevski zbor je napredoval pod vodstvom Ivana Kovačiča, velikega ljubitelja slovenske vokalne glasbe. Z leti se je društvo reorganiziralo in preimenovalo v delavsko podporno društvo Edinost. Eno leto je med njimi deloval tudi profesionalni pevovodja Ubald Vrabec. Tudi v Rosariu je za kratek čas zadonela slovenska pesem v slovenskem društvu Triglav. Pevski in tamburaški zbor »Zagreb« sta imela na repertoarju tudi naše narodne pesmi. (glej Koledar ... 1958:60-62)

Vsi ti zbori so prepevali na raznih proslavah in društvenih praznovanjih. Med temi velja posebej izpostaviti praznovanje 100. obletnice rojstva Simona Gregorčiča v Buenos Airesu (15. oktobra 1944). Pobudniki so ustanovili odbor za pripravo slovesnosti. Na tej kulturni manifestaciji naj bi prvič sodelovali vsi slovenski izseljenci. Za glasbeni del so imenovali pevovodje in kapelnike: Franc Trebše, Jakob Krebelj, Josip Samec, Bernard Cibic, Ciril Kren in Miro Merkuža. Vsak pevovodja je pripravil svoj zbor, da se je posamezno predstavil publiki. Na koncu je združeni moški zbor s 100 pevci gromovito zapel »Soči«. Nabito polna dvorana Principe Jorge pa se je združila v en sam glas v pesmi »Nazaj v planinski raj« pod vodstvom Franca Trebšeta. Peto je 150 članov šestih zborov. (glej Koledar ... 1997:197)

Leta 1948 je bilo tega plodovitega kulturnega življenja za celo desetletje konec. Peronova vlada je z ukinitvijo vseh društev, razen enega, prizadejala veliko kulturno škodo celi slovenski skupnosti. Vseeno pa so se tudi v tem času odvijale slovenske prireditve. Po spremembi režima leta 1958 so Slovenci zopet začeli skoraj iz nič. Iz prejšnjih razpuščenih društev je nastalo novo argentinsko-slovensko kulturno društvo Zarja. Njen predsednik je bil Angel Hrovatin, znani operni pevec. Novost na kulturni sceni je bil vsakoletni festival. Mnogokrat je na njem nastopil mešani in moški zbor »Zarja« pod vodstvom Cirila Krena, bratje Klavžar, pripravili so plesne točke, igre, deklamacije in samospeve. Pevsko življenje se je obnovilo tudi v drugih društvih. (glej Koledar ... 1955:114-115)

Armando Blažina pravi, da v teh letih »med največje uspehe Ljudskega odra lahko štejemo ponovno ustanovitev pevskega zbora, ki je že po treh mesecih intenzivnih vaj lahko prvič javno nastopil na festivalu ob 34-letnici društva.« (Koledar ... 1966:208) Kulturno življenje se je nadaljevalo tudi z mladinskim pevskim zborom pod taktirko Branka Lična in starejšega mešanega zbora v društvu Naš Dom. Plesna in folklorna skupina sta dobro zaživeli v Slovensko-jugoslovanskem podpornem društvu »Triglav«, ki je nastal po združitvi leta 1974. Novoustanovljeni zbor je prevzel Jože Samec.

Še posebej pa se je začelo živahno zborovsko življenje **ob prihodu povojnih političnih emigrantov**. Kot sem že navedla je bilo med njimi veliko izobražencev, tudi glasbenikov. Pribežali so dirigenti, zborovodje, pevci in drugi glasbeniki. Kmalu so se povezali in skupaj nadaljevali v Sloveniji začetno delo.

V Buenos Airesu se je oblikovalo osem slovenskih domov, ki so kot nekakšne župnije. Šest od teh domov (dva doma sta zatočišče ostarelih rojakov) ima tudi svoj zbor, ki je hkrati cerkveni zbor. Slovenski domovi, ki imajo ali pa so v preteklosti imeli pevski zbor, pa so tudi v Mendози, Moronu in Miramaru. Včasih ti zbori priredijo koncert tudi izven cerkve in proslav Slovenskega doma. Naj izpostavim le, da sem na koncertnih listih vedno zasledila bodisi slovenske narodne, umetne ali cerkvene pesmi. Poleg teh starejših mešanih pevskih zborov pa se je z leti iz že omenjenih otroških šolskih zborov razvila vrsta mladinskih zborov in manjših, komornih zasedb, ki so še posebej pomembne za ohranjanje etnične identitete med mladimi.

Pevsko bolj dejavna je skupnost, ki se zbira v domu v San Martinu. Imeli so dejaven mladinski zbor ter fantovski in dekliški oktet, ki je prerasel v zbor. Naš dom v San Justu ima uspešen mešani pevski zbor, ki ga je leta 1971 ustanovil pevovodja Andrej Selan, katerega je leta 1992 nadomestila dirigentka prof. Andrejka Selan Vombergar. V Hladnikovem domu v Lanusu je poleg že omenjenega otroškega zbora bil dejaven tudi dekliški zbor »Zarja«. Moški pevski zbor in mladinski pevski zbor »Mladina« je nastopal v Slovenskem domu v Carapachayu, Slovenske mladenke pod vodstvom Anke Savelli Gaserjeve pa so vadile v okviru Slovenske pristave v Moronu. Ta dekleta so bila dobro poznana tudi v širši buenosaireški zborovski sceni, saj so se udeleževala raznih festivalov in izdale dve plošči. Ravno tako uspešna je bila vokalna skupina Karantanija, ki jo je sestavila in vodila Marija Fink - Geržiničeva. Mladinske vokalne zasedbe so prepevale še v Ramos Mejiji, Mendози in Slovenskem domu Barazategui, ki je imel tudi moški oktet Ivan Cankar in kasneje kvartet Spomin. (glej Mislej, 1995: 213-222)

Zelo mladi pa so bili tudi fantje, ki so nekaj let prepevali v moškem oktetu, ki si je nadel ime Slovenski oktet. Da bi se ločili od slavnega ljubljanskega soimenjaka, so se preimenovali v Buenosaireški slovenski oktet. Ustanovil in ves čas ga je vodil Janez Mežnar. Ker vemo, da je bilo fantovsko oziroma moško petje zelo priljubljeno, so bila tudi pričakovanja velika. Ob prvem koncertu so fantje pokazali, da imajo dobre glasove, čut za petje slovenske narodne pesmi in resno pripravljene nastope. Dobre kritike je tako v slovenski kot tudi argentinski javnosti prejemal tudi Slovenski komorni zbor pod vodstvom Anke Savelli Gaserjeve.

V oddaljenih Barilochah pa je občina prek Odbora za kulturo poverila Lučki Kralj - Jeranovi nalogo, da sestavi osrednji otroški zbor. Leto kasneje (1968) se je 45 mladih pevcev pod

imenom »Niños cantores de Bariloche« predstavilo na svojem prvem velikem koncertu. Za tem koncertom je sledila vrsta uspehov na argentinskih kot tudi evropskih odrih. Zborovodkinja je bila Slovenka, zbor pa so na začetku sestavljali pevci osmih nacionalnosti, med njimi tudi slovenski otroci. Slovenske poslušalce mladega zbora je presenečalo, kako iz ust teh različnih mladih zadoni tudi kakšna slovenska pesem. (glej Škulj, 1995:193)

Velja izpostaviti tudi slovensko skupnost v Mendozi, ki ima od samega začetka bogato pevsko in glasbeno tradicijo. Glavni temelj glasbenega delovanja je bil pokojni ravnatelj Marko Bajuk, ki je ustanovil tamkajšnji Slovenski pevski zbor ob koncu leta 1949. Zbor je še vedno aktiven in nastopa tako za slovensko kot tudi argentinsko javnost. Danes se pevskih vaj pod vodstvom svojega strica g. Marko Bajuk spominja takole: »Tale moj stric je vedno pri vajah kakšnih 10 minut, za moje pojme v tistem času, nalagal o domovini, domotožju. In kadar smo peli na kakšni predstavi, prireditvi, na primer Mal čez Izaro ali pa Pozdravljam te, gorenjska stran, nam je stric razlagal, tako da je pričaral primerno atmosfero. Jaz sem to poslušal in sem sam pri sebi misli - pa nehaj to govoriti, dajmo rajši peti. Potem pa sem prišel v Slovenijo in sem razumel, da ni čudno, ni čudno, da so melanholični in žalostni pa ne vem kaj vse«. (Priloga C)

Več besed bom namenila že večkrat omenjenemu Slovenskemu pevskeemu zboru Gallus (SPZ Gallus). Med vsemi naštetimi vokalnimi sestavi je gotovo zasedal prvo mesto. Dolgo vrsto let ga je vodil dr. Julij Savelli. Nastal je iz zborov, ki so delovali v begunskih taboriščih v Italiji in Avstriji. Jedro zbora so sestavljali pevci emigrantskega pevskega zbora Slovenija, ki je najprej deloval v Monigu pri Trevisu, nato v Serviglianu pod vodstvom Andreja Pogačarja. Peli so na novi maši slovenskega duhovnika v cerkvi Sv. Petra v Rimu. Priredili so več koncertov in bili celo na posebni avdienci pri papežu Piju XII. Gostovanje v Rimu je bilo zelo uspešno in tudi medijsko odmevno. Iz taborišč v Italiji so se nato pevci razkropili po svetu. Največ jih je odšlo v Argentino, kjer so se jim pridružili pevci iz koroških taborišč, tako da so skupaj nadaljevali pevsko tradicijo.

Najprej se je zbor predstavljal s petjem pri slovenskem bogoslužju in na kulturnih prireditvah slovenske skupnosti v Argentini. Po ustanovitvi je bil SPZ Gallus nekaj časa edini pevski zbor povojnih slovenskih naseljencev v Argentini. Pozneje je dobil več tovarišev, a je med vsemi obdržal prvo in vodilno mesto ter je v vseh letih nastopal pred slovensko in argentinsko javnostjo kot predstavniški zbor slovenskega političnega izseljenstva. Kmalu so zbor

poimenovali tudi »pojoča diplomacija«. Začel je kot kulturna ustanova v sklopu Društva Slovencev, toda kmalu se je osamosvojil kot samostojno pevsko društvo.

O začetkih zbora je njegov dirigent dr. Julij Savelli v reviji *Duhovno življenje* (1973, 390-391) povedal naslednje. »Začeli smo pravzaprav s cerkveno pesmijo. Prihod v novo domovino, kjer smo se znašli dvakrat tujci – brez doma, brez znanja jezika – nas je že od prvih dni ob nedeljah združeval okrog oltarja. Pesem, pri vsej naši takratni revščini bogat zaklad, ki smo ga prinesli s seboj v novi svet, ni nikdar manjkala pri nedeljskih svetih mašah. S številčnim naraščanjem naše skupine v Buenos Airesu se je večalo tudi število pevk in pevcev, da smo kar kmalu lahko začeli z načrtnim delom. Ko smo zboru dodali še organizacijsko ogrodje in ime, se začne Gallusova pot – delo in prodiranje v novo okolje.« (Mislej, 1995:201)

Ko je prišla v Buenos Aires Nuša Kristanova iz Ljubljane, so leta 1956 ustanovili otroški zbor Gallus (30 otrok). V šestdesetih letih se je na novo oblikoval mladinski zbor pod vodstvom Tineta Selana. V zboru so se trudili vzgajati mlada slovenska grla v tujini. Kasneje je pod okriljem Gallusa nastal še zbor Gallusovih mladenk (20 deklet), ki je prepeval nekaj let. Mlada zbora sta se srečevala z dobrimi in slabimi sezonami. Kljub temu pa sta z zagnanostjo novih dirigentov vedno našla pot za ponovni vzpon. Odzivi ob ustanovitvi mladinskih zborov so bili vzpodbudni.

Leto po ustanovitvi zbora so se pevci prvič uspešno predstavili argentinski javnosti preko radia Belgrano. Zapeli so dela Gallusa in slovenske ljudske ter umetne pesmi. Sledila so leta uspešnega koncertiranja pred slovensko in argentinsko publiko, bili so med prvimi petimi najboljšimi argentinskimi zbori. Verjetno je SPZ Gallus dosegel enega izmed svojih vrhuncev leta 1959, ko je pel pred argentinskim predsednikom dr. Arturo Frondizijem, ki jim je po uspešnem koncertu tudi čestital. Dobili so celo diplomo s podpisom celotne vlade. Gallus je prinesel nekaj novega tudi v argentinsko skupnost, »vdor nove pesmi v glasbeno ustaljeni Buenos Aires«. (Škulj, 1995:416)

Vsak pomembnejši praznik slovenske skupnosti je zbor proslavil s slovensko pesmijo. Tudi za svoje okrogle obletnice delovanja so vedno pripravili bogat koncertni program. V vabilu na koncert ob 10. obletnici je Svobodna Slovenija zapisala naslednjo misel: »Vztrajajte! Ne pozabimo, da je SPZ Gallus tudi pripomogel, da slovensko izseljenstvo v Argentini v prvih

desetih letih ni usahnilo in da slovenska mladika, vcepljena na argentinsko drevo, tako lepo cvete v narodnih barvah.« (Škulj, 1995:95)

In ta zbor je vztrajal leto za letom, tako da so lahko ob 30-letnici delovanja po koncertu, na katerem je prepevalo okrog 250 pevcev lahko zapisali: »Slovenska pesem ima v tujini zelo velik pomen. Živo nas spominja na domovino, na njeno slavno in bogato preteklost. Združuje nas z njo. Odkriva nam njeno lepoto, njeno bogastvo, njene radosti in njene bridkosti. SPZ Gallus se tega dobro zaveda. Vztrajno in tiho goji slovensko ljudsko in umetno pesem. S koncerti, ki jih prireja v tujini, nam ne odkriva samo lepote naše pesmi, ampak tudi poživlja, pogloblja in utrjuje našo narodno zavest.« (Škulj, 1995:141) Obstoje Gallusa in drugih zborov je gotovo dokaz življenjske sile slovenske skupnosti v Argentini. Pevci so zadnjič skupaj zapeli 7. avgusta 1999, in sicer na »Jubilejnim koncertu ob 50-letnici.« Ta uspešni slovenski zbor je za seboj pustil veliko vrzel.

4.2.2 Instrumentalni sestavi

Poleg pesmi in zborov so navdušeni instrumentalisti kmalu začeli ustanavljati prve instrumentalne zasedbe, ki so obogatile društvene prireditve, plese in tudi klasične koncerte.

Ljudski oder je kmalu po svoji ustanovitvi (1927) imel tamburaški orkester. Vodja je bil učitelj Ciril Jekše. Strune je počasi izpodrinila godba na pihala, ki se je začela vedno bolj uveljavljati. Njen ustanovitelj je bil Viktor Samec iz Trsta. Stara glasbila so postavili v kot, v ospredje je stopila diatonična harmonika. Pozabljeni instrumenti so našli nove lastnike v hrvatskem društvu Lipa. Njegovo delovanje je bilo v letu 1950 prekinjeno. Leta 1960 je bila na novo ustanovljena jugoslovanska skupnost Bratstvo, ki je imela tudi tamburaško skupino. Društvo se je leta 1966 pridružilo slovenskemu društvu Ljudski oder. Tako se je tamburica po mnogih letih vrnila med Slovence. Skupina je po združitvi treh društev svoje delo nadaljevala v slovensko-jugoslovanskem podpornem društvu Triglav. Tamburico igrajo tudi Slovenci v Rosariju. (glej Koledar ... 1980:268)

Prva slovenska godba na pihala v Argentini je bila ustanovljena v okviru društva Ljudski oder leta 1928. Društvo Slovenska prosveta je ravno tako imelo godbo na pihala, ki jo je vodil Mirko Merkuža. Po zaprtju jugoslovanskih društev so na skrivaj odnesli inštrumente in začeli godbeni krožek »Zarja«. Prirejali so plese in s tem zaslužili tudi nekaj denarja, da so se mogli

ponovno organizirati. V slovenskem društvu v Bernalu je na plesih igral ansambel Sandor, ki sta ga vodila Štefan Cmor in Aleksandar Josar. Podobnih ansamblov je bilo še nekaj, saj so bili plesi takrat zelo priljubljeni in tudi dobičkonosni. (glej Koledar ... 1977:225)

Slovenci v Buenos Airesu so nekaj časa premogli tudi svojo mladinsko godbo. Pod vodstvom Toneta Skubica so igrali valčke, marše in narodne pesmi. V šestdesetih letih je bil ponos društva v San Martinu poleg že omenjenih zborov tudi Mladinski orkester pod vodstvom Borisa Pavšerja. Mladi so se v tem času tudi učili igranja na harmoniko v harmonikarski šoli Viktorja Jenka. Leta 1976 prvič zasledimo javni nastop orkestra Triglav, ki je po sestavi podoben godbi. Orkester igra na veselicah, podobno tudi Orkester Rock in Polka.

Na pevsko glasbenih prireditvah SDO in SFO so nastopale še druge podobne instrumentalne zasedbe, ki so delovale bodisi nekaj let ali pa so bile priložnostno sestavljene. Dolgo vrsto let je uspešno deloval Slovenski instrumentalni ansambel, ki je bil ustanovljen ravno z namenom, da bi igral predvsem slovensko glasbo. Igrali so na slovenskih plesih, porokah in prireditvah tudi izven slovenske skupnosti.

Omeniti velja tudi številne folklorne skupine, ki so in še vedno obujajo slovenske ljudske plesse. Oblečeni so v slovenske narodne noše in se ob slovenskih melodijah zavrtijo v parih.

4.2.3 Solisti

V društvenem življenju slovenske skupnosti v Argentini so bili zelo dejavni tudi mnogi slovenski pevski in instrumentalni solisti. Bilo jih je veliko, zato bom v nadaljevanju izpostavila le tiste, ki so bili v samem vrhu argentinskega glasbenega življenja. Nekateri od teh so svojo glasbeno pot začeli v Sloveniji in jo nadaljevali v Argentini. Drugi pa so se rodili v Argentini in so tam stopili na pot profesionalnih glasbenikov. Zanimivo je, da so bili pevci najštevilčnejši in tudi najbolj uspešni glasbeniki, ki so koncertirali tudi izven slovenske skupnosti. V koncertnih poročilih sem mnogokrat zasledila, kako so na koncu koncerta radi za dodatek sami napovedali in izvajali kakšno slovensko narodno pesem.

Eden takih je bil slovenski baritonist Angel Horvatin, ki je odločilne korake na pot umetnika storil potem, ko se je naselil v Argentini. Prepeval je v Internacionalnem zboru, ki ga je leta 1934 ustanovil Rudolf Kubik. Pot ga je potem vodila na operne odre, kjer je prepeval tudi kot

solist v buenosaireškem teatru Colon. Bil je ena najpopularnejših osebnosti v slovenski naselbini v Argentini. Rad se je odzval povabilu vsakega društva, ne glede na njegovo politično opredeljenost.

Za razliko od Hrovatina pa je svojo pevsko pot začela v domovini altistka Franja Golobova. Po študiju petja je postala solistka ljubljanske opere. Tri leta je delala tudi v Rimu. Druga svetovna vojna je preprečila njeno glasbeno pot v Evropi, ki pa se je uspešno nadaljevala v Argentini. Uveljavila se je predvsem v oratorijih in na koncertih. Kot solistka je prepevala tudi v teatru Colon. Spadala je v sam vrh argentinskih in tudi svetovnih altistk. V teatru Colon, ki je takrat tekmoval z metropolitansko opero in milansko Scalo, so poslušalci lahko slišali tudi tenorista Ivana Košuto.

Prav neverjetno pa je, koliko mladih glasbenikov (otroci slovenskih staršev, rojeni v Argentini) se je kasneje uveljavilo na pevskem področju. Marko, Veronika in seveda Bernarda Fink redno gostujejo po evropskih središčih. Bernarda Fink Inzka je trenutno ena najbolj uspešnih koncertnih pevk v Evropi. Njeni koncerti s svetovno priznanimi dirigenti so razporejeni za več let naprej. Marko Bajuk je profesor solopetja na Srednji glasbeni šoli v Ljubljani. V Argentini rojen in šolan bas je tudi Janez Vasle, ki je redni član ljubljanske opere. Na ljubljanskem opernem odru se trenutno uveljavlja tudi mlad baritonist Ivan Andres Arnšek.

Ob prebiranju literature sem velikokrat zasledila, da so ti slovenski umetniki mnogokrat na koncertne sporede (tudi za izbrano publiko) uvrstili slovensko pesem. Marko Fink pravi, da »se program vedno konča s slovensko narodno pesmijo, ker mi je všeč ideja, da greš pri sestavi programa iz širokega sveta nazaj v domačo vas. To osvetli domačo vas čisto drugače, kot če greš iz domače vasi v svet. Potem izgleda tista tvoja majhna vasica ena pikica tam, ki ni nič vredna, v resnici pa je ravno obratno.« (Priloga B)

Med pianisti se je uveljavil Anton Soler Biljenski in Ivan Vombergar, ki danes deluje v Sloveniji. Na vrhu umetniške lestvice najdemo tudi ime dirigenta Draga Marije Šijanca, ki je bil med drugim tudi prvi dirigent državnega gledališča »Teatro Argentino«.

4.3 Današnje glasbeno življenje med slovenskimi izseljenci v Argentini

V prejšnjem poglavju sem navedla kar nekaj imen glasbenikov in glasbenih skupin, ki so v preteklosti bistveno zaznamovali glasbeno dogajanje v slovenski skupnosti v Argentini. Gotovo pa se na tej točki najbolj zastavlja vprašanje, kaj od tega se je ohranilo do danes. Na to vprašanje mi je v veliki meri pomagal odgovoriti g. Tone Mizerit (predsednik združenja Zedinjena Slovenija v Argentini), ki mi je v svojem pismu podal dober vpogled v današnji glasbeni utrip skupnosti. (Priloga G)

V prvi vrsti naj omenim življenje druge generacije naseljencev (izseljenci med obema vojnama). Kot sem že omenila, imajo na področju Buenos Airesa dve skupnosti: Slovensko podporno društvo Triglav (Villa Devoto) in pa Prvo slovensko prekmursko društvo (Bernal). Nobeno od obeh društev danes nima formalnega zbora. V sklopu društva Triglav obstaja tečaj slovenskega jezika, kjer se zlasti otroci učijo slovenskih pesmi. Velja pa izpostaviti starejšo generacijo izseljencev, med katerimi je čutiti izredno navdušenje za petje. G. Tone Mizerit piše, da ni prireditve ali srečanja, ob katerem se ne bi zbrala manjša skupina rojakov in zapela nekaj narodnih pesmi, večkrat s krajevnimi napevi, kot so jih bili navajeni od doma in so tako slišali peti svoje starše. Kar se tiče modernejšje glasbe je med Prekmurci seveda priljubljen Vlado Kreslin. Med večino pa Avseniki in podobni ansambli. Na splošno ne poznajo moderne slovenske glasbe in jim tudi ne ugaja.

Položaj je nekoliko drugačen, ko pogledamo povojno politično emigracijo. Urednik oddaje Okence v svet, Mirko Vasle, pravi, da so med najbolj priljubljenimi glasbeniki, ki jih predvajajo v oddaji, ansambel Avsenik, ansambel Slak, Igor in zlati zvoki, Slovenski oktet, Koroški akademski oktet, Andrej Šifrer, Oto Pestner, Čuki, A. Smolar in drugi slovenski glasbeniki. Med pesmimi pa so poslušalcem najbolj všeč predvsem tiste, ki pojejo o daljni domovini. Veliko o vsebini povejo že njihovi naslovi: Slovenija, najlepša si dežela (Oto Pestner), Bo moj vnuk še pel slovenske pesmi (Boris Kopitar), Tam kjer murke cveto (Avsenik), Slovenski Zvon (Slak), Slovenec sem (Slovenski oktet) in druge. (Priloga E)

Predvsem je po osamosvojitvi Slovenije med mladimi opaziti porast zanimanja za moderno slovensko glasbo. Priljubljeni so kantavtorji kot Andrej Šifrer (obiskal Argentino leta 1993), Čuki (obiskali Argentino leta 1999), Adi Smolar, Aleksander Mežek (»Siva pot« je uspešnica, ki jo tudi šolski otroci na splošno znajo - Mežek bo obiskal Buenos Aires v aprilu 2004),

skupina Kingston itd. Na splošno mladi poznajo narodno glasbo, a valčki in polke ne vzbujajo večjega navdušenja. Razlika je v tem, da imajo zaradi oddaljenosti in gospodarske krize le malo aktualnih popularnih izvajalcev, na primer imajo kaseto skupine Siddharta in Big foot mama, več pa ne. Mladi za ples uporabljajo predvsem latinsko glasbo, ki je v modi v Argentini. Poznajo pa vsaj splošno tudi cerkvene pesmi, zaradi ljudskega petja pri nedeljskih mašah.

Običajno je pri mašah »ljudsko petje«, katerega vodi organist ali močnejša skupina pevcev. Tako je po vseh slovenskih središčih: Buenos Aires (slovenska cerkev Marije Pomagaj), San Justo (Naš dom), San Martin, Slovenska vas, Ramos Mejia (Slomškov dom), Castelar (Pristava) in Carapachay. V zadnjih treh središčih je maša kar v dvorani, prirejeni za bogoslužno opravilo, enako je v Mendozi. V Barilochah pa je maša v kapeli zavoda sester. Omenila sem že zборе, ki po okrajih nastopajo ob raznih priložnostih in ob večjih slovesnostih pojejo tudi pri mašah.

Na področju zborovske tradicije v Buenos Airesu je po razpustu pevskega zbora Gallus najbolj kvaliteten slovenski zbor **mešani pevski zbor San Justo** (MPZSJ) pod vodstvom prof. Andrejke Selan Vombergar. Vaje imajo enkrat tedensko. Nastopajo predvsem v okviru krajevne skupnosti (»Naš dom« San Justo) pa tudi pred celotno slovensko in argentinsko publiko. Čeprav je lansko leto njegova dejavnost nekoliko popustila, je bil vseeno precej aktiven. Zbor je do sedaj izdal tudi dve zgoščenki.

Pevski zbor iz San Martina deluje predvsem v sklopu skupnosti Slovenskega doma v okraju San Martin, na severozahodu buenosaireškega predmestja. Že več let ga vodi prof. Lučka Marinček Kastelic. Zbor ni številčen in prevladujejo ženski glasovi. Vadijo redno in nastopi so kvalitetni. Redno poje pri slovenskih mašah v San Martinu in na raznih proslavah, obletnicah in krajevnih srečanjih.

Potem ko je prenehal delovati zbor Gallus, se je pevovodkinja Anka Savelli Gaser posvetila manjšim, deloma tudi občasnim skupinam. Značilnost teh zborov je, da nimajo posebnega imena, ampak se imenujejo npr. le »Mešani pevski zbor« pod vodstvom Anke Savelli Gaser. Večina pevcev teh skupin spada v okvir skupnosti društva Slovenska Pristava (na zahodu Buenos Airesa). Redno nastopa »**Mešani pevski zbor s Pristave**«, ki poje ob raznih slovesnostih zlasti pri mašah. Pred dvema letoma je ga. Anka zbrala »**Moški pevski zbor**«, ki

je imel nekaj nastopov in se posveča predvsem slovenski narodni glasbi. Občasno je pod vodstvom Anke Savelli Gaser slišati tudi »**Ženski pevski zbor**«. Izmed mnogih nastopov naj izpostavim dogajanje v okviru Slovenskega dne 2003, ko so kulturni delavci slovenske skupnosti predstavili »Slovensko žegnanje na vasi« z igro, folklornimi plesi in pevske vložki narodnih slovenskih pesmi.

Pevski zbor Slovenske vasi ima dolgo tradicijo kot eden najstarejših zborov povojne emigracije. Njegova zgodovina je vsaj delno opisana v knjigi *50 let Slovenske vasi*, ki je izšla decembra 2002 v Buenos Airesu. O sedanjem stanju je zapisano takole:

»Po letu 1998 je vodstvo zbora prevzel g. Janez Cerar. Trudi se in dela z njim, kolikor mu pač časa ostane pri dušnem pastirstvu slovenskih vernikov. Z ženskimi glasovi še nekako gre, ni pa nobenega mlajšega moškega glasu, tako da so ostali le še en tenor in dva basa. Velika škoda je, da zbor, ki je bil eden prvih zborov po vojni došlih Slovencev v Velikem Buenos Airesu, le še životari in se le redkokdaj oglasi pri slovenski maši v cerkvi Marije Kraljice v Slovenski vasi. Vendar upamo, da se bo le enkrat kot ptič Feniks iz pepela zopet dvignil in pel v čast Bogu in veselje ljudem.« (Glinšek, 2002:23)

V Mendozi še vedno prepeva in nastopa, ne le v okviru prireditev domače skupnosti, temveč tudi pred argentinsko publiko, Slovenski pevski zbor, ki ga je ustanovil ravnatelj Marko Bajuk. V letu 2003 ga je vodil Diego Basquet. Zanimivost zbora je, da prihaja kar nekaj zadnjih zborovodij iz argentinskih vrst. Pet let že deluje »Mendoški oktet«. Sestavljajo ga sami mladi fantje, katere vodi Tone Štirn. Za leto 2003 bi posebej poudarila koncert ob petletnici. Posebnost Mendoze pa je tudi skupina »Los Chañares«, ki goji argentinsko folkloro. Sestavljajo jo bratje in bratranci Bajda in nastopajo pred slovensko in tudi argentinsko publiko. Imajo celo nekaj lastnih skladb. V letu 2003 so se predstavili zlasti na koncertu sedme obletnice.

Ob južnih jezerih v patagonskih Andih še vedno deluje znameniti otroški zbor, ki ga je ustanovila Lučka Kralj Jerman. Danes ga vodi Andrej Jan, v njem pa prepevajo večinoma argentinski otroci. Leta 1996 je Lučka Kralj Jerman zbrala skupino svojih vnukov, ki so kmalu nastopili pod imenom »Bariloški vrabčki«, gostovali na mladinskem pevsko-glasbenem večeru in peli v Barilochah in drugod po Argentini. Junija leta 2001 je skupina opravila zelo uspešno turnejo po Sloveniji. Trenutno so člani zelo razseljeni in je dejavnost v

zastanku. Še vedno pa deluje kvartet »Lipa«, ki je bil ustanovljen leta 2000. Poje predvsem v tamkajšnji skupnosti. Gostoval je tudi v Mendoza, Buenos Airesu in v juniju leta 2002 v Sloveniji.

Gotovo imajo te skupine velik pomen za prihodnost slovenske pesmi v Argentini, saj se danes v slovenskih družinah vse manj prepeva. Skrb za slovensko pesem se je preselila na sobotne slovenske šolske tečaje.

V Argentini imajo danes šest šolskih tečajev v okolici Buenos Airesa (in enega ABC po slovensko), ter po enega v Mendoza (plus tečaj ABC po slovensko) in v Barilochah. V vseh teh tečajih je petje reden predmet, torej je vsako soboto vsaj ena učna ura petja. Enako v prvem in drugem letniku srednješolskega tečaja. Večina pesmi je narodnih otroških, včasih se dodajo še nekatere bolj sodobne ali priložnostne (za materinski in očetovski dan, obletnice, itd.). Nekateri šolski tečaji imajo poleg tega pouka še svoj »šolski zbor«, ki nastopa na raznih šolskih prireditvah, tudi na drugih prireditvah krajevne skupnosti, poje pri šolskih mašah ipd. Obstajata pa še dva otroška zbora izven šolskega sistema (Otroški pevski zbor Zedinjene Slovenije in zbor Zarja mladosti) ter eden, ki sicer spada pod šolski sistem, a nastopa tudi samostojno (otroški zbor iz San Martina).

Poleg tega velja omeniti, da je bila v letu 2003 tretja skupna proslava vseh slovenskih šol (**Slomškova proslava**), ki je bila tokrat posvečena slovenski pesmi. Vseh sedem tečajev se je predstavilo s petjem raznih slovenskih pesmi. Izbor nudi zanimivo sliko o repertoarju pesmi v slovenskih šolskih tečajih v Argentini: *Poznate deželo, Marija - rad te imam, Rdeča žoga, Moja vas, Moj očka ima konjička dva, Pri nas na Koroškem, Prišla je miška, Mi Slovenci, Naj te pozdravim, Ptičja svatba* in druge. Nastopajoči tako zagotavljajo: »Slovenska pesem še živi in bo donela na argentinskih tleh še mnogo let!« (Svobodna Slovenija, 2003:7)

Posebej bom omenila še **šolsko počitniško kolonijo**, ki jo v mesecu januarju vsako leto organizira osrednje društvo Zedinjena Slovenija. V preteklih letih se jo je udeležilo nekje od 40 do 80 otrok. Zadnji dve leti je bilo vedno po 63 otrok. Kolonija poteka popolnoma v slovenskem jeziku, kjer ima vidno mesto v programu tudi petje. Otroci dobijo pesmarice ali razmnožena besedila slovenskih pesmi, tako da kolonija postane neke vrste »**seminar za slovensko petje**«. Tako kolonija kot »seminar« uživa podporo slovenske države.

Mlade generacije pa lahko svoje glasbene ambicije predstavijo na že večkrat omenjenem tradicionalnem Pevsko-glasbenem festivalu. Leta 2003 je bil že 34. po vrsti. Sčasoma se je vsebina festivala seveda delno spremenila. Manj je zborov, več manjših skupin in zlasti solistov. Slovenska narodna glasba je v teh letih nekoliko izgubila svoje osrednje mesto. Sedaj je navada, da se vsak nastopajoči (zbor, solist, pianist ali skupina) predstavi s tremi interpretacijami: ena je slovenska, ena argentinska in ena svetovne glasbe. Moderni ansambli pogosto izvajajo kot slovenski »komad« kakšno stvaritev skupine Siddharta ali podobnih novejših skupin. Zadnja leta se izvedba večera tudi tematsko poveže v nekakšno celoto. V preteklem letu je festival izzvenel v duhu podelitev nagrad Majolka (»Majolka awardi«). Taki pevsko-glasbeni večeri so gotovo najbolj popoln izraz mladinskega glasbenega delovanja in neke vrste kašipot glasbenega okusa mladih slovenskih Argentinec.

Da bo poročilo bolj popolno, naj omenim še soliste, seveda predvsem s področja vokalne glasbe. Med njimi gotovo izstopa Luka Debevec, ki se poklicno posveča glasbi in nastopa v vrhunskih argentinskih glasbenih hišah, kot je npr. Teatro Colon. Luka Debevec vodi tudi vokalno skupino, ki občasno pripravi koncerte. Poleg njega v tej skupini nastopajo še izvrstni pevci, kot so Ani Rode, Cvetka Kopač Debevec, Andrejka Zupanc, Damjan Ahlin, Matija Debevec, Mirko Grbec, Luka Somoza Osterc in drugi. Luka Debevec in Ani Rode sta meseca aprila 2003 opravila kratko turnejo po Sloveniji. Oba, skupaj s še nekaterimi drugimi, pa tudi daljšo turnejo v Slovenijo meseca septembra 2003.

Na koncu lahko rečem, da so glavni nosilci glasbenega in pevskega dogajanja glasbeniki druge generacije povojnih izseljencev. Pri zborih prepevajo tudi že člani tretje generacije, med katere spadajo tudi nastopajoči na mladinskih Pevsko-glasbenih večerih.

4.4 Stiki s Slovenijo

Iz vsega že napisanega lahko razberemo, da si skupnost Slovencev v Argentini zelo prizadeva za ohranitev narodnostne identitete. Seveda pa pri tem igra pomembno vlogo tudi domovina. Skrb za Slovence v času Jugoslavije je bila zelo slaba. Stike s Slovenijo so imeli samo tisti klubi, ki so se strinjali z jugoslovansko idejo in socialističnim političnim sistemom (predvsem organizacije predvojnih izseljencev), ostali pa niso bili deležni nikakršne pomoči. SPE tako ni imela nikakršnih uradnih stikov s slovenskimi oblastmi v sklopu Jugoslavije. Po vojni se je z izseljensko problematiko ukvarjala Slovenska izseljenska matica (ustanovljena leta 1947), ki

zaradi nezaupanja med izseljenci ni uspela navezati stika. Stiki s Slovenijo in s slovenskimi oblastmi so se okrepili tik pred osamosvojitvijo in takoj po njej. Danes se z izseljenci ukvarja še Katoliško središče za Slovence po svetu pri ljubljanski nadškofiji, Društvo Slovenija v svetu, Center za slovenščino kot drugi tuji jezik na ljubljanski Filozofski fakulteti, Inštitut za Slovence po svetu Univerze v Ljubljani in Urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu v okviru zunanjega ministrstva. Pomembno vlogo pa imajo tudi mediji, saj z radijskimi oddajami, ki jih lahko poslušajo tudi v Južni Ameriki, krepijo vez z matično deželo.

Močno povezavo takoj po osamosvojitvi predstavljajo obiski, tako slovenski politični kot kulturni, ravno tako se je okrepilo obiskovanje domovine s strani starejših in tudi mlajših rojakov. G. Tone Mizerit opaža, da smo prišli v obdobje, ko se je ta izmenjava nekoliko ustalila. Ostaja na ravni posameznikov ali posameznih zlasti kulturnih ustanov, reden pa je vsakoletni obisk abiturientov srednješolskega tečaja.

Sodelovanje na področju glasbe se ravno tako dogaja zlasti preko medsebojnih obiskov. Še v času Jugoslavije je v Argentini gostoval Slovenski oktet, ki je bil ustanovljen predvsem z namenom, da bi izseljencem prinašali slovensko in tudi jugoslovansko pesem v najboljši izvedbi. Po osamosvojitvi je ledino zaoral zbor Gallus, ki je v Sloveniji gostoval leta 1991. Od takrat je v domovini gostovalo kar nekaj zborov, skupin in solistov. Prav tako pa je v Argentino prišlo na obisk kar nekaj slovenskih glasbenih skupin. Ob tem moramo omeniti, da pred osamosvojitvijo povojna skupnost ni sprejemala v goste zborov, ki so gostovali v »staronaseljenskih« domovih. SPE še sedaj ne gosti zborov, skupin ali posameznikov, ki prihajajo v Argentino po posredovanju IZseljenske matice, ker smatra, da je ta ustanova še vedno sovražno razpoložena do njihove skupnosti. Je pa sedaj že v praksi, da imajo zbori nastop tudi pred argentinsko publiko in posebne koncerte za slovensko publiko (priloga G).

Zadnji obiski so bili: Čuki, APZ Tone Tomšič, Komorni zbor AVE, Andrej Šifrer, Domžalski komorni zbor, Ribniški oktet, Adi Smolar, Vlado Kreslin, Ljuba Jenče (oktobra 2002 - imela tudi delavnice z otroki in učiteljicami), kvartet Tartini (november 2002 - gostoval pred argentinsko publiko in v Teatro Colon), okoli božičnih in novoletnih praznikov 2002/03 oktet Deseti brat (gostoval v Mendози, Buenos Airesu in Bariločah) ter Carmina Slovenica (november 2003 v zlati dvorani Teatro Colon ter na festivalu Cantapueblo v Mendози in Čilu; posebej pa še za mendoške Slovence).

Predsednik društva Zedinjena Slovenija g. Tone Mizerit pravi, da je »vsak tak obisk iz Slovenije pomemben, ker utrdi vez in zlasti zavest pripadnosti enotnemu narodu. Še bolj važni pa so obiski naših skupin v Sloveniji, ker so izredno močan dejavnik utrjevanja narodne identite.« (Priloga G)

4.5 Interpretacija Slovenske izseljeniške pesmi: Slovenija v svetu (Marko Kremžar)

Verjetno je le malo zborov, ki za obisk med Slovenci v Argentini ne uvrsti na svoj repertoar pesmi *Slovenija v svetu*. Pesem je nastala izpod peresa Marka Kremžarja, ki s svojo mislijo in javnim delom povezuje slovensko emigrantsko skupnost v Argentini ter drugod po svetu. Zunanja zgradba pesmi me v primeru te naloge ne zanima. Predvsem bi želela izpostaviti notranjo zgradbo te morda za koga povsem preproste pesmi, ki pa postavljena v izseljeniško situacijo pove mnogo več o ljudeh, pri katerih se je rodila in jo prepevajo. (Priloga J)

Interpretacije besedila pesmi »Slovenija v svetu« sem se lotila zato, ker so besedila pesmi lahko odlično sredstvo za raziskovanje psiholoških procesov v ljudeh, ki sestavljajo določeno kulturo. Preko njih lahko lažje razumemo »etos« posamezne kulture, razkrivajo številna psihološka vprašanja, ki ne zadevajo le širše družbe temveč tudi posameznika, odražajo mehanizme psihičnega sproščanja ter prevladujoče kulturne drže in vrednote, zaradi česar so dober analitični pripomoček. V pesmih najdemo mitologijo, legende in zgodovino. Na podlagi tega se pesmi pogosto uporablja kot sredstvo za inkulturacijo. Nenazadnje pa pesmi tudi omogočajo svobodno izražanje stališč, ki oblikujejo in spreminjajo javno mnenje. (glej Merriam 2000:149-166)

Slovenija, zapojmo ti

Že takoj na začetku nam avtor z uporabo 1. os. mn. da vedeti, da pesem ni samo njegova lastna individualna izpoved, ampak za besedami, ki jih on kot avtor izgovarja, stoji celotna skupnost, povezana s pomembnim dejstvom slovenstva. Že v prvem verzu torej začutimo simbolno vrednost pesmi in relevantnost naroda kot složne skupnosti vseh, ki Slovenijo čutijo ne samo kot državo z določenim ozemljem, ampak predvsem kot domovino, dom.

iz polnega srca

Ob tem verzu nehoti pomislimo na ljudi, ki jim določena televizijska ekipa ob kakšnem državnem prazniku naključno npr. sredi Prešernovega trga zastavi nekaj splošnih vprašanj o

Sloveniji, domovini, državnem prazniku ipd. Pogosto se zgodi, da posamezniki enostavno nimajo kaj povedati, njihovo srce se na to temo zdi prazno. Povsem drugače je z izseljenci, kot nam zatrjuje Kremžar, saj pravi, da je njihovo srce polno, kar pomeni, da imajo o svoji domovini, o svojem domu in domačih ljudeh veliko, mnogo povedati. Slovenija se zdi v tej pesmi kar nekoliko personificirana, predvsem pa idealizirana. Zagotovo drži, da sta čutenje in odnos do domovine izseljencev precej drugačna od odnosa Slovencev, ki izkušnje izseljenstva niso nikdar doživeli.

naj pesem naša zadoni

prek zemlje do neba!

Kadar želi kdo izraziti svoja najgloblja čustva, želje in hrepenenja, pogosto poseže po verzificirani obliki, torej pesmi. Dejstvo, da se v tem tretjem verzu prve kitice pojavi pesem kot izrazna oblika izseljencev, priča o tem, da so njihova sporočila in stališča zelo resna, zelo globoka in doživeta.

Slovenija, naš skupni dom

med biseri sveta

Spet zasledimo poudarek na skupnosti, na medsebojni povezanosti in slogi.

Z lepoto te obdal je Bog,

od morja do gora

V zadnjih dveh verzih prve kitice je prisotna močna idealizacija Slovenije in njenih naravnih značilnosti. Zagotovo je res, da ima Slovenija mnogo naravnih lepot, a imajo jih tudi druge države, zato je zgolj njena lepota ne more biti vzrok tako močne navezanosti na Slovenijo tistih, ki so to Kremžarjevo pesem sprejeli za svojo in se z njo istovetijo. Vzrok idealizacije je seveda v tem, da je Slovenija za slovenske izseljence oddaljena domovina, katero pogrešajo in po njej hrepenijo. Kakor že iz lastnih izkušenj vemo, je idealizacija močna toliko časa, dokler objekta hrepenenja ne pridobimo, potem pa se nemalokrat lahko rožnata podoba hitro razblini. Tako tudi Slovenija ni tako zelo čudovita dežela, kot je opisana v pesmi, je pa gotovo lepša in prijetnejša od vsake še tako bogate in očarljive tujine. Kajti simbolna vrednost domovine je mnogokrat nenadomestljiva.

Slovenija, moj dom brez mej,

ker nosim te s seboj!

***Kjer rod je moj, kjer sin je tvoj,
tam si Slovenija!***

Zgornja štirivrstičnica je refren pesmi, ki jasno izpostavlja dejstvo, da domovina ni le ozemlje v določenem delu sveta, čeprav se hrepenenje izseljencev nanaša tudi na to, ampak je dom tam, kjer so navzoči slovenski jezik, domači običaji in kultura nasploh v najširšem pomenu besede ter seveda ljudje, ki si lahko med seboj delijo izkušnjo slovenstva. Zaradi tega lahko rečemo, da je domovina simbolno tudi delno prenosljiva, je pa res, da se vse naštete lastnosti nahajajo v najbolj pristnem načinu ravno v domovini, ki je vezana tudi na ozemlje, konkretno v državi Sloveniji. Kljub temu pa si izseljenci, ki si zaradi različnih vzrokov ne morejo privoščiti vrnitve domov, prizadevajo za vzpostavitev temeljnih struktur, prek katerih lahko prenosljivi del slovenstva ohranjajo in se ob njem tudi duhovno poživljajo. Le zato lahko izseljenci s Kremžarjevimi besedami rečejo, da svojo domovino nosijo s seboj povsod, kamor gredo, ker svojo kulturo nosijo v srcu in v svojih mislih.

***Moj narod – svobodnjakov rod -
si kneze voli sam,
mučencev je, junakov plod,
ki ne boji se ran.***

Druga kitica se začne ponovno z idealizacijo, tokrat zgodovine. Zanimivo je opazovati, kako se skozi prvo štirivrstičnico druge kitice razvija ideja o svobodi kot temeljni vrednoti Slovencev, kljub temu, da smo Slovenci sami mnogokrat vajeni poudarjati s Cankarjevimi besedami, da smo že od nekdaj narod hlapcev in da bomo to tudi ostali. Več kot jasna je torej razlika v dojetju slovenske zgodovine in njene usode v očeh izseljencev ali na drugi strani Slovencev v domovini. Izseljenci optimistično in ponosno omenjajo kneze, ki verjetno aludirajo na ustoličevanje na Gosposvetskem polju, govorijo o zanesenem boju za narod in njegove ideje, medtem ko od Slovencev v domovini mnogo pogosteje slišimo besede ignorance.

***Iz tisočletnih korenin
poganja naša rast.
Resnico ljubimo in mir,
svobodo, vero, čast.***

V drugem delu druge kitice zasledimo še idejo spoštovanja tradicije, prednikov in zgodovine nasploh, ki se sklene v temeljne obče človeške vrednote, kot so resnica, vera, mir ter že

omenjena svoboda. Zatem se v četrti kitici še enkrat ponovi refren. V pesmi so pogosta eksklamacijska sredstva, konkretno klicaji, ki še dodatno pričajo o čustvenem naboju besed in idej celotne Slovenije v svetu. Pesem morda res ni biser z literarnega vidika gledano, je pa zagotovo močno identifikacijsko sredstvo, ki jo je Drago Ložar s svojo uglasbitvijo še nadgradil. To pa je verjetno tisto najpomembnejše za slovenske izseljence; identiteta.

ZAKLJUČEK

Na koncu raziskovanja glasbenega življenja slovenske izseljenske skupnosti v Argentini lahko strnem svoja opažanja. Seveda tudi meni ni uspelo dognati vsega, kar skriva ta »čudež« v Južni Ameriki. Moje raziskovanje izza računalnika lahko poda le določeno sliko o zastavljenem problemu, ki pa v prihodnosti zahteva intenzivno terensko delo med Slovenci v Argentini. Odprtih je še kar nekaj možnosti raziskovanja na področju glasbene kulture ter njene povezave z etnično identiteto.

V nalogi sem tako omenila delovanje več kot 50 zborov in drugih vokalnih skupin, 10 orkestrrov in veliko aktivnih posameznikov. Zares drži reklo: kjer se zberejo trije Slovenci, tam je že pevski zbor. Potrebno je poudariti, da so nekateri zbori delovali le nekaj let, potem so se preoblikovali ali pa so se pevci pridružili drugemu zboru. Na začetku raziskovanja sem mislila, da bom lahko pridobila tehtne podatke o tem, koliko je bilo takih glasbenih sestavov in koliko ljudi je sodelovalo v vseh teh letih, ker bi tak podatek bil dober kazalec povezanosti glasbene dejavnosti in ohranjanja etnične identitete. Na tej stopnji raziskovanja pa bi bila to povsem subjektivna ocena, ki ne bi nič prispevala k realni sliki situacije, zato sem se izognila kakršnikoli statistični izpeljavi rezultatov in se bom raje bolj analitično lotila strjevanja lastnih opažanj in sklepov.

Od takrat, ko so prve skupine slovenskih izseljencev stopile na tla oddaljene Argentine, je danes minilo že dobrih 130 let. Razpršeni po prostrani deželi niso imeli priložnosti, da bi se družili in gojili glasbo. O tej skupini imigrantov imamo le malo podatkov. Gotovo pa lahko upravičeno domnevamo, da so v kakšni družini kdaj pa kdaj vendarle zapeli slovensko pesem. Tako je slovenska pesem prišla v Argentino istočasno kot prvi slovenski izseljenci.

Pravo kulturno in glasbeno življenje se je začelo po prvi svetovni vojni, ko je pred fašizmom v Argentino pribežalo okoli 25 tisoč v večini Primorcev. V prvih letih je priseljencem v okraju La Paternal veliko pomenilo druženje ob nedeljskih popoldnevih. Vedno so možje ob kapljici rujnega zapeli tudi slovensko narodno pesem, ki jih je v duhu čustveno ponesla v domači kraj. Iz takšnega neformalnega druženja se je kmalu po prihodu v tujo deželo osnoval prvi pevski zbor v Argentini. Ta iskra se je razplamtela v ogenj in iz zbora je nastalo prvo delavsko kulturno društvo imenovano Ljudski oder (1925), ki je spodbudilo nastanek mnogih

drugih kulturnih, prosvetnih in podpornih društev. Zanimivo je dejstvo, da to ni bil edini pevski zbor, na podlagi katerega so se izseljenci povezali v društvu. Podobno se je osnovalo Pevsko društvo Primorje, Slovensko podporno društvo v Villi Devoto in Društvo Slovenska Krajina v kraju Avellaneda. Ravno tako so kmalu zaživeli tamburaški orkestri, godbe na pihala, navdušeno so se zbirali tudi harmonikaši in drugi ansambli. Glasba je dobila pomembno mesto tudi v šolskih tečajih in cerkvi, čeprav slednja ni igrala večje vloge pri povezovanju tega vala izseljencev.

Do leta 1949 se je skupnost že dobro organizirala (šole, časopisje, duhovniki, kulturne ustanove, zbori, orkestri), ko je Peronova profašistična oblast prepovedala delovanje Slovanske zveze in vseh njenih članic, kamor so spadala ta slovenska društva. Po desetih letih so izseljenci ponovno oživili delovanje, toda notranja razdeljenost in desetletno mrtvilo sta pustila globoko vrzel, tudi na področju glasbenega delovanja.

Življenjska sila te skupnosti počasi usiha in danes sta aktivni dve društvi, ki pa nimata svojega zbora, rada pa gostita druge glasbene skupine, bodisi iz Slovenije ali iz sosednjih klubov. Že pred mano so raziskovalci ugotovili, da se je slovenstvo v tej skupnosti šibkeje ohranilo kot pri povojni politični emigraciji, kar nam priča tudi delovanje na glasbenem področju. Tudi jezik se med njimi že izgublja, in vendar še poznajo kakšen refren slovenske pesmi, ali kot pravi Tone Mizerit, še zapojejo ob večerih kakšno staro slovensko narodno pesem, ki ostaja ena izmed zadnjih vezi s Slovenijo.

Drugačno sliko nam kaže slovenska politična emigracija, ki je pribežala v Argentino po 2. svetovni vojni. Njihova povezanost je temeljila na zvestobi narodu, katoliški veri, politični pripadnosti in isti begunski usodi, s trdno vero, da se kmalu vrnejo. Življenje te skupine izseljencev je prežeto z religijo, tako je bilo tudi družinsko življenje močno povezano s cerkvenimi prazniki in obredi (npr. prepevanje za veliko noč ali za božič ob jaslicah). Po prihodu v Argentino so se srečevali pri nedeljskih mašah, kjer je bila vedno prisotna tudi slovenska cerkvena pesem. Iz »korovskih« pevcev je tako nastalo njihovo prvo pevsko društvo z imenom Slovenski pevski zbor Gallus. Kmalu so se oblikovale krajevne skupnosti, ki so kot nekakšne župnije. Vsaka od teh je imela v preteklosti po več zborov. Z izgradnjo svojih klubskih prostorov se je tam začelo odvijati vse ostalo kulturno, športno in politično življenje. Tudi danes so to še živa središča slovenstva z obširno glasbeno dejavnostjo.

Slovenska glasba je bila v preteklosti in je tudi danes v življenju te skupnosti zelo prisotna. Njeni začetki segajo v begunska taborišča Italije in Avstrije, kjer so že delovali dobri zbori in so se njihove vrste v Argentini le ponovno strnile. Da pa je bilo to možno, je bil nujno potreben izobraženi glasbeni kader. Ta tretji val izseljencev se od prvih dveh v veliki meri razlikuje v tem, da je v Argentino pribežalo veliko izobražencev, med katerimi so bili tudi skladatelji, zborovodje, pevci in instrumentalisti. Ti so kot nekaj najdragocenejšega in najlepšega v izgnanstvo ponesli slovensko pesem, jo negovali in posredovali prihodnjim rodovom.

Pri tem valu še lahko govorimo o ohranjanju slovenske narodnostne identitete zunaj društev, po družinah in pri posameznikih, v nekaterih primerih celo pri drugi in tretji generaciji. Prvi stiki s slovensko glasbo so se vršili v družinah. Prva generacija priseljencev je še prepevala doma v družinah, na policah so imeli slovenske plošče in z otroki so govorili samo slovensko, tako da so ti prvo špansko besedo spregovorili šele na pragu osnovne šole. Druga generacija je to opuščala, pri tretji pa je to zelo redek pojav. Ena od takih izjem je glasbena družina Fink, kjer mi je oče Marko povedal tole zgovorno anekdoto:

»Najina hčerka je prišla v Slovenijo z nama. Enako tudi hčerka pisatelja Zorka Simčiča, s katero sta bili sošolki na Ledini leta 1994. Punci stari 10 let. Takrat sta imeli zelo dobro učiteljico, zavedno Primorko, ki jih je učila slovenske pesmi. In ko je vprašala šolarje, kdo je že slišal pesem "Al me, al me boš kaj rada 'mela, ko bom nosil suknjo belo..." sta samo naši dve, Cecilija in Ivana, dvignili roki. Zanimivo. Seveda so bili sošolci in sošolke predvsem iz mesta. Mislim, da če naredite ta poizkus nekje na deželi, ne pride do tega. Zanimivo bi bilo preveriti.« (Priloga B)

V slovenske družine takšno ali drugačno glasbo danes predvsem prinašajo mediji, v prvi vrsti televizija in radio. Na tem področju se za vzdrževanje slovenske identitete trudijo štiri radijske oddaje, ki v svojem programu predvajajo predvsem slovensko glasbo narodnozabavnega in zborovskega značaja. Uredniki imajo manj plošč in stika s slovensko aktualno popularno glasbo, predvsem zaradi oddaljenosti (stiki le preko interneta) in ker si v hudih časih gospodarske krize ne morejo privoščiti večjega nakupa plošč. Na podlagi tega lahko zaključimo, da se tudi na tem področju vzdržuje neke vrste arhaičnost v smislu predvajanja in ohranjanja, za naše razmere, že starih slovenskih melodij in uspešnic.

Skrb za učenje slovenskih pesmi so prevzeli sobotni slovenski šolski tečaji, ki imajo na učnem programu glasbo. Ti otroški pevski zbori sooblikujejo številne prireditve in proslave v krajevnih domovih. Takšen učni program je mladim generacijam posredoval predvsem primarno – slovensko etnično identiteto oziroma narodno zavest. Učenci lahko nadaljujejo svoje izobraževanje tudi v srednješolskem tečaju. Sadove njihovega dela lahko vidimo med njihovim obiskom v Sloveniji, ko govorijo, plešejo in prepevajo po slovensko.

Redno se prepeva v cerkvi, še posebej za praznike, na mladinskih dnevih za začetek in konec šolskega leta, v poletnih kolonijah, na proslavah in kulturnih prireditvah, ki jih organizirajo društva ali Slovenska kulturna akcija. Slednja igra pomembno vlogo pri ohranjanju in širjenju kulturnih vrednot, saj je na področju glasbe izdala kar nekaj plošč uspešnih slovenskih glasbenikov v Argentini in tudi izbor slovenskih narodnih pesmi v priredbi Marka Bajuka in dela drugih, v Argentini živečih slovenskih skladateljev.

Mnogo je bilo v preteklosti zborov, zborovodij, instrumentalistov in pevskih solistov, ki so s svojim aktivnim delovanjem in požrtvovalnostjo med izseljenci ohranjali živo slovensko glasbo. Seveda je potrebno poudariti, da je za aktivno glasbeno delovanje potrebno imeti kar nekaj talenta in glasbene izobrazbe, zato to udejstvovanje ni dostopno vsakomur. Kot gledalec pa lahko sodeluje vsakdo. Na podlagi lastnih izkušenj in pri prebiranju mnogih poročil, kritik koncertov in drugih prireditev, kjer je bilo slišati slovensko glasbo, sem vedno zasledila podatek o polni dvorani navdušenih poslušalcev. Na koncerte ne prihajajo samo Slovenci, pač pa tudi širša argentinska javnost, saj so slovenske glasbene zasedbe dobro poznane po svoji kvaliteti in so mnogo let sodile v sam vrh argentinske glasbene ponudbe (predvsem zbori).

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je opaziti nekolikšen upad glasbenega delovanja v slovenski argentinski skupnosti. Slavni pevski zbor Gallus je prenehal s svojim delovanjem, število nastopajočih skupin se je zmanjšalo, manjše je navdušenje za prepevanje v zborih, oktetih in drugih zasedbah, pozna pa se tudi pomanjkanje pevovodij. Mnogi nadarjeni, šolani glasbeniki so odšli v Slovenijo in si tam poiskali novo obzorje (Ivan Vombergar je vodil glasbeno dejavnost v okrožju Ramos Mehija, danes je zaposlen kot korepetitor na ljubljanski Akademiji za glasbo; člani družine Fink in Bajuk so pustili vrzel v delovanju buenosaireške in mendoške skupnosti). G. Tone Mizerit tudi opaža, da se v slovenskih skupnostih v okolici Buenos Airesa po prireditvah in srečanjih ne poje več. Obratno pa je v Mendozi, kjer je smisel za petje večji in radi ob skupnih druženjih zapojejo, tudi pozno v noč.

Kljub temu še obstajajo glasbeniki, ki odkrivajo bogastvo slovenske glasbe. Danes prihajajo vodje glasbenih dejavnosti iz vrst druge generacije, po zborih že prepeva tretji rod. V sklopu gospodarske in socialne krize mnogim udeležba pri vajah predstavlja izziv. Gotovo so te skupne vaje tista točka, okrog katere se zbirajo člani skupnosti. S tem imajo občutek, da pripadajo skupini z istim ciljem, koreninami, podobnimi vrednotami in načinom življenja. Glasba zbira in združuje člane skupnosti ter jih spominja na njihovo enotnost.

Takšno funkcijo ima tudi stalnica na glasbeni sceni med Slovenci v Argentini, Pevsko-glasbeni festival, ki vsako leto, že 34 let, združuje mlade. V prvih letih je imela mesto na festivalu zgolj klasična glasba in slovenska, največkrat narodna pesem. Danes se je festival vsebinsko nekoliko spremenil. Podatek, da je veliko skupin, ki raje kot slovensko ljudsko ali narodno pesem izvajajo kakšno skladbo popularne slovenske skupine, nam je lahko kažipot slovenskega glasbenega okusa v Argentini.

Če je bila v preteklosti vedno in povsod prisotna slovenska ljudska pesem, bodisi narodnozabavnega značaja ali pa v zborovski zasedbi, se očitno ta narodni, čustveni naboj med mladimi izgublja. Slovenska ljudska pesem je imela za prve izseljence poseben čar in privlačno moč, ker jim je pomagala podoživljati domači kraj, ki so ga bili prisiljeni zapustiti. To hrepenenje in čustveno navezanost na rodno domovino je v svoji pesmi *Slovenija v svetu* dobro zaobjel Marko Kremžar. Kot sem že omenila, na radiu še vedno vrtijo podobne skladbe z močnim narodnim nabojem. Slovenska ljudska pesem je potemtakem imela za prve generacije izseljencev, podobno kot hrana, pijača in cvetje, predvsem simbolno vrednost. Bila jim je sredstvo za ohranjanje spomina in izražanje globoke ljubezni do rodne grude. Nanjo je tako pripeta tudi slovenska etnična identiteta. Zato so ob večerih radi skupaj zapeli, saj so tako lahko široko paleto čustev, ki so jih prevevala v tujini, povezali z glasbo. Tudi na ta način so se razbremenili in morda razrešili kakšen konflikt, ki so ga nosili v sebi. Glasba je prispevala svoj delež k nepretrganosti in stabilnosti slovenske kulture, ki so jo prinesli s seboj. Po eni strani je to gotovo razlog, zakaj priseljence ni mikala sodobna tuja glasba, saj v tej glasbi ni bilo nič, kar bi jih asociiralo, povezovalo.

S potomci teh priseljencev pa je že drugače. Odraščali so v drugačnih okoliščinah, v povsem drugačni kulturi. Mnogim je slovenščina še vedno materni jezik in poznajo veliko slovenskih pesmi, pa vendar jim poslušanje le-teh ne vzbuja domorodnih čustev, ker rodne kraje svojih prednikov večina ne pozna. Ciril Kren opaža, da bolj ko se časovno oddaljujemo od

Slovencev, ki so prišli v Argentino pred ali po drugi svetovni vojni, katere je slovenska pesem pogosto ganila do solz, tembolj ugotavlja, da med mladimi nima več tiste čustvene moči. (Priloga E) Število nastopajočih na Pevsko-glasbenem večeru, zlasti pa število takih, ki igrajo kakšen inštrument, kaže na izredno zanimanje za glasbo (ne samo slovensko). Drugače je le to, da mladino ne zanimajo enake pesmi kot starejše. Slovenska ljudska pesem je še prisotna, a velik vpliv globalizacije na glasbenem področju se vidi pri izbiri del, ki jih mladi radi poustvarjajo.

Pojavlja pa se vprašanje dvojnosti narodne identitete, saj sekundarna socializacija poteka na dveh ravneh: v šoli oziroma večinski argentinski družbi in v okolju slovenskih družin, šol in društev. Rezultat tega je gotovo tudi prisotnost argentinske glasbe na Pevsko-glasbenih večerih, ki so nekdanje zgolj večeri slovenske glasbe in skupine »Los Chañares«, ki jo sestavljajo mladi fantje iz družine Bajda, ki igrajo predvsem argentinsko folklorno glasbo. Oblikovalci šolskih programov in dejavnosti v slovenskih domovih so tako videli pomen ohranitve slovenske glasbe med mladimi predvsem v ohranitvi in pridobitvi slovenskega besednega zaklada. Jezik pa v sebi nosi močan identifikacijski naboj, ki ga posameznik doživlja kot pomemben del svoje biti. Gotovo prepevanje slovenskih pesmi igra vlogo pri oblikovanju skupnega zgodovinskega spomina in tako prispeva k nadaljevanju kulture.

Sedanji generaciji je velika motivacija za obiskovanje slovenskih šolskih tečajev in zborov tudi možnost gostovanj v Sloveniji, o kateri so že toliko slišali. Mladi, s katerimi sem bila v stiku med mojim bivanjem v Argentini so pogosto izrazili tudi željo, da bi študirali v Sloveniji. Mnogi so se po osamosvojitvi Slovenije vrnil v domovino prednikov in tukaj nadaljujejo svojo pot (tudi glasbeno), nekateri pa o tem še sanjajo. Po osamosvojitvi so se tudi okrepili stiki med matično državo in izseljenci v Argentini. Velik del medsebojnih obiskov predstavljajo razni glasbeniki in glasbene skupine. Vseeno pa je opaziti, da so do danes gostovali predvsem zbori in druge vokalne skupine, ki so v veliki meri prepevali slovensko zborovsko literaturo in pesmi iz ljudske zakladnice. Med popularnimi glasbeniki pa ravno tako raje povabijo tiste, ki v svoji glasbi in besedilih gojijo etno noto (Kreslin, Čuki, Šifrer in drugi). V vsakem primeru takšni glasbeni stiki na poseben način utrjujejo pripadnost istemu narodu.

Vsekakor lahko zaključim, da je glasba v preteklosti odigrala pomembno vlogo tako na osebni ravni izseljenca kot tudi pri združevanju in povezovanju izseljenske skupnosti v Argentini.

Glasba je spremljevalka človekovega vsakdanjega življenja. Pesem nas spremlja od rojstva naprej, od prvih uspavank, ki jih poje mati, pa vse naprej do najvažnejših življenjskih prelomnic, ki so navadno vedno obeležene z glasbo. Tako je skrb za slovensko pesem bila in je še vedno zelo velika, naj bo to v matični državi Sloveniji, med slovenskimi izseljenci ali pa kjerkoli drugje na svetu. Preko glasbe, ki je povezana z maternim jezikom, lahko namreč izrečemo svojo pripadnost neki skupini, predvsem pa lahko izrazimo tista pristna humanistična čutenja, ki so del našega vsakdana in zaradi katerih smo ljudje sploh ljudje. Pomena slovenske glasbe se gotovo najbolj zavedajo slovenski izseljenci, ki bi se verjetno vsi strinjali z izrekom Friedericha Nietzscheja: »Brez glasbe bi bilo življenje zmota« (Somrak idolov). Ob koncu te diplomske naloge se s tem trdno strinjam tudi jaz.

5. VIRI IN LITERATURA

1. Berger, Peter, Thomas Luckmann (1988): *Družbena konstrukcija realnosti*. Cankarjeva založba, Ljubljana.
2. Drnovšek, Marjan (1991): *Pot slovenskih izseljencev na tuje*. Mladika, Ljubljana.
3. Glinšek, Vinko (2002): *50 let Slovenske vasi in Društva Slovenska vas*. Društvo Slovenska vas, Buenos Aires.
4. Južnič, Stane (1989): *Politična kultura*. Obzorja, Maribor.
5. Južnič, Stane (1993): *Identiteta*. FDV, Ljubljana.
6. Klinar, Peter (1976): *Mednarodne migracije*. Obzorje, Maribor.
7. Komac, Miran (1986): *Narodnostna identiteta*. Razprave in gradivo, št. 19, str. 55-68.
8. Lukšič–Hacin, Marina (1995): *Ko tujina postane dom*. ZPZ, Ljubljana.
9. Lukšič–Hacin, Marina (1999): *Multikulturalizem in migracije*. Založba ZRC, Ljubljana.
10. *Leksikon Cankarjeve založbe* (1986): Cankarjeva založba, Ljubljana.
11. Merriam, Alan P. (2000): *Antropologija glasbe*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
12. Mislej, Irene (ur.) (1995): *Kulturno ustvarjanje Slovencev v Južni Ameriki*. Filozofska fakulteta, Ljubljana.
13. Papež, France, Marijan Elietz, Stanko Jerebič (ur.) (1994): *Zbornik Slovenske kulturne akcije 1954-1994*. Mohorjeva družba, Celje.

14. *Slovenski izseljenski koledar* (1954, 1955, 1958, 1961, 1964, 1966, 1968, 1972, 1977, 1980, 1983, 1991, 1997): Slovenska izseljenska matica, Ljubljana.
15. Smith, Anthony David (1986): *The ethnic origins of nations*. Basil Blackwell, Oxford.
16. Š. R. (2003): *Slovenska pesem naj živi*. Svobodna Slovenija, Zedinjena Slovenija, Buenos Aires, št. 45.
17. Škulj, Edo (ur.) (1995): *Letopis Slovenskega glasbenega življenja v Argentini*. Mohorjeva družba, Celje, Krščanska kulturna zveza, Celovec, Izseljensko društvo Slovenija v Svetu, Ljubljana.
18. Trebše-Štolfa, Milica (ur.) (2001): *Slovensko izseljenstvo: Zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice*. Združenje Slovenska izseljenska matica, Ljubljana.
19. Žigon Zvone (1993): *Problem dvojne narodnostne identitete pri slovenskih izseljencih* (diplomska naloga). FDV, Ljubljana.
20. Žigon, Zvone (1998): *Ohranjanje etnične identitete pri potomcih slovenskih izseljencev v Južni Ameriki* (magistrsko delo). FDV, Ljubljana.
21. Žigon, Zvone (2001): *Iz spomina v prihodnost*. Založba ZRC, Ljubljana.

6. PRILOGE:

Priloga A: Vprašalnik za polstrukturiran intervju z g. Markom Finkom in g. Markom Bajukom

Priloga B: Transkripcija intervjuja z basbaritonistom MARKOM FINKOM, Polica, september 2003

Priloga C: Transkripcija intervjuja s prof. MARKOM BAJUKOM, Ljubljana, september 2003

Priloga D: Vprašalnik za slovenske radijske oddaje v Argentini

Priloga E: Mirko Vasle, Buenos Aires, 2003

Priloga F: Dopis Tonetu Mizeritu, predsedniku društva Zedinjena Slovenija, Buenos Aires, avgust 2003

Priloga G: Odgovori Toneta Mizerita (predsednika društva Zedinjena Slovenija), Buenos Aires, februar 2004

Priloga H: Dopis Cirilu Krenu, Buenos Aires, januar 2004

Priloga I: Odgovori g. Cirila Krena, Buenos Aires, januar 2004

Priloga J: Slovenija v svetu, Marko Kremžar

Priloga A:

Vprašalnik za polstrukturiran intervju z g. Markom Finkom in g. Markom Bajukom

1. Kje ste se rodili? Kateri generaciji izseljencev pripadate?
2. Ali prihajajo vaši starši iz Slovenije? V katerem jeziku ste se pogovarjali doma?
3. Kje ste se prvič srečali s slovensko glasbo? Ste doma kdaj prepevali, so prepevali z vami ali ste zgolj kot otrok poslušali petje?
4. Ste obiskovali argentinsko in slovensko šolo? Ste v šoli kaj prepevali?
5. Ste kot mlad fant hodili v slovenske domove? Zakaj ste prihajali tja, kaj vas je družilo?
6. Lahko ocenite, kakšno vlogo je igrala slovenska pesem, glasba v slovenski skupnosti v Argentini? Se je po vašem občutku veliko dogajalo (zbori, plesi, koncerti ipd.)?
7. Kakšno glasbo ste poslušali s prijatelji? Kakšne plošče ste imeli doma na polici? Katere izvajalce?
8. Kaj vam je pomenila slovenska pesem v Argentini? Kakšna občutja so vas obhajala, ko ste prepevali pesmi »Slovenec sem«, »Triglav« ...
9. Kako se je začel vaš študij glasbe? Kje ste se spoznali s slovenskimi samospevi? Ste radi uvrščali v svoje koncertne sporede slovensko pesem?
10. Kam vas je po študiju peljala pot?
11. Kako ste se odločili, da ste prišli z družino v Slovenijo? Kako ste dojemali Slovenijo, ki ste jo poznali samo iz pripovedovanj, slik?
12. Je pomen slovenske glasbe v Sloveniji drugačen kot v Argentini? S kakšnimi občutki se danes vračate v rodno Argentino? So občutki danes, ko zapojete Bodi zdrava domovina, kaj drugačni
13. Bi lahko rekli, da drži trditev, da je vaša skupnost povezovala in družila tudi slovenska pesem?

Priloga B: Transkripcija intervjuja z basbaritonistom MARKOM FINKOM, Polica, september 2003

Joži: Moj sogovornik danes je gospod Marko Fink, ki se je rodil in vrsto let živel v Argentini.

Marko: Rojen sem leta 1950, se pravi dve leti po prihodu staršev v Argentino. Še prej sta bila starša tri leta v begunskem taborišču v Italiji in sta se tudi tam poročila. Jaz sem rojen kot tretji otrok od šestih. Živel sem v Argentini kar 40 let.

Joži: Se pravi, da ste prva generacija povojne politične emigracije, če tako rečem.

Marko: Tako je.

Joži: Starši so prišli v Argentino iz Slovenije, torej so govorili slovensko. Kar naenkrat so prišli v verjetno povsem drugačno okolje.

Marko: Da. Oče je bil star že, moram malo pomisliti ... 28 let, 25 let je imel, ko je zapustil Slovenijo. Mama pa je takrat imela 20 let. Se pravi, da sta ravno končala študij. Oče je leta 1943 diplomiral na pravo, mama pa je delala trgovsko šolo. Torej, mladi perspektivni Slovenci.

Joži: So prišli v Argentino s skupino, jih je bilo več?

Marko: S skupino. Nekako 7.000 ljudi vseh skupaj. Mama in oče pa sta prišla ločeno, z dvema mesecema zamika. Šla sta z drugo ladjo. Tako da je oče že čakal mamo in brata, ki je imel takrat eno leto. Spomnim se, kako sta pripovedovala o negotovosti snidenja v Buenos Airesu. Ko so prišli, so se najprej naselili v "Hotel de inmigrantes" (hotel za imigrante). Argentina je imela pripravljen ta hotel za sprejem beguncev iz druge svetovne vojne, mislim, da si lahko tam prebival maksimalno dva meseca, da si si počasi organiziral stanovanje in delo. Trenutno se v tem hotelu odvija razstava, ki prikazuje Slovence v Argentini. To bi bilo zanimivo tudi za vas. Ja, če se vrnem k vašemu vprašanju, pa je bilo pri nas vsekakor okolje slovensko. Saj drugače tudi ni moglo biti. Mama in oče sta z nami govorila samo slovensko, ker španščine takrat tudi še nista obvladala in ko sem šel s šestimi leti v prvi razred osnovne šole, skoraj nisem znal komunicirati v španščini. Po treh, štiri tednih, sem jo pa že osnovno začel uporabljati.

Joži: Ja, potem pa vse v španščini?

Marko: Da, otrok to hitro pobira. To sem videl tudi pri svoji hčerki Ceciliji, ki je s tretjem letom šla skoraj samo z znanjem slovenščine v vrtec. Ravno tako se je v treh, štirih tednih naučila osnovne španščine. Odločili smo se, da bomo v Argentini pač z njo govorili slovensko, če bomo pa kdaj v Sloveniji, pa špansko. In tako je tudi sedaj. Vsak jezik je bogastvo. Naj vam tukaj še povem, da je bila takratna argentinska družba zelo tolerantna do evropskih beguncev in ni silila k hitri asimilaciji, kot se je to dogajalo v ZDA, Kanadi, Avstraliji ...

Joži: Se pravi, potem so vaši starši organizirali vaše družinsko življenje v predmestju Buenos Airesa?

Marko: Začetki so bili težki. V Argentino so poleg očeta in mame prišle tudi tri sestre od očeta in dva brata skupaj s svojim starši, doma iz Mlačevega in iz Žalne. Seveda si predstavljate, da dokler nimaš enih dobrih dohodkov ne moreš iti v svojo hišo. Tako so vsi najeli eno nekoliko večjo starejšo hišo z več sobami in je vsaka družina ali skupina bila v eni od teh sob. Mojih prvih sedem let življenja se je odvijalo v tej stari hiši, kjer je bilo v glavnem dvorišče tista stična točka.

Joži: Razširjena vaša družina je potem živela skupaj?

Marko: Tako je. Vsaj nekaj let. Teti Marta in Neda sta imeli skupaj sobo. Oče, mama in trije otroci smo bivali v drugi sobi. Tretjo sta imela stari oče in stara mama ... in tako naprej. Gor je bila tudi ena sobica za mojega takrat še samskega strica Staneta. Nekaj časa so bile z nami tudi dve mamini sestri, Marjana in Katica, ki so v Ljubljani pustile očeta, mamo in tri brate. Takrat je bila situacija taka, da je bilo potrebno za dva, tri tedne ven, "potem se bo pa videlo". Hitro so se poslovili. Na ramah so imeli nahrbtnike z nekaj sendviči in perila. Rekli so: »Saj itak pridemo čez nekaj tednov nazaj.« To je trajalo, žal, več kot 50 let.

Joži: Mene pa sedaj zanima predvsem glasba in glasbeno življenje, zato vas vprašam, kje ste se prvič srečali z glasbo, slovensko glasbo? Kolikor sem brala je bila vaša družina glasbeno zelo aktivna. Vaš oče in tete so imeli takrat zelo popularen in kvaliteten pevski kvartet?

Marko: Ja, to je zelo zanimivo. Ko grem nazaj in se hočem spomniti tistih prvih vtisov, ki jih imam v spominu, je moje srečanje z glasbo ravno na tistem dvorišču. Tam se je celo leto

veliko dogajalo. In se spomnim večje mize, ob kateri sedijo družinski prijatelji, med njimi tudi duhovniki. Ti so se zbirali in prepevali pozno v noč. V glavnem so prepevali slovenske narodne pesmi, kaj pa drugega pravzaprav. Ljudje so se vendarle hoteli spomniti na svojo domovino, ki so jo zapustili z bolečino v srcu. To so tisti prvi vtisi. Drugo, kar se tudi zelo močno spomnim, je pa to, da sem vedel, da moj oče Božidar in tri tete, Marija, Marta, in Neda, sestavljajo vokalni kvartet in da se včasih pripravljajo na koncert in imajo vaje. Tu je bil tudi soprog tete Marije, skladatelj Alojzij Geržinič, ki je sedel za klavirjem in je za njih velikokrat pisal nove skladbe in delal priredbe. Najbolj se spomnim, ko sem bil star morda pet, šest let, ko sem bil pod odrom neke dvorane in sem gledal prihajati na oder očeta in tri tete. Malo je bilo nervoze in treme, to se je čutilo v zraku. Potem pa kakšen svarilen pogled: »Otroci, zdaj pa morate biti tiho in pridni.« Vedel sem, da se nekaj dogaja. Tudi čutil sem, da so priznani od svoje skupnosti. Kvartet Fink je presegel ta emigrantski prostor in je nastopal tudi za širšo publiko v Buenos Airesu. Tudi zbor Gallus, ki ga je vodil dr. Julij Savelli, je bil svoje čase priznan kot eden najboljših zborov v Argentini.

Joži: Ja, sem brala, da so v kritikah tudi zapisali, da je to eden najboljših slovenskih zborov, ki je pa žal tako daleč od Slovenije.

Marko: Da, drži. Pa tudi v primerjavi z drugimi zbori v Argentini je bil med osmimi najboljšimi, tako sem slišal.

Joži: Če se vrneva nazaj v vaša otroška leta ... so starši kdaj z vami prepevali doma?

Marko: Mi smo vedno peli doma. Predvsem pa se spomnim, da smo za božič ali pa za veliko noč prepevali po celo uro ali uro in pol. Bili smo skupaj, kot družina pred jaslicami. Tu gredo moji spomini v kasnejše čase, ko sem to tudi bolj doživljal, to mistiko božiča. Bil sem star sedem let, ko smo se preselili v novo hišo. To je bila zame kar velika prelomnica in se spomnim teh družinskih scen ob jaslicah. Lepi spomini so to.

Joži: Potem je bilo potrebno iti v normalno argentinsko šolo. Obiskovali pa ste tudi slovensko šolo?

Marko: Da. Slovensko šolo smo obiskovali ob sobotah.

Joži: Koliko ste bili stari?

Marko: Šest let. Takrat je bila skupnost že organizirana. Videli so, da je zato, da se otroci seznanijo s slovensko kulturo in jo vzljubijo, potrebno organizirati slovensko sobotno šolo. Bilo je veliko učiteljic, ki so brezplačno, z veliko vnemo, delale za nas. Moja učiteljica je bila Anica Šemrov, ki je organizirala tudi zborček, ker je imela tudi talent za to. Spomnim se, da sem v starosti okoli 10 let zelo aktivno sodeloval. Za vsak prvi petek v cerkvi v Ramos Mejiji v predmestju Buenos Airesa, kjer je tudi Slomškov dom, smo se morali naučiti nov repertoar.

Joži: Kako so vam ti učitelji predstavljali Slovenijo in slovensko folkloro?

Marko: Zelo nevsiljivo. Kot da je vse jasno, da smo Slovenci, ki živimo nekje drugje in smo si ustvarili okoli nas en tak prostor, ki nas je s tega vidika hranil. Te vsebine so se v nas vlivale čisto normalno. Tudi kasneje, potem, ko hkrati vsrkavaš dve različni kulturi, ko se sprašuješ, kdo si in moraš najti nek racionalni odgovor na to vprašanje identitete, hitro prideš do spoznanja, da je tvoj materni jezik slovenski, in drugače tudi ni moglo biti. To govorim zato, ker nekateri kritično ocenjujejo našo skupnost, češ da smo se zaprli v geto, da nismo komunicirali z odprto skupnostjo, kjer smo živeli. Tega enostavno ne morem razumeti, ker če hočeš nekaj biti in pripadati neki skupnosti, lahko to storiš šele takrat, ko se zavedaš, kaj si, in šele od tam naprej gradiš in se vključuješ v širšo skupnost. In zato se je ta skupnost tako ohranila, ker je ponujala mladim toliko prostorov in toliko možnosti delovanja in udejstvovanja pri raznih kulturnih, športnih in družabnih projektih, da smo enostavno kot mladi hodili v slovensko skupnost, ker je ustrezala našim potrebam. Imeli smo recimo režiserje, ki so vsako leto dali na oder vsaj eno gledališko igro. V argentinske klube smo tako hodili predvsem za kakšno višjo stopnjo športa. Jaz sem se en čas, na primer, kar precej posvečal odbojki. Nekaj slovenskih fantov nas je zato hodilo tja.

Joži: Mlade ljudi so družile torej te skupne dejavnosti.

Marko: Da, kot Slovenija v malem. Tudi glede na sloje Slovencev, ki so prišli tja. Najdete vse sloje, tako kot v Sloveniji. Od najvišjih intelektualcev, ravnateljev šol, zdravnikov, arhitektov, juristov, pevovodij pa do navadnih, preprostih, poštenih obrtnikov in kmetov. Predvsem bi rekel, da v tem povojnem valu prevladujejo Dolenjci in Notranjci. Sledijo pa Prekmurci, Štajerci, Primorci in Korošci.

Joži: Lahko ocenite kakšno vlogo je imela glasba v teh slovenskih domovih, slovenski skupnosti?

Marko: Ko gledam nazaj in iščem vzročnost, je sigurno to, da je peta glasba tisti najbolj neposredni kontakt z enim koncem sveta, ker jo poustvarja, kot recimo mi, ki poznamo Slovenijo, zeleno, gorato, polno gozdov, rožic, vse diši, potem je spet belina, vse to je v teh pesmih nekje povedano. In ko poješ te pesmi, doživljaš tudi pokrajino, razne vonjave in imaš skoraj čutni kontakt z domovino, ki je sicer zaradi fizične razdalje ne poznaš, pa vendar ti jo pesem tako prikaže, da jo začutiš. To sam sedaj vidim, ko sem že odrasel. Vidim, kako je to mene oblikovalo.

Joži: Kako ste čutili kot mlad fant, ko ste prepevali na primer: Oj, Triglav moj dom, Slovenec sem ... ?

Marko: Pri Triglavu je lahko, ker takoj referiraš na nekaj, kar si videl v kakšni knjigi. Ali pa v pesmih kjer se omenjajo rožice kot encijan ali planika, ki ne rastejo v Argentini. Kup je takih rožic, ki si jih moral vzeti iz knjige. Ampak bolj gre morda za značaj Slovenca, saj hitro opaziš, kako je Slovenec melanholičen in tako v hecu rečeno, kako je vesel, da je lahko žalosten. Morda zveni malo čudno pa vendar mi radi začutimo to melanholijo, to žalost, ker nas pač oblikuje ta prostor, v katerem živimo in pa tudi naša zgodovina. Predvsem, če vidimo geografsko točko, kjer smo situirani. Obdani smo z različnimi narodi, še celo jezikovnimi skupinami. Če pomislim na Svete Višarje, mislim, da v Evropi morda ni take točke, kjer je stičišče treh jezikov, treh kultur. Stikajo se slovanski svet, germanski in latinski, italijanski. S tega vidika nas zgodovina gotovo oblikuje in nam daje ta trmast značaj, ki ga imamo. Seveda pa znamo biti tudi veseli, drugače se morda ne bi ohranili.

Joži: Če se vrneva malo nazaj v slovenske klube, se je po vašem mnenju tam veliko dogajalo na glasbenem področju? Kako živi so bili zbori ali kakšne instrumentalne zasedbe? Je tam tlelo?

Marko: Je. Poglejte. Ko se je skupnost začela organizirati, je nastala potreba po skupnih domovih. Prvi od teh je bil dom Pristava v Castelarju, na zahodu Buenos Airesa. Tam so se ljudje zbirali. Potem so pa nastajala večja naselja, kamor so se Slovenci selili in tako se je pokazala potreba po novih domovih. Poleg glavne Slovenske hiše v centru Buenos Airesa je nastalo sčasoma še sedem domov na obrobju: Castelar, Ramos Mejia, San Justo, San Martin, Carapachay, Lanus in Berazategui. Potem pa je začel delovati zdravi lokalpatriotizem in neko tekmovanje, kdo bo boljše deloval in imel recimo najboljši zbor. Ta konkurenca je spodbudila, da je nastalo veliko zborov. Spomnim se, da smo imeli v Slomškovem domu

otroški zbor, pa še zbor Gallus je prihajal tja vaditi. Odvisno, katero dobo vzamemo za primer, a včasih so bili tudi po dva, trije zbori v vsakem domu. Ali pa fantovski okteti, tudi mešani oktet v Berazategiju, recimo. Ko sem bil podpredsednik Slovenske fantovske zveze, leta 1971/72, smo v odboru ugotovili potrebo, da organiziramo letni pevsko-glasbeni festival, da še bolj spodbudimo mlade pianiste, kitariste in drugi glasbenike in različne pevske skupine. Poudarek je bil na klasiki. Tako je vsak dom pošiljal svoje najboljše predstavnike. Ta festival sedaj živi že več kot 30 let, danes sicer v nekoliko drugačni obliki. Mladi so hoteli vključiti tudi malo pop kulture.

Joži: Verjetno se že čutijo vplivi angleškega in argentinskega sveta.

Marko: Vsekakor. Argentinska glasba ima tudi kar svoj trg. Ta mešanica tanga in folklore v zvezi s pop usmeritvijo je tudi že dala svoje sadove. Angleška pa itak že povsod prevladuje in se vsiljuje preko vseh sredstev komuniciranja.

Joži: In kakšno glasbo ste vi poslušali v fantovskih letih? Ste imeli doma kakšno zbirko plošč?

Marko: Doma smo imeli samo en star magnetofon, ki je imel tudi radio. Naredil ga je en očetov stari prijatelj, ki se je amatersko ukvarjal z elektroniko, ogrodje mu je pa naredil mizar. In če tistega radia ne bi bilo, ne vem, če bi bil jaz danes pevec. Najprej smo seveda stalno poslušali radio, ker plošč na začetku nismo imeli. Radio, ki je bil na razpolago in ki sta ga oče in mama rada poslušala, je bil Radio nacional, to je državni radio, podoben našemu programu Ars, naš tretji program. Tam je bila predvsem ponudba klasične glasbe, jazza in pa malo folklore in tanga. V glavnem pa sem preko tega radia spoznaval velike simfonije in oratorije in sem kot fantek tudi "dirigiral" pred radiom in delal z ojačevalcem forte in piano, ali pa posnemal operne pevce. Ja, ta radio je meni veliko dal. Potem pa sem si, ko sem že imel svoj prvi denar v žepu, lahko kdaj privoščil kakšno ploščo.

Joži: Kaj pa slovensko glasbo?

Marko: Doma smo imeli predvsem plošče, ki jih je v sklopu Slovenske kulturne akcije posnel kvartet Fink v Argentini. Ena od teh plošč je bila posvečena Slomškovim pesmim, kjer smo sodelovali tudi otroci, predvsem moje sestre in sestrične. Kasneje, pri mojih osemnajstih letih, smo pa dobili prvo ploščo iz Slovenije. Bila je srednjega formata in na njej je bil ansambel

Dobri znanci, pri katerem je drugi glas pel mamin brat, stric Jože Kovač, med drugimi tudi tisto "Šumijo gozdovi domači ..."

Joži: In kako ste dobili to ploščo?

Marko: Ne vem po kakšni poti, vem da ne po pošti, verjetno jo je kdo prinesel za nas. Poslušali pa smo jo tudi cele dneve. Druga plošča, ki je prišla iz Slovenije kasneje, pa je bila Slovenska popevka leta 71. Majda Sepe, Oto Pestner, Edvin Flisar ...

Joži: Pa drugače, ali ste imeli kakšne stike s Slovenijo?

Marko: Kar se družine tiče, samo preko pisem (telefonov še nismo imeli). Na začetku sicer bolj previdno, ker smo vedeli, da v prejšnjem režimu družini, ki je ostala doma, pisma iz Argentine lahko škodijo. Tudi način, kako smo pisali, je bil bolj kriptične narave, saj smo vedeli, da mnoga pisma tudi odpirajo in prebirajo. Kar se pa tiče stika skupnosti s slovenskim svetom, je v glavnem potekalo preko mejnih skupin, predvsem preko zamejcev. Slovenci v Argentini smo imeli stike v glavnem s Trstom in Celovcem, bolj kot direktno s Slovenijo, ki je bila hermetično zaprta in je bila vedno alergična do naše emigracije. Žal niso bili taki časi, da bi bili lahko ti stiki pristni in produktivni. Je pa bilo to seveda boleče, saj so ti ljudje, ki so zapustili domovino, zapustili tudi svoje prijatelje, kulturnike, zato so bili ohromljeni in so pogrešali stikov. Vedeli smo, da vsaka knjiga, ki se tiska v Argentini, se v Sloveniji ne more dobiti, ker je bila enostavno prepovedana, je bila na indeksu prepovedanih knjig, enako velja za plošče. Spomnim se, ko je bila v Ljubljani razstava Temna stran meseca, kako me je predvsem zbolelo dejstvo, da sem videl na indeksu takratnih prepovedanih knjig tudi knjigo "Slovenske narodne pesmi". In še danes ne morem razumeti, zakaj je bilo to tako. Komunistična logika Jugoslavije pač ni dopuščala, da bi se narodna zavest prikazovala. Zato je danes, če hočemo popraviti to nenormalno pojmovanje, nujno potrebno ločevati patriotizem, kot izraz narodne zavesti in pripadnosti, ki ni problematična, od nacionalizma, ki je pa že ekstrem, ki ga nočemo. Važno je, da se vsak človek zaveda svojih korenin. Ta pravica je dana vsakomur na tem svetu in je osnovna pravica. Tudi za Slovence.

Joži: Potem vas je pot peljala na študij.

Marko: Da, po osnovni šoli pri salezijancih so me starši vpisali v škofov zavod Gregorij Rožman v Adroqueju, ki je bil organiziran nekako po Jegličevem modelu. To je bilo v južnem delu Buenos Airesa, ki je bil za nas kar daleč. Tako smo bili čez teden tam. Imeli smo

učilnice, spalnico, veliko kuhinjo za 50 gojencev, majhno kapelo, kjer je bila vsak dan maša, en teden slovenska, en teden argentinska. V šolo smo hodili ven, v argentinsko šolo. Ob sobotah smo pa imeli slovensko šolo. Predvsem slovenščino, zgodovino, verouk, literaturo. Tako sem naredil gimnazijo in se nato vpisal na univerzo, na Fakulteto za agronomijo v Buenos Airesu. Takrat sem dobil malo več svobode. Moram pa še to povedati, da sem zadnja tri leta srednje šole sodeloval pri argentinski folklorni oziroma glasbeni skupini. Bilo nas je šest. Bila sva dva Slovenca, Mirko Vasle, brat od Janeza, in jaz. Pa naj povem, da so naju vzeli zato, ker sva znala improvizirati drugi, tretji, tudi četrti glas, če je bilo potrebno. Potem je bil še en Nmec, en Japonec, en Italijan in edini Argentinec, ki je tudi zelo dobro igral kitaro in pel prvi glas. Tako sem bil tri leta v skupini Los Pedraguenos. Dobivali smo tudi nagrade. Vokalni del je bil zelo močan. Nastopali smo tudi v okviru že omenjenega festivala v slovenski skupnosti. Prepevali smo absolutno samo argentinsko glasbo, ki je zelo bogata in me še danes zelo navdušuje. Potem pa sem prišel iz tega zavoda nazaj domov, se vpisal na agronomijo in se vključil v Slovenski komorni mladinski zbor Karantanija, ki ga je vodila moja teta Marija Fink Geržiničeva. In tam sem bil kar preko 10 let; v tem času smo tudi dobivali nagrade. V eni dobi smo bili zelo priznani in smo tudi sodelovali kot tajniki v argentinski medzborovski koordinaciji, ki je funkcionirala v Buenos Airesu. Ta organizacija je bila šest, sedem let zelo aktivna, ker si je želela, da bi zborovsko delovanje v velikem mestu, kot je Buenos Aires, potekalo koordinirano. Vedno smo na dan sv. Cecilije, zavetnice glasbe, 22. novembra, organizirali koncert na cestah, na ulicah. Vsakih 50 metrov se je na glavni ulici za pešce, imenovani Florida, postavil en zbor v eno galerijo in so lahko mimoidoči šli od enega do drugega. Ta cesta je dolga kakšnih 2000 metrov. Konča se na trgu San Martin in tam smo se ob določeni uri zbrali vsi, okoli 2000, 3000 pevcev, ki smo skupaj zapeli Haendlovo Alelujo. To je bila krona tistega dneva. In tako smo bili mi dve, tri leta tajniki te organizacije. Kasneje sem se vključil še v druge skupine: Camerata Monteverdi, Camerata Vocale, Coral musicamara, Grupo Carlos Vilo ...

Joži: Kako pa je ta vaš zbor Karantanija deloval čez leto? Kakšni so bili vaši koncertni programi?

Marko: Predvsem smo kot slovenska skupina hoteli pokazati občinstvu slovensko glasbo. Seveda pa smo imeli mešan program, od stare glasbe pa do moderne in v različnih jezikih. Tudi stric Alojzij Geržinič je kdaj pisal in prirejal za naš zbor. Se spomnim, da smo v dobi, ko je bil zbor v svojem najlepšem momentu, imeli do 23 koncertov na leto. To je za ljubiteljski

zbor kar veliko. Eden od teh koncertov je bil tudi v sodelovanju z najboljšim argentinskim profesionalnim vokalnim kvartetom v Buenos Airesu, Opus cuatro, ki je lani gostoval tudi v Ljubljani. To smo čutili kot velik dosežek in priznanje. Poleg koncertnih odrov, ki smo jih bili vajeni, smo radi hodili tudi v bolnice in zavetišča in peli za starčke, za otroke, šli smo tudi včasih v psihiatrično kliniko. Vznemirljivo je, ko vidiš kako bolniki odgovarjajo na izziv glasbe, koliko jim pomeni. Eni se začnejo smejati, drugi jokati, odvisno, kako je tekla njihova življenjska pot. Ja, to so bili za nas zanimivi in življenjsko bogati dogodki.

Joži: Kako so se pa Slovenci odzivali na glasbo, če ste kdaj opazovali tako z odra v dvorano?

Marko: Slovenci so vedno zelo radi prihajali na koncerte, pa ne samo na naše. Odhajali so od njih zadovoljni in notranje pomirjeni zaradi lepote naših slovenskih pesmi. Moram pa reči, da so slovenske pesmi tudi za ljudi, ki niso Slovenci, zelo ganljive. Predvsem se spomnim pesmi Domovini in drugih domoljubnih. Mi smo ponavadi argentinski publiko pred vsako pesmijo povedali za vsebino. Spomnim se, da se je večkrat zgodilo, da so ljudje bili ganjeni ... Bodi zdrava, domovina, mili moj slovenski kraj ...

Joži: Se spominjam turneje s Komornim zborom Ave v Argentini, ko ste jo zapeli v duetu z Marto Močnikovo. In se sama spominjam podobnih občutkov. Ko sem prišla domov, sem si rekla: »Ali si morala iti v Argentino, da si tam pela slovenske pesmi in si začutila domovino, prebudila narodno zavest v sebi?« Tam se mi je tudi porodila misel na mojo diplomsko nalogo.

Marko: Lepo. Ljubezen do rodnega kraja šele začutiš, ko svoj dom dejansko izgubiš. Upam, da so mimo časi, ko Slovenci niso bili prijazni drug do drugega. Sicer nekateri pravijo, da ravno zaradi Slovencev v Argentini in drugih držav, kjer so se ti naselili, ta zavest o narodni pripadnosti lahko zopet zaživi v Sloveniji. In potem se bo tudi glasba razvijala nekoliko drugače. Da bi bilo vsaj res. Nekje je vendarle potrebno pomagati, da ljubezen do naših pesmi spet zaživi. Tudi v šolah, da otroci pridejo v stik z njo. Samo anekdoto. Najina hčerka je prišla v Slovenijo z nama. Enako tudi hčerka pisatelja Zorka Simčiča, s katero sta bili sošolki na Ledini leta 1994. Punci stari 10 let. Takrat sta imeli zelo dobro učiteljico, zavedno Primorko, ki jih je učila slovenske pesmi. In ko je vprašala šolarje, kdo je že slišal pesem "Al me, al me boš kaj rada 'mela, ko bom nosil suknjo belo," sta samo naši dve, Cecilija in Ivana, dvignili roki. Zanimivo. Seveda so bili sošolci in sošolke predvsem iz mesta. Mislim, da če naredite ta poizkus nekje na deželi, ne pride do tega. Zanimivo bi bilo preveriti.

Joži: Ko sva ravno na tej točki, ali vidite razkorak med Slovenijo in Argentino? Je ta pevska kultura drugačna? Morda je glasbeni okus drugačen? Ima slovenska pesem tam drugačno mesto?

Marko: Ja, to je dobro vprašanje. Mislim, da bi lahko to kar hitro ugotovili, da je mladina danes zelo pod pritiskom medijev, globaliziranega sveta in svet, ki prihaja, je zelo močno anglosaksonski, vsa ta ameriška in angleška glasbena scena je vedno močnejša. Lahko je po enostavnem postopku pridobiš iz interneta. Zato moramo mi nekaj aktivno narediti. Saj ni vse slabo, veliko je dobrega, ampak dajmo razločiti in prepoznavno tudi naše. Mislim, da bi bilo zelo dobro, da bi se tudi šola tega zavedala. Jaz ne morem sprejeti dejstva, da naši otroci ne dobijo teh vsebin v šoli kot obvezne vsebine. Saj ne vem, morda pol urice na teden, da bi se usedli v krog in prepevali te pesmi. Mi smo, recimo, v Slomškovem domu vsak ponedeljek med trimesečnimi poletnimi počitnicami prirejali počitniške dneve, kjer so otroci lahko imeli šport, ročna dela, prirejali igrice in se tudi za eno uro po kosilu usedli v krog in prepevali. Kar iz pesmarice. Prepevali smo na glas, tudi dvoglasno, samo slovenske narodne pesmi. In ne vidim, zakaj ne bi mogli to delati tudi danes v Sloveniji, pa ne vsiljivo, saj imamo dobre pedagoge, ki bi lahko znali najti pravo motivacijo. Ko smo se zadnjikrat dobili z našim sorodstvom tukaj in prepevali, me je svak zaskrbljeno vprašal: »Ali bodo naši otroci še znali te pesmi?« Pa sem rekel: »Od nas je odvisno.« Če ne bomo nič naredili, verjetno ne. Če pa se bomo zavedali, sedaj ko se vključujemo v EU, da je ta glasba naša izkaznica in da bi bilo dobro, da bi jo še drugi spoznali, je lahko temu drugače. Pa saj je čisto jasno. Samo nekdo mora reči, da bo od danes naprej drugače. In kdo je tisti nekdo? Morda sam minister za šolstvo. Čisto od zgoraj je potrebno začeti. Ampak še vedno se nekje čuti neka letargična energija. Ni še ene prevetritve, tudi v drugih vsebinah. Človek bi pričakoval, da bo to že enkrat mimo. Bo, bo, počasi bo, sem prepričan.

Joži: Ja, potem pa vaša pevska pot.

Marko: Ja, ko sem bil star 21 let, sem se zavedal, da bi bilo koristno, če bi malo šolal svoj glas. Tako sem po naključju prišel do nekega profesorja. To je bil en Rus, Ivan Zobinof, ki je bil emigrant. Njegov oče je bil solist v Bolšoju. Poučeval je kar s kitaro, ker ni imel klavirja. In se spomnim začetka, ko sem bil zaradi vaj dihanja s prepono kar omotičen, preveč je bilo kisika in zardeval sem, ko sem slišal čisto en drugačen glas. Preden se navadiš, da tvoj glas sedaj drugače funkcionira, traja kar nekaj časa. Potem je profesor žal umrl. Šel sem k

drugemu profesorju, Victorju Sruhu, ki mi je pomagal dalje. Ta profesor že nekaj let gostuje v glasbeni šoli Lojze Bratuž v Gorici.

Joži: To so bile privat ure?

Marko: Da, jaz žal nisem uspel, da bi imel neko formalno glasbeno izobrazbo. Malo sem poskušal priti na višji inštitut v teatru Colon, a še nisem bil zrel zato. Jaz sem študiral tisto svojo agronomijo in hkrati vedno pel. Kasneje, ko sem že končal študij, sem delal kot agronom na fakulteti. Kar 16 let sem poučeval na oddelku za agrarno entomologijo, se pravi vedo o insektih, na Agronomski fakulteti v Buenos Airesu in bil tudi med 1986 in 1990 direktor za podiplomske študije in raziskovanje. Ko sem torej že imel službo, sem se začel z glasbo ukvarjati bolj neomejeno. Potem je prišla poroka z mojo ženo Cristino Vovk, ki me je vedno zelo podpirala na moji pevski poti. Po enem letu se nama je rodila hčerka Cecilija. Od takrat naprej mi je bilo vse bolj jasno. Ko enkrat to doživiš, da si oče in da moraš svoj čas tako razporediti, da ti ostane tudi čas za družino, potem kaj hitro vržeš stran stvari, ki ti to otežujejo, ki so balast in so neproduktivne. Tako sem spoznal, da ne bom zaviral svoje glasbene poti, ki se je kar dobro razvijala. Dobival sem tudi že prve ponudbe kot solist. Tudi sestro Bernardo sem opazoval, kako se je pevsko lepo razvijala. Čeprav je mlajša od mene, je prej spoznala, da se mora polno posvetiti petju, ker je pri nas v družini bila ideja, da moraš najprej imeti nek poklic, z glasbo pa se lahko ukvarjaš bolj ljubiteljsko. Kot agronomu mi je bilo jasno, da v Argentini z glasbo ne bom mogel preživljati družine. Pač, sem se sprijaznil s tem, da bom služil pri agronomiji, pel pa za svojo dušo. Društvo Festivales musicales de Buenos Aires je medtem začel prirejati tečaje za interpretacijo in vabiti razne evropske priznane profesorje. Spomnim se odličnega švicarskega baritonista, Phillipa Huttenlockerja, pri katerem je Bernarda delala že drugo leto in se veliko naučila. Tretje leto sem se odločil, da se javim na avdicijo tudi jaz. In res me je sprejel in takrat sem imel prvič občutek, da sem naredil nekaj zase v tem smislu, da sem se tri tedne vsak dan učil repertoar, v glavnem Bachove pasione in kantate. Leto za tem je prišel Helmut Rilling iz Bachove Akademije v Stuttgartu s celo ekipo profesorjev. Izbran sem bil za sodelovanje na zaključnem koncertu z Bachovimi kantatami. Vesel sem bil rezultata. Profesor Wolfgang Schone me je spodbudil in mi rekel, da sem zrel za evropske odre in da mi bo šlo dobro. Seveda sem imel že 35 let. Kasneje pa še tečaj z britansko sopranistko Heather Harper in štipendija v Londonu za tri mesece. Včasih si mislim, da če staršem ne bi bilo treba emigrirati, bi bilo moje šolanje verjetno bolj urejeno. Sicer pa, kdo ve? Življenje te vedno nekaj nauči.

Joži: In vmes ste spoznali tudi slovenski samospev?

Marko: Ja, slovenske samospeve sem želel vedno vključevati v koncerte za Slovensko kulturno akcijo (SKA) v Buenos Airesu (letos praznuje 50. obletnico), kjer sem kot aktivni član enkrat na leto imel koncert v Slovenski hiši. Žal nisem imel takrat toliko glasbene literature, kot jo imam danes. Partiture so krožile v slovenski skupnosti, saj so nekateri ljudje takrat, ko so odhajali iz domovine, vzeli s seboj tudi partiture kot nekaj najvrednejšega in najlepšega. Ravno zaradi pomanjkanja gradiva so priredbe slovenskih narodnih in nove skladbe skladateljev v diaspori (Alojzij Geržinič, Jože Osana, itd) bile še bolj dobrodošle.

Joži: Ste se jih potem sami naučili in kdaj pokazali tudi argentinski publiki?

Marko: Ja, to kasneje, ko se je Bernarda že bolj uveljavila in sem zraven potem prišel tudi jaz. Nekajkrat sva tudi skupaj nastopila. In še danes pridejo tudi Argentinci na naše koncerte. Lani, recimo, smo imeli vsi trije koncert, tudi z najmlajšo sestro Veroniko. Koncert je bil v domu v San Justu. Spremljal nas je pianist Ivan Vombergar. Prišli so nekateri pomembni ljudje iz teatra Colon, ki nas poznajo. Bilo je tam 700 navdušenih ljudi. V prvem delu smo izvajali operna dela, ker smo hoteli ponuditi nekaj bolj popularnega, drugi del pa je bil posvečen argentinskemu in slovenskemu samospevu. Argentinci imajo kar nekaj zelo močnih skladateljev (Carlos Guastavino, Alberto Ginastera, Lopez Buchardo, Astor Piazzola idr.) Tak program pa se vedno konča s slovensko narodno pesmijo, ker mi je všeč ideja, da greš pri sestavi programa iz širokega sveta nazaj v domačo vas. To osvetli domačo vas čisto drugače, kot če greš iz domače vasi v svet. Potem izgleda tista tvoja majhna vasica ena pikica tam, ki ni nič vredna, v resnici je pa ravno obratno.

Joži: Nekaj podobnega sem zasledila pri prebiranju literature, da je tudi altistka Franja Golobova na koncu koncerta sama napovedala slovensko narodno pesem.

Marko: Da, točno. Ona je vedno dodajala narodne. Tudi moja sestra Bernarda je, ko je pred tremi leti pela v polnem teatru Avenida v Buenos Airesu, dodala Pojdem v Rute in Pavčičev samospev Ciciban. Ljudje so jih toplo sprejeli. Ni se nam treba sramovati, če naši skladatelji niso v svetu tako znani kot Brahms ali Schubert. Počasi, če bomo kaj naredili za to, da bodo naši samospevi bolj poznani, jih bodo tudi drugi cenili. Trenutno, recimo, imam v rokah zbirko samospevov Josipa Ipavca, ker pripravljam program za koncert v sklopu

Mednarodnega Simpozija o Hugu Wolfu v Slovenj Gradcu. V prvem delu so želeli slišati te samospeve. To je krasna glasba in žal precej pozabljena.

Joži: In pot v Slovenijo?

Marko: Na poročnem slavlju sestre Bernarde leta 1988 sem spoznal avstrijskega dirigenta Hansa Grafa. Bil je takrat generalni glasbeni direktor v salzburškem »Landestheatru«. Slišal me je zapeti na veselici en argentinski tango in me nato povabil na avdicijo. Po avdiciji mi je intendant rekel, da bi me angažirali za dve leti. »Prihodnje leto je Mozartovo leto in v teh dveh letih želimo ponuditi v Landestheatru vse Mozartove opere.« Problem pa je bil, da so bile vse te predvidene vloge v nemščini (in ne v italijanščini, kot jih je pisal Da Ponte). Ponujali so mi pa same lepe vloge: Figaro (Figarova svatba), Leporello (Don Giovanni), Don Alfonso (Cosi fan tutte) ... Jaz nisem vedel, kaj narediti. En mesec so mi dali časa za odgovor. S pomočjo žene sem se končno odločil, da sprejem ponudbo, "saj nazaj lahko še vedno pridemo", mi je dejala žena. Leporello v operi Don Giovanni je bila moja prva večja operna vloga. Do takrat kaj takega še nisem doživel. Vložil sem ogromno energije, da sem se naučil vse recitative v nemščini. To je bilo res težko delo. Moral sem v sebi poiskati notranjo silo, za katero do takrat nisem vedel, da jo imam. Toda stvar se je dobro odvijala. V Salzburgu sem bil osvobojen vsega skakanja na univerzo in kar naenkrat sem se znašel pred ogromno količino časa. Razbremenil sem se in kvaliteta mojega življenja se je vidno izboljšala. Salzburg je lepo mesto in ga imam v dobrem spominu.

Joži: Takrat je bil za vas dom kje?

Marko: Pač, sem se nekako sprijaznil z idejo, da je dom tam, kjer imaš delo, ki te veseli. Do takrat pa je bil dom v Argentini, ker smo se ravno preselili v novo hišo in ko smo razmišljali o tem, kakšne zavese bomo obesili na okna, je prišla ta ponudba. Jaz sem se enkrat dobesedno zjokal, ker sem bil resnično razdvojen. Ali niso hlače morda premajhne za ta korak, sem se spraševal. Čustveni svet moraš tudi poslušati, vse mora biti čimbolj harmonično. Pa tudi kot poročen človek, ki želi družino ohraniti s seboj, moraš usklajevati svoje želje z interesi ostalih članov družine.

Joži: In kdaj ste potem prišli prvič v Slovenijo? Je bilo to pred Salzburgom?

Marko: Da, to je bilo prej. Leta 1980 sem prvič na kratko obiskal Slovenijo. Po končanem študiju sem šel za dva meseca v Evropo, da vidim, kakšen svet je to. Ko sem odhajal iz

Argentine, sem mislil, da zapuščam najlepšo deželo na svetu. No, potem odkriješ, da so še lepše. Takrat sicer nisem mislil iti v Slovenijo, ker je vladal še komunistični režim. Vizuma iz ambasade v Buenos Airesu tudi nisem hotel, ker sem vedel, da so ljudje tam doživljali tudi razna ponižanja. Po obisku Švice in Francije sem šel k znanec v Devin, kamor je prišel tudi stric Jože iz Maribora in mi rekel, da moram nujno obiskati staro mamo, ker da me čaka. Rekel sem, da nimam vizuma, a me je potolažil, da bomo že uredili. Nek znanec me je nato pripeljal v Ljubljano. To je bilo zame nekaj tako globokega, da z besedami ne znam povedati. Da se pri tridesetih letih pelješ po resnični Sloveniji! Na poti k svoji stari mami, mi je znanec mimogrede rekel: »Vidiš, tukaj sta se pa tvoja starša spoznala, to je ta cerkev svetega Petra, tam na koru sta se spoznala.« ... in potem prvo snidenje s svojo staro mamo ... nepopisno! Imela je čez 88 let, bila je še zelo brihtna. Midva sva si stalno dopisovala. Mama je želela, da imamo z njo stike, da ji vnuki preko pisem delamo veselje. In končno pred menoj stoji starejša, suhcana gospa, oči pa take kot dve lučki. In je takoj rekla: »A ti si moj dragi Marko!« Objela sva se in preživela par dni skupaj in se samo pogovarjala in pripovedovala o zadevah, povezanih z življenjem in o sorodnikih. No, to je bil tak kratek obisk. Potem pa smo od 90. leta, ko smo za božič prišli sem, redno hodili iz Salzburga. Sčasoma pa nas je samostojna in demokratična Slovenija privabila. Ko je režim padel, ko se je nehala ta delitev na dve vrsti Slovencev, smo rekli, da sedaj počasi prihaja čas, ko bomo morali iti v Slovenijo. Leta 1992 pa je moja pogodba v Salzburgu minila in sem postal svobodni umetnik. Leta 1994 smo se končno odločili, da se preselimo v Slovenijo.

Joži: In kakšni so sedaj občutki, ko se vračate v Argentino? So se spremenili?

Marko: Občutki so mešani. Vse se je spremenilo, ker so tam ostali še vsi sorodniki in se bolj malo vidimo. No, zadnji dve leti je nastala kar močna politična in gospodarska kriza, ki je v neki meri prizadela tudi Slovence. Sicer se slovenska skupnost kot taka še ohranja in sedaj je, kot sem že omenil, ravno odprta razstava o doprinosu slovenske emigracije argentinski stvarnosti (iz glasbenega področja so kar dva, trije panoji, kot vem. Slišal sem, da bo ista razstava tudi v Ljubljani proti koncu letošnjega leta 2004). Slovenska skupnost je še vedno aktivna. Sedaj je zanimivo, da prihaja nov kader učiteljic, ki izhajajo celo iz mešanih zakonov, a govorijo perfektno slovensko in učijo slovenščino v slovenskih šolah. To je lepa realnost. Jaz sem optimističen, ker sem pred kratkim slišal, da število otrok, ki obiskujejo slovensko sobotno šolo celo narašča. Ljudje imajo radi otroke.

Joži: Se v Argentini ta etnična identiteta v povojni emigraciji bolj ohranja kot pri staroslovincih?

Marko: Bi rekel da ja, ker je bolj mlada in morda tudi bolj pestra, kar se sestave tiče. Je pa zanimivo, da so vzroki za emigracijo pri enih in drugih različni. Eni so se umaknili zaradi pritiska italijanskega fašizma med obema svetovnjima vojnama, drugi zaradi komunistične revolucije, ki je tako polarizirala Slovence med tujo okupacijo v drugi svetovni vojni. Ker je režim preko staroslovencev in jugoslovanske ambasade vedno delal neke delitve med Slovenci (tudi preko Izselske matice), je žal prišlo do tega, da so bili odnosi med obema emigracijama zelo nepristni. Žal je tako. Danes je to preseženo in se odnosi počasi normalizirajo. Hvala Bogu.

Joži: Z osamosvojitvijo Slovenije je to verjetno lažje.

Marko: Tako je. Sicer je to dinamični proces, vendar se stiki izboljšujejo in bodo vsak dan boljši. Vsak tak projekt, kot je omenjena razstava, ki je sad doprinosa vseh skupin Slovencev, ki so emigrirali v Argentino, je lahko nek napredek za boljše sodelovanje, ampak samo, če so odnosi pristni in zgrajeni na medsebojnem zaupanju. Nekje moramo spet priti na isti tir.

Joži: Ali za zaključek potem lahko rečeva, da tudi glasba pripomore k temu skupnemu imenovalcu?

Marko: Prepričan sem, da ima glasba na splošno, predvsem pa petje, veliko in neprecenljivo zdravilno moč, ker sprošča duha in ga plemeniti. Vsi težimo k temu, da se harmonično razvijamo in da si ustvarimo okoli sebe svet, ki nas duhovno bogati. Ta duhovna rast pa je neomejena. Naredi nas boljše, bolj čuteče, tudi do sobratov. Medsebojni stiki so posledično lahko bolj bogati. V tem smislu vidim veliko vlogo, ki jo lahko odigra petje in glasba na splošno.

Joži: Lepo, bova na tej točki kar zaključila ta pogovor. Hvala lepa za te bogate misli!

Priloga C: Transkripcija intervjuja s prof. MARKOM BAJUKOM, Ljubljana, september 2003

Joži: Moj sogovornik danes je gospod Marko Bajuk, ki je pred leti dolgo časa živel v Argentini.

Marko: Rojen v Mendози – Argentina.

Joži: Tako, rojen v Argentini. Prosila bi vas, da mi poveste kaj o vaši glasbeni poti, samih začetkih.

Marko: Ja tam pri sedmih, ne, osmih letih sem se začel učiti klavir. V Argentini ne obstajajo glasbene šole pa srednje glasbene šole, ampak so taki privatni konservatoriji ali pa pedagogi učijo privat. Jaz sem hodil privat. Potem je gospa že bila v letih in ker je videla pač določene sposobnosti, talent, me je pripravila, da sem naredil sprejemni izpit za našo glavno šolo, ki je v okviru univerze.

Joži: Se pravi, da je to bila univerza v Mendози?

Marko: Samo v Mendози je univerza za glasbo. V Buenos Airesu je tudi, vendar se imenuje državni konzervatorij, ki traja štiri leta, univerza pa je pet let. Večina poklicev v Argentini je petletnih plus tista diploma, kot se dela tukaj. No in jaz sem bil sprejet na to univerzo. Takrat, ko sem jaz hodil v šolo, ker so tudi spremenili te učne načrte, je bil učni načrt tak, da smo imeli tri leta recimo glasbene šole, štiri leta pa je trajala višja stopnja, ki bi bila recimo naša srednja šola. Pri nas nimamo teh pogojev, ker te sprejmejo na klavir tudi, če si star 20 let. Tam pa ni govora, da te neka glasbena šola sprejme. Potem sem delal klavir in zatem, ko sem bil že v gimnaziji, sem naredil univerzitetni nivo klavirja, istočasno pa sem vpisal smer zborovodje, ker sem v slovenski skupnosti videl, da je moj stric že star in že peša.

Joži: To je Božidar Bajuk?

Marko: Ja, Božidar Bajuk. No, večinoma sem jaz korepetiral zbor, ko njega ni bilo, zato sem se potem vpisal na zborovodstvo in solopetje.

Joži: Koliko ste bili takrat stari?

Marko: Kaj pa jaz vem, 20 let mogoče. Potem pa sem si rekel: gimnazija, klavir, dirigiranje, pa petje ... ne zmorem ... zato sem opustil zborovodstvo in sčasoma tudi klavir. Da bi končal klavirski poklic, mi je manjkalo 9 izpitov. In sem zaključil isto leto gimnazijo in petje. Odkril sem, da sem pri 21 letih že ... tam se reče *lisenciado in canto* ... to je tukaj neke vrste magister. Tam si lahko profesor, licenciado ali pa doktor. Doktorate pri petju ali pa pri glasbi redkokdo dela, ker se mora iti v tujino.

Joži: Vi ste potem končali petje, univerzitetni nivo. To je vse argentinski šolski sistem, vse v španščini..

Marko: Vse, vse. Podoben program, kot je evropski.

Joži: Kako pa potem na primer slovenski samospev, kje ste spoznali slovenski samospev?

Marko: Imel sem tete tukaj v Sloveniji, pa sem jih prosil, da so mi pošiljale note.

Joži: Pa vas je to zanimalo kot mladega fanta?

Marko: Ja, seveda. Imel sem tudi posnetke. Tete so pošiljale plošče pa trakove in tako sem poznal samospeve. Recimo tisto ploščo smo imeli doma, ko Mitja Gregorač poje Wolfa, pa Schuberta pa Schumanna v slovenščini. Spremlja ga pa, če se ne motim, Aci Bertonec ali pa gospod Lipovšek. Bili so zelo dobri in jaz sem to slišal oziroma poslušal. Nisem bil čisto na tekočem, zato ker radio ni imel tolikšnega obsega. Mogoče se danes dobi več tega materiala. Pa tudi oče je kdaj rekel: »Pa daj se to nauči ...ali pa tistega!«. Seveda Škerjanca, Šivica ... to nismo poznali, sem pa imel vse te albume od antike do moderne, tista dva zvezka tam, ko je Pojdem na prejo, Ujeto iskreno ... Volariča. In to sem jaz v Argentini pel in je bilo vedno dobrodošlo.

Joži: Tudi na konzervatoriju?

Marko: Na koncertih in na univerzi. Ja, ker imamo tudi en člen, da v vsakem letniku izbereš eno skladbo po lastni izbiri.

Joži: In ste potem izbrali slovensko pesem?

Marko: Ja, in tudi njim so se dopadle. Pojdem na prejo ... kamor sem šel, sem jo pel. Malo sem razložil, zakaj gre in so vsi ploskali. Ne, to v Argentini ni problem. Mi Slovenci smo bolj zadrgnjeni. V Argentini nikogar ne moti, če si Kitajec, Japonec, črn ... te sprejmejo. So taki bolj odprti odnosi. Tukaj je vse malo bolj z rezervo.

Joži: Če se vrnem nazaj ... Omenili ste, da so vam pošiljali iz Slovenije plošče in trakove...

Marko: In note, note tudi.

Joži: In kaj na primer ste imeli doma na polici? Kakšno glasbo? Samo klasično, ali ste imeli tudi kakšno drugo?

Marko: Ne, veliko Avsenika, Dovžana, Slovenski oktet, Slake. Vse te plošče so ostale doma v Argentini. Se pa čudim, da jih tukaj ne vrtijo po radiu.

Joži: Aha, je potem velika razlika med glasbeno kulturo med Slovenci v Argentini in tukaj?

Marko: Ja, to vsi vrtijo vse te plošče, pa še kakšne druge. Vsak ki je prišel, ali je pa imel kakšnega strica ...jaz se spomnim, da imam še plošče, tiste za 45 brzino, na razglednici. Ena lepa razglednica in na njej je bila plošča, pa sem potem to vrtel ... te so bile od Avsenika.

Joži: Katera glasba se vam je kot mlademu fantu najbolj dopadla?

Marko: Ja, narodna. Imel sem tudi pesem *To pegasto dekle*, pa *Ko zaslišim ljubljanski zvon*, to smo vrteli ... potem je bila Stanka Kovačič ... veliko smo peli narodne. To so pa tete skrbele. Vsako leto so nam poslale, kar je bilo bum tistega leta in to smo mi vrtel še pa še. Bratranec od očeta je pa potem pošiljal trakove za tri ure. Tam sem imel operne pevce, na primer Nado Vidmarjevo, Ladka Korošca ... to sem jaz vse poznal, samo nikoli jih nisem videl. Ko sem prišel sem, sem jih pa videl po televiziji.

Joži: Potem ste vse te plošče vrteli doma kot družina..

Marko: Ja, mi smo imeli tako ... kako bi rekel ... geto je nekoliko pretežka beseda, ampak ... Oče recimo ni dovolil, da bi jaz malo zabundal argentinsko folkloro. Je rekel: »*Kaj tega hudiča navijaš?*«

Joži: Kako ste pa vi potem čutil ta razkorak med argentinsko in slovensko kulturo?

Marko: Argentinska in slovenska kultura sta kar nekam enako melanholični, domotožni, domovinski. Tudi argentinska ima nekako aromo po slovanski, najdeš kakšno pesem, ko bi lahko rekel, da je slovenska.

Joži: Ampak doma, v hiši, je bila samo slovenska glasba?

Marko: Ja, ja. Samo slovenska. Rad sem poslušal »Kupite rožice, preden zvone«, ali pa *Zvončki, mačice* ... pa Ivanka Kraševc in Avseniki. In to včasih gledam, če bom kje dobil. Ali pa tista ... *Tam kjer murke cveto, tam kjer ptički pojo lepi dragi* ... to je pela tista, ki živi v Ameriki ... Ahačič. Ja, jaz sem vse to imel rad in vse to rad pel.

Joži: Kako ste si tako preko pesmi predstavljali to našo Slovenijo?

Marko: Jaz sem o Sloveniji vedel vse ... Ko so tete pošiljale koledarje, sem videl Logarsko dolino pa sem rekel, kako je lepo. Potem pa ko sem tja prišel, sem se dobessedno sesedel. Meni so se kar kolena omehčala. Ko sem prišel v Slovenijo, sem rekel, da je to lepše, kakor na sliki. Pa sem rekel, ni čudno ... tale moj stric je vedno pri vajah kakšnih 10 minut, za moje pojme v tistem času, nalagal o domovini, domotožju. In kadar smo peli na kakšni predstavi, prireditvi, ne vem ... *Mal čez Izaro* ali pa *Pozdravljam te, gorenjska stran* ... je stric razlagal, tako da nam je pričaral primerno atmosfero. Jaz sem to poslušal, a sem sam pri sebi mislil: »Pa nehaj to govoriti, dajmo rajši peti.« Potem sem pa prišel sem in sem rekel, saj ni čudno, ni čudno, da so melanholični pa bolni pa ne vem kaj vse. Sam pa sem poznal Slovenijo s koledarjev, zemljevidov. Ko sem jest prišel v Slovenijo, sem točno vedel, kam se moram obrnit. Ko sem prišel na postajo, sem se samo malo okrog obrnil, da sem našel, kam moram iti in sem s postaje šel peš do tet.

Joži: V slovensko šolo ste kaj hodili?

Marko: Ja, samo ob sobotah. To je izgledalo tako: začelo se je ob 15h in tja do 18. ure. Imeli smo eno uro verouka, eno uro slovenščine, branje, pisanje itd. Ker sem zelo nagajal, mislim da sem se bolj malo naučil. Preden smo šli domov, smo imeli še eno uro petja.

Joži: Ja, to me zanima.

Marko: To nas je učil moj stric. Imeli smo otroški zbor, tako da smo prepevali narodne in otroške pesmice. Tisti, ki smo bili bolj intonančni, smo pripravili vsako leto za zaključek šolskega leta eno spevoigro ali pa tudi samo igro. Na primer: Kresniček, Mlada Breda. Jaz sem takrat že klavir toliko znal, da sem lahko vse to spremljal in korepetiral.

Joži: Kakšen je bil namen, da imaš v šoli petje?

Marko: Namen je bil ta, da smo bili mi na lep, diskreten način prisiljeni poslušati in govoriti slovensko, saj smo med seboj govorili špansko. Samo tega niso dovolili. Tudi doma oče ni dovolil.

Joži: V zboru ste peli samo slovenske pesmi? Bolj otroške ali tudi narodne pesmi?

Marko: Peli smo samo slovenske pesmi, predvsem otroške. Jaz se zdaj ne spomnim prav vseh, na primer: *Zakrivljeno palico v roki*, *Regiment po cesti gre*, *Marička sedi na kamenu* ... take stare, znane. Nič teh sodobnih, ker teh stric ni imel. Imel je prijatelje, znance, dopisoval si je z gospo Zmago Kumer, če se ne motim tudi s prof. Toporišičem, sem pozabil na njihova imena. ... Na tak način je stric dobil kakšni notni material ali literarna dela. Nekatere slovenske maše, ki smo jih mi peli v Mendozi, nisem še slišal tukaj. Veste, slovenska glasbena dediščina in produkcija je res izjemno velika in bogata. Lahko smo ponosni na to. Ne vem, če ima še kateri drugi narod toliko glasbene literature.

Joži: Pa je stric vam otrokom ravno tako kot starejšemu zboru govoril o Sloveniji preko pesmi?

Marko: Vse, ja, ja. Pa razne zgodbe, na primer, kako so peš hodili na Sveto Katarino, na Šmarno Goro, pa še kam .... pa kaj so vse prepevali, pa kaj so vse videli, pa kdo je kje živel. Vse je povezal: zgodovino, občutke, literaturo in pesem. O tem se je govorilo, seveda. Oni so tam živeli, kot da bi bili tukaj. Tiste ure, ko smo bili doma ali pa v domu, je bilo kot da si v Sloveniji. Še danes, če bi šli k mojemu očetu, ne boste dobili ene argentinske knjige na polici, vse so slovenske, ali pa slovenski pisatelji, živeči v Argentini ali Kanadi kot Karel Mauser.

Joži: Kaj pa preko medijev? Ste imeli na primer kakšno radijsko postajo s slovenskim programom?

Marko: Ne, v Mendozi ne. V Buenos Airesu pa so imeli.

Joži: Kaj pa potem v slovenskem domu? Tam pa se je verjetno dogajalo vse življenje skupnosti?

Marko: Ja, kulturno, družabno in športno življenje. Imeli smo ekipo odbojke. Organizirani smo bili v dekliški krožek in fantovsko zvezo ... se je reklo. Fantje so bolj skrbeli za šport in veselice, dekleta isto, samo da so še pomagale v kuhinji gospem, ki so bile za to zadolžene. Organizirala se je kakšna tombola, srečelov, koncerti, mladinski dnevi, poroke, kakšen obisk iz tujine ali Buenos Airesa ... Vedno se je kaj dogajalo, še dandanes se. Nismo mogli jesti ajdovih žgancev, ker v Argentini ajde ne poznajo, ampak potice, flancati, krofi, kislo zelje, pečenice, krvavice ... vse to, in »asado« še dodatno ... to pa vsak dobro sprejme. To je pečena govedina na žaru ... odlično!

Joži: Kako, kdaj pa se je v slovenskem domu dogajalo glasbeno življenje?

Marko: Na tak način, da so bile vsako soboto pevske vaje. Popoldan je bil otroški zbor v okviru šole, zvečer od sedme pa do devete ure so bile pevske vaje mešanega zbora. Peli smo samo slovenske narodne in cerkvene. Za vse cerkvene praznike smo peli. Bili so sami ljubiteljski pevci, bolj ali manj notalni. Tam ni tako kot tukaj, ko ima vsak otrok možnost hoditi v glasbeno šolo. V Argentini je v osnovni šoli in na gimnazijah tudi glasbena vzgoja, in to je vse, bolj splošna izobrazba.

Joži: Je bilo še kaj tuje glasbe, argentinske?

Marko: Ne, to sem jaz začel uvajati, pa še to zelo težko in zelo počasi, potem ko sem prevzel zborovodstvo. Slovenska zborovska literatura je tako bogata, da ni bilo razloga, da bi se učili še druge zvrsti, pri tem tudi ni bilo dovolj pevskih talentov, da bi se učili renesanso ali kaj takega.

Joži: Ja, sem brala kritiko, ko je pevski zbor Gallus prvič izvajal argentinsko narodno pesem, da slovenska duša ni znala zaobjeti argentinskih ritmov. Ko pa so zapeli slovensko narodno, je bilo to povsem nekaj drugega.

Marko: Ja, saj imam doma ploščo, ko poje en kvartet in gospod Jože Korez mehiške pesmi, smo se zelo smejali, ker so tako trdo izgovarjali. Španščina pa ni trda, da o stilu izvedbe ne govorimo. Mladi, ti ki so rojeni za mano, to popolnoma drugače dojemajo in doživljajo. Njim je bolj tuja slovenska glasba kot argentiska folklor.

Joži: Verjetno ste imel tudi kakšne proslave v slovenskem domu?

Marko: Točno tako. Vsaki mesec eno ali celo več kulturnih prireditev je bilo.

Joži: Za kakšne priložnosti na primer?

Marko: Ja ... malo težko je povedati, ker se ne spominjam prav dobro. Miklavževanje, mladinski dnevi, začetek in zaključek šolskega leta, vedno je bila ena igra ali spevoigra, prireditev za počastitev kakšnega pisatelja, zgodovinarja, srečelov, poroke, birme, obhajila,

itd. Tudi proslava za povojne žrtve z mašo. Kakšna žalna seja pomembnega Slovenca, umrlega v Argentini.

Joži: Je te prireditve vedno spremljala pesem?

Marko: Vedno! Zbor je pripravil kratek ali malo daljši program, odvisno. Ko sem jaz že študiral solopetje, smo tudi malo kombinirali.

Joži: Kaj pa na teh praznovanjih, se je kdaj tako spontano zapelo?

Marko: Seveda! Ko smo bili že vsi dobre volje, se je začelo ... Majolka bod pozdravljena ali En hribček bom kupil, N'mav čez Izaro ipd. Narodne pesmi.

Joži: Harmonika je bila?

Marko: Ne to pa ne, ker ni bilo nobenega, da bi znal. Sicer je bil gospod Humar, ker pa ni živel v mestu, ampak kar nekaj km izven Mendoze ... se je tudi opogumil in kdaj pa kdaj kaj zaigral.

Joži: Takrat, ko ste vi bili še v Mendozi - tudi kakšnega narodno zabavnega ansambla niste imeli?

Marko: Nismo imeli. V Buenos Airesu pa ja. Ker jih je veliko več ...

Joži: Pri vas se je torej bolj pelo?

Marko: A capella, ja ... brez spremljave. In veliko koncertov z zborom.

Joži: Ste imeli veliko poslušalcev?

Marko: Ja, v Mendozi jih je bilo takrat okrog 700, večina Slovencev. Za velike prireditve so prišli ... vedno je bila polna dvorana in še zunaj so stali. Ko je bilo organizirano kakšno predavanje ... mladine ni preveč zanimalo, to je bilo rezervirano bolj za odrasle. Zdaj je več zanimanja. Odkar smo samostojna država, se je to zelo, zelo spremenilo, vidijo domovino staršev in pravijo, »kako je to lepo«, pa jih bolj privlači. Ti mladi bolj slabo govorijo slovensko. Čeprav imajo oba starša Slovenca. Otrokom se neumno zdi, da bi doma govorili slovensko. So primeri, ko so Slovenci, rojeni v Argentini, z otroki prišli sem, a doma ne govorijo špansko in so že pozabili. To je kruto. Pri nas je bilo pet otrok. Imam enega brata, ki je poročen z Argentinko pa sem se pred enim šestimi leti, ko sem šel dol, z njim po slovensko pogovarjal in je rekel: »Marko, ti kar po špansko povej, ker te ne razumem.« Pozabiš!. In ti mladi, tretja generacija, dokler ne gredo v šolo, doma še govorijo slovensko, potem pa jih je sram, se jim zdi neumno. Ne vem, ko pa pridejo sem, večina dobijo interes in se učijo slovensko.

Joži: Potem to pomeni da s slovensko besedo izgine tudi slovenska glasba?

Marko : Ne, ne, to pa ne.

Joži: Mislite, da se slovenska glasba dlje ohrani kakor pa slovenski jezik?

Marko: To pa sigurno. V Argentini ali kje drugje. Vsi ti otroci, ki pridejo sem, najprej planejo po kasetah in po cedelih. Nabavijo narodnozabavno glasbo. Slovensko sicer ne znajo več prav govoriti, ampak slovensko glasbo pa zelo radi poslušajo.

Joži: Prosila bi vas, da mi poveste še kaj o zboru. Koliko članov je imel takrat?

Marko: 25 članov do 35.

Joži: Ta zbor deluje še danes?

Marko: Ja, ja, samo zdaj je morda malo krize, ker ga vodi Mendoščan - Argentinec. Nima slovenskega porekla in se mora naučiti še nekaj o pesmi kot taki in o skladateljih, to mu pa pomagajo starejši člani in še kdo drug. Pri zboru so mladi od 17 let pa do 75 let. Ni mladinskega zbora, ker že tega komaj skupaj spraviš in obdržiš. Ko je zbor vodil še moj ded, so bili kot stolniški zbor. V Argentini ni cerkvene zborovske tradicije. Po cerkvah se poje ljudsko petje. Ampak za vse večje praznike, Marijino vnebovzetje, božič, veliko noč, je vedno pel slovenski zbor v latinščini. Moj ded je tudi kakšno slovensko prevedel v latinščino in na ta način (si predstavljam) so se počutili bolj v Sloveniji. Edini zbor v Mendozi, ki je bil sposoben sprejeti take izzive. To se je štelo kar za veliko čast in priznanje Argentine Slovincem.

Joži: Kako pa vidite slovensko pesem v tujini? V čem je njen čar za Slovence po svetu?

Marko: Ja, vse je pomembno. Besedilo in melodija. Tega ne moreš zatajiti. Temu mojemu bratu, ki ne zna več slovensko, če mu zavrtiš enega Dovžana ali Slovenski okteta, se mu bo kar dopadlo. To pritegne, to ne moreš zanikati. Vso zaslugo pa imajo moje dobre tete, mamine sestre in tudi drugi, ki niso prekinili kontakta. So si dopisovali, pošiljali razglednice, knjige, koledarje, plošče itd. Ko izseljenec sliši domačo pesem, je tako, kakor če se preseli začasno v svojo domovino. Zdaj je to dosti manj boleče, ker smo samostojna država, ampak pred leti. je bilo zelo ganljivo gledati solzne oči starejših, ko smo mladi nastopali in peli slovensko - z zborom ali že kot solist.

Joži: Kaj pa pesmarica. Še bomo peli?

Marko: Ja, to je pa izrek mojega deda. Češ, da Slovenci ne bomo nikoli izumrli. Ded je bil zborovodja in tudi skladatelj. Ko so oni bežali v Avstrijo, je on veliko narodnih, latinskih in cerkvenih pesmi napisal na pamet. Tudi vse dinamične oznake, vse. In če danes pogledate original in tisti njegov rokopis, vidite, da je vse isto. Imel je izreden spomin. Bil je prvi, ki je zapisal belokranjsko pesem *Srce je žalostno, močno je ranjeno* ... Belokranjke so bile sramežljive in niso nikjer nastopale. Medtem ko so delale, so pa pele. On je na navaden papir, tak rjav iz trgovine, medtem, ko so one pele, zapisal to pesem. Imel je izreden talent. Napisal je knjigo »Mera v slovenski narodni pesmi«, kar žal sodobni skladatelji prav nič ne

upoštevajo ali pa ne vedo, da obstaja neka mera, ritem, melodija v slovenskem jeziku, kakor pri ostalih, Nič novega ni. Treba je pa vedeti, da to obstaja.

Joži: In vi ste to zbrali in izdali?

Marko: Ne jaz osebno. Pobudo je dal moj bratranec in je mojega očeta pregovoril, da so naredili izbor dedovih pesmi in priredbe; vse je moj oče ročno notografiral, ker takrat niso imeli računalnikov, tako da so to natiskali ob 100-letnici rojstva, če se ne motim.

Joži: Bi lahko navedli kakšne naslove pesmi, ki so imele kakšen poseben pomen za slovensko skupnost? Tiste, ki so bile kot nekakšne himne?

Marko: Ja, to je *Pozdrav Gorenjska, Pojdem v rute, Slovenski svet, ti si krasan, Nocoj pa oh nocoj, N'mav čez Izaro, Triglav, Gorenjska zdravica, Sijaj, sijaj sončece, Slovenija v svetu ...* Veliko je tega, nemogoče je vse imenovati. Vse so bile dobrodošle.

Joži: Ali je bilo pred vašo izseljensko skupnostjo v Mendози še kaj Slovencev?

Marko: Nekaj jih je bilo, kakšne tri družine. To je bilo vse. Mi smo prišli 52. leta v Mendozo. Starši so prej živeli v Buenos Airesu, ker pa se niso privadili taki veliki vlagi, so se seliti za tri leta v Cordobo potem pa v Mendozo.

Joži: Na koncu bi lahko rekli, da je vašo skupnost povezovala in družila tudi slovenska pesem?

Marko: Absolutno! Jaz lahko povem za tisto obdobje, ko sem bil še tam. Mi smo bili kot neke vrste geto. Slovenija v malem. Argentinci nas niso nič ovirali. Imeli smo svojo Slovensko hišo, svoj Dom, pa svoj »klub«, v katerem smo se družili.

Joži: Vaša skupnost je imela kakšne stike s skupnostjo v Buenos Airesu?

Marko: Ja, seveda. Prav od začetka ne, če pomislimo na izmenjavo kulturnih prireditev. Pomislite, da so se najprej združili, da bi se organizirali, potem so poskrbeli, da so kupili zemljišča, lastna stanovanja, našli dobre službe itd. Prva leta so bila zagotovo težka. Morate vedeti, da je bilo vse, kar se je delalo pri Slovencih v Argentini, prostovoljno. Nihče ni dobil plačano, vse je zraslo iz idealov. Če se ne motim, sedem domov v Buenos Airesu in eden v Mendози. Po nekaj letih se je začelo gostovanje. Če se ne motim, leta 1960 je bilo prvo tako veliko gostovanje, ko so Mendoščani pod vodstvom mojega deda prišli pet v Buenos Aires ob argentinskem državnem prazniku 25. maja. Potem se je počasi postopoma dogajalo, izmenjava dramskih predstav, zborovskih koncertov, folklornih skupin itd.

Joži: Kaj pa na primer s Slovenijo?

Marko: Ja, ko smo postali svobodna država in ko je bil ustanovljeno društvo »Slovenija v svetu«, so te izmenjave vsako leto. Še pod Jugoslavijo je gostoval Slovenski oktet, pa ne vem, če še kdo drug. Čisto od začetka pa nihče, to je gotovo. Zdaj, ko je svobodna Slovenija, so

prišli v Argentino J. Janša, L. Peterle, S. Hribar, Kuntner, T. Pavček, zbori APZ Tone Tomšič, mislim da Domžalski komorni zbor, Ribniški oktet, mariborski mladinski zbor Carmina Slovenica, M. Bajuk, Juan Vasle, B. Fink Inzko, M. Fink, tudi Marko Munih je bil povabljen, da je z argentinskim orkestrom izvajal slovenske skladbe ob 50-letnici Slovencev v Mendози.

Joži: Na tej točki bova končala najin pogovor. Najlepše se vam zahvaljujem za čas in prijaznost.

Priloga D:

Vprašalnik za slovenske radijske oddaje v Argentini

1. Kratka zgodovina vaše oddaje (kdaj in s kakšnim namenom, poslanstvom ste jo oblikovali)?
2. Kako imate navadno sestavljen radijski program?
3. Kolikšen del vašega programa je namenjen glasbi, kolikšen del je namenjen slovenski glasbi?
4. Katere glasbene zvrsti predvajate?
5. Kako izbirate glasbo? Ali jo izbirate glede na odziv poslušalcev, ali jo glasbeni urednik izbere sam?
6. Ali lahko iz izkušenj navedete najbolj poslušane slovenske glasbenike/ansamble/skupine in nekaj najbolj priljubljenih slovenskih pesmi (uspešnice)?
7. Ali spremljate dogajanje na slovenski glasbeni sceni? Opazite kakšno razliko med priljubljenostjo izvajalcev v Sloveniji in med priljubljenostjo izvajalcev med slovenskimi izseljenci v Argentini (ali gre za podoben glasbeni okus ali povsem različen)?
8. Kje, kako dobite novo slovensko glasbo za vašo oddajo? Imate pogoste stike s Slovenijo?
9. Imate kakšne podatke, kdo posluša vašo oddajo? So to predvsem mladi, starejši, slovenske družine?
10. Bi se strinjali s tezo, da slovenska glasba preko medijev (radia, tv) povezuje slovensko izseljensko skupnost v Argentini?
11. Ali vas delo pri ustvarjanju slovenske oddaje v tujini osebno bogati in veseli?

Priloga E: Mirko Vasle, Buenos Aires, 2003

Spoštovani!

Glede na vašo prošnjo vam bom skušal čim bolj temeljito odgovoriti.

Čeprav je oddaja dvojezična, predvajamo samo slovensko glasbo, predvsem narodnozabavnega značaja, ker smo namreč preverili, da je tovrstna glasba našim poslušalcem najbolj všeč. Seveda predvajamo tudi "moderno glasbo", kolikor je pač dobimo. Zadnje čase imamo velik problem, kakor gotovo veste, je v Argentini že kar nekaj časa huda gospodarska kriza, kateri se ne vidi konca. Zaradi tega praktično ne moremo kupiti CD-ejke. Včasih nam jih je pošiljala SIM, a ker so tudi oni v velikih težavah, se moramo zadovoljiti s tem, kar imamo.

Slovensko glasbeno sceno spremljamo po novicah, ki jih dobimo preko slovenskih časopisov (na internetu), revijah, ki izhajajo v Sloveniji, na primer Sedem dni. A veste, smo predaleč, večkrat smo prosili vodstva najbolj znanih slovenskih časopisov in revij, a na žalost nismo nič dosegli, dogovarjali smo se z Radijem Slovenija, da bi nam po mailu pošiljali tedensko slovensko uspešnico, a je vse skupaj v vodo padlo ... Zaradi tega glasbo izberemo kar sami.

Kar se tiče popularnosti, vam lahko povem, da so med slovensko mladino v Argentini popularni Čuki, A. Šifrer, Adi Smolar in skupina Kingston. Razlika je v tem, da tukaj nimamo dostopa do težkega rocka, na primer dobili smo kaseto skupine Siddharta in Big foot mama, več pa ne, potem je težko ocenjevati.

Smo pa dobro preskrbljeni glede zborovskega petja in resne glasbe, ker smo naleteli na človeka, to je prof. Franc Križnar, ki je razumel našo stisko, ko je bil na obisku tu med nami, in nam redno pošilja tovrstni glasbeni material.

Vemo, da nas posluša večina slovenske skupnosti. Zanimiv pa je podatek, da dve tretjini naših poslušalcev sploh niso Slovenci. Vključili so se v oddajo predvsem zaradi glasbe in ker je oddaja dvojezična.

Med najbolj priljubljenimi glasbeniki so:

Ansambel Avsenik

Ansambel Slak

Igor in zlati zvoki

Slovenski oktet

Koroški akademski oktet

A. Šifrer

O. Pestner

Čuki

A. Smolar

Med pesmimi so našim poslušalcem vseč predvsem tiste, ki pojejo o daljni domovini:

Slovenija, najlepša si dežela - O. Pestner

Bo moj vnuk še pel slovenske pesmi - B. Kopitar

Tam kjer murke cveto - Avsenik

Slovenski zvon - Slak

Slovenec sem - Slovenski oktet

Sanjam - Irena Vrčkovnik

Za prijatelje - A. Šifrer

Upam, da si boste s to informacijo lahko vsaj malo pomagali. Če pa še kaj rabite, pa prosim samo napišite.

Prejmite lepe pozdrave.

Mirko Vasle

Priloga F:

Dopis Tonetu Mizeritu, predsedniku društva Zedinjena Slovenija, avgust 2003

Spoštovani!

Sem študentka na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Za zaključek mojega študija sem si izbrala diplomsko nalogo z naslovom: Slovenska glasbena kultura in njen vpliv na ohranjanje etnične identitete med Slovenci v Argentini. Sama sem s Komornim zborom Ave obiskala Slovence v Argentini in zato sem se odločila raziskati pomen slovenske glasbe za ohranjanje etnične identitete med izseljenci v Argentini.

Na vas se obračam po nasvetu mojega somentorja dr. Zvoneta Žigona. O današnji situaciji na glasbenem področju imam le malo podatkov. Prosim vas, da mi posredujete podatke o trenutnih slovenskih glasbenih sestavih, ki delujejo med Slovenci v Argentini. Zanimajo me tako pevski zbori, instrumentalne zasedbe, glasbene skupine, ansambli, kot tudi uspešni solisti. Zelo bi bila hvaležna za nekakšno splošno poročilo o sedanjem stanju. V nadaljevanju vam tako predlagam nekaj vprašanj in smernic:

- 1. Predvsem me zanima, kateri so še delujoči slovenski zbori, ansambli in druge instrumentalne zasedbe, ki še gojijo slovensko pesem in melodijo med Slovenci v Argentini. Morda imate kakšne podatke koliko ljudi prepeva še slovensko in pozna slovensko glasbo.*
- 2. Katera generacija ljudi je danes nosilka glasbenega dogajanja in kje se le-to odvija (v katerih slovenskih domovih, društvih, radio, cerkev, slovenske šole, SKA)?*
- 3. Kakšne stike ima vaša izseljenska skupnost s Slovenijo? Intenzivnost stikov pred in po osamosvojitvi? Kakšno vlogo je pri osamosvojitvi igrala slovenska pesem (se spomnite kakšnega praznovanja ob osamosvojitvi)? Ali pogosto gostite glasbenike iz Slovenije in kaj to pomeni za vašo skupnost?*

4. Vaše osebno mnenje o pomenu in mestu slovenske glasbe med slovenskimi izseljenci v Argentini? Ali vidite kakšno povezavo med slovensko glasbo in ohranjanjem etnične identitete?

Ravno tako bi vas lepo prosila za kakršnokoli informacijo o glasbenem življenju prvega vala izseljencev kot tudi izseljencev med obema vojnama v Argentini. Morda bi mi znali svetovati tudi kakšnega človeka, ki bi vedel še kaj več o glasbenem življenju, okusu in pomenu slovenske glasbe za Slovence v Argentini.

Za vse informacije ali nasvete se vam vnaprej lepo zahvaljujem.

Lepo vas pozdravljam,

Joži Markovič
Slovenija

Priloga G:

Odgovori Toneta Mizerita (predsednika društva Zedinjena Slovenija), Buenos Aires, februar 2004

Glede specifičnih vprašanj, ki so bila sestavljena kot napotek, odgovarjam tukaj, sicer nekoliko omejeno, a vsaj toliko, da bo snovi zadoščeno, več podatkov je v dodatku.

1. Predvsem me zanima, kateri so še delujoči slovenski zbori, ansambli in druge instrumentalne zasedbe, ki še gojijo slovensko pesem in melodijo med Slovenci v Argentini. Morda kakšna ocena, koliko ljudi prepeva še slovensko in pozna slovensko glasbo?
V glavnem je na to vprašanje odgovorjeno v poslanem delu, kjer se podrobno naštejejo zbori in vokalne skupine (glej dodatek k zborom). Morda bi dodal samo še nekaj opomb in komentarjev.

V prvi vrsti je potrebna omemba druge generacije naseljencev (med obema vojnama). Na področju Buenos Airesa imajo dve skupnosti: Slovensko podporno društvo Triglav (Villa Devoto, Buenos Aires mesto) in pa Prvo slovensko prekmursko društvo (Bernal, Vel. Buenos Aires). Nobeno od obeh nima formalnega zbora. V sklopu društva Triglav obstaja tečaj slovenskega jezika, kjer se zlasti otroci učijo slovenskih pesmi. Je pa med starejšo generacijo izredno navdušenje za petje. Ni prireditve ali srečanja, ob kateri se ne bi zbrala manjša skupina rojakov in zapela nekaj tradicionalnih pesmi, večkrat s krajevnimi napevi, kot so jih bili navajeni od doma ali slišali tako peti svoje starše.

Glede poznavanja, v primeru teh ljudi gre predvsem za narodnozabavno glasbo. Med Prekmurci je seveda priljubljen Vlado Kreslin. Med »Triglavčani« Avseniki in podobni. Na splošno ne poznajo moderne slovenske glasbe in jim tudi ne ugaja.

Kar zadeva povojne »politične« emigracije, je položaj nekoliko drugačen. Predvsem mladi se po osamosvojitvi Slovenije zanimajo tudi za moderno glasbo. Priljubljeni so kantavtorji kot Andrej Šifrer (je obiskal Argentino leta 1993), Čuki (obiskali Argentino leta 1999), Adi Smolar (mladina ga je hotela pripeljati lani, pa ji ni uspelo), Aleksander Mežek («Siva pot» je uspešnica, ki jo tudi šolski otroci na splošno znajo - Mežek bo obiskal Buenos Aires v aprilu 2004), itd. Mladina pozna tudi Siddharto.

Na splošno mladi poznajo narodno glasbo, a valčki in polke ne vzbujajo večjega navdušenja. Za ples uporabljajo predvsem latinsko glasbo, ki je v modi v Argentini. Poznajo pa vsaj v splošnem tudi cerkvene pesmi zaradi ljudskega petja pri nedeljskih mašah.

2. Katera generacija ljudi je sedaj nosilec glasbenega dogajanja in kje se le-to odvija (v katerih slovenskih domovih, društvih, radio, cerkev, slovenske šole, SKA)?

Tudi na to vprašanje je v glavnem odgovorjeno v priloženem gradivu. Dodal bi le, da je trenutno glavni nosilec glasbenega in pevskega dogajanja druga generacija (Andrejka Selan Vombergar, Lučka Marinček Kastelic, Marta Selan, učitelji in učiteljice petja v slovenskih šolskih tečajih ...). Pri zborih pa se udeležujejo tudi že člani tretje generacije. Enako spadajo v tretjo generacijo nastopajoči na mladinskih Pevsko-glasbenih večerih.

3. Kakšne stike ima vaša izseljenska skupnost s Slovenijo? Intenzivnost stikov pred in po osamosvojitvi? Kakšno vlogo je pri osamosvojitvi igrala slovenska pesem (se spomnite kakšnega praznovanja ob osamosvojitvi)? Ali pogosto gostite glasbenike iz Slovenije in kaj to pomeni za vašo skupnost?

Stiki s Slovenijo, zlasti s slovenskimi oblastmi, so dobili nov zagon tik pred osamosvojitvijo in takoj po njej. Pred tem uradnih stikov ni bilo med skupnostjo in slovenskimi oblastmi v sklopu Jugoslavije. Ker je bila naša skupnost ali zamolčana (dolga leta se v domovini ni smelo pisati o našem obstoju in delovanju) ali napadana tudi s strani uradnih organov, ki so bili zadolženi za izseljence (tukaj mislim na IZseljensko matico), je to stanje razumljivo.

Takoj po osamosvojitvi je naša skupnost doživela pravo poplavo obiskov, tako političnih kot kulturnih, prav tako se je poživilo obiskovanje domovine s strani starejših pa tudi mlajših rojakov. Sedaj smo prišli v obdobje, ko se je ta izmenjava nekoliko ustalila. Ostaja na ravni privatnikov ali posameznih zlasti kulturnih ustanov, reden pa je vsakoletni obisk abiturientov našega srednješolskega tečaja, h katerim bivanju in izpopolnjevanju znanja slovenščine prispeva tudi Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu. Sicer pa je doslej na razpolago malo štipendij ali morda te niso dovolj znane.

Glede sodelovanja z Uradom za Slovence v zamejstvu in po svetu moramo zabeležiti, da je bilo dobro v prvih letih, zapletlo pa se je v drugem obdobju, posebno še po znanem nesporazumu okoli Zgodovinskega zbornika. Sedaj pa ponovno poteka v harmonični povezavi.

Poglavje zase je študijski seminar za učitelje oziroma učiteljice slovenskega jezika. Prvič je bil izveden leta 1994 in je zanj zadolženo Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije. Nemoteno se je vršil do leta 1997 in sicer v neposredni koordinaciji Ministrstva in Zedinjene Slovenije. Leta 1998 seminarja ni bilo. Leta 1999 pa je bil izvršen, to pot po posrednem sklicu preko veleposlaništva Republike Slovenije v Buenos Airesu. Potem se je procedura razčistila in sedaj se izvaja redno vsaki dve leti.

S komisijo Državnega zbora Republike Slovenije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu imamo bolj občasne odnose. Vendar moremo iz debat in komentarjev sklepati, da vladni del te skupine naši skupnosti milo povedano ni posebno naklonjena, medtem ko imamo naklonjenost opozicijskih poslancev. To seveda odgovarja stanju politične opredeljenosti povojne skupnosti.

S Slovenci v zamejstvu imamo le občasne stike, omejene na kak obisk kulturnih ali družbenih delavcev ali skupin. Te stike bi morali ojačati, ker podobni položaji pritiska tujega večinskega sveta stavijo podobne izzive, ki bi jih lažje reševali z boljšim medsebojnim poznavanjem in sodelovanjem. Žal s strani slovenskih oblasti ni posluha za financiranje medsebojnih stikov med Slovenci po svetu, marveč le centralistično med matično domovino in posameznimi skupnostmi.

(Besedilo vzeto iz posebnega poročila o stanju in delovanju povojne slovenske skupnosti v Argentini)

Glasbeni stiki

Izvajajo se zlasti preko medsebojnih obiskov. Ledino je zaoral zbor Gallus s svojim obiskom leta 1991, ko je v domovini gostovalo kar nekaj zborov, skupin in solistov. Prav tako pa je v Argentino prišlo na obisk kar nekaj slovenskih glasbenih skupin. Ob tem moramo omeniti, da pred osamosvojitvijo povojna skupnost ni sprejemala v goste zborov, ki so gostovali v »staronaseljenskih« domovih. Še sedaj ne gostuje zborov, skupin ali posameznikov, ki prihajajo v Argentino po posredovanju Izselske matice, ker smatra (upravičeno), da je ta ustanova še vedno sovražno razpoložena do naše skupnosti. Je pa sedaj skoraj uveden način, da zbori prihajajo na nastop tudi pred argentinsko publiko in imajo posebne predstavitve pred slovensko publiko, kot je bil primer »Ave«.

Zadnji obiski so bili: Ljuba Jenče (oktobra 2002 - imela tudi delavnice z otroki in učiteljicami); kvartet Tartini (november 2002 - gostoval pred argentinsko publiko in v Teatro Colon); okrog praznikov 2002-2003 »Deseti brat« (gostoval v Mendozi, Buenos Airesu in

Barilochah) ter Carmina Slovenica (november 2003 v zlati dvorani Teatro Colon in na festivalu Cantapueblo v Mendozi in Čilu, še posebej pa za mendoške Slovence).

Seveda je vsak obisk iz Slovenije pomemben, ker utrdi vez in zlasti zavest pripadnosti enotnemu narodu. Še bolj važni pa so obiski naših skupin v Sloveniji, ker so izredno močan dejavnik utrjevanja narodne identitete.

Ob osamosvojitvi glasba ali pesem nista igrali kake posebne vloge. Sta bili pač del narodne identitete in kot taki pripomogli pri ohranjanju, zavesti in osamosvojitvenem zagonu. Ob tem bi omenil le, da je na poseben poseg skupnosti in po raznih stikih argentinskih Slovencev Argentina bila prva država Latinske Amerike, ki je priznala samostojno Slovenijo in za sabo hitro potegnila ostale države kontinenta.

4. Vaše osebno mnenje o pomenu in mestu slovenske glasbe med slovenskimi izseljenci v Argentini? Ali vidite kakšno povezavo med slovensko glasbo in ohranjanjem etnične identitete?

Mesto glasbe in petja v skupnosti počasi, a nevzdržno pada. A važnost za ohranjanje identitete je večja kot pri prvi generaciji. Zanj je bila, po mojem mnenju, obujanje spomina, sedanji generaciji pa je potrditev pripadnosti. Po drugi strani pa je važen dejavnik ohranitve ali pridobitve besednega zaklada. Zato šolski tečajji polagajo tolikšen pomen prav na slovensko pesem. Morda sem nekoliko prehitro zapisal, da mladina nima zanimanja za glasbo. Verjetno je bolj pravilno, da nima zanimanja za iste pesmi kot starejši. A število nastopajočih na Pevsko-glasbenem večeru, zlasti pa število takih, ki igrajo kak inštrument (glej poročila), kaže na izredno zanimanje za glasbo (ne samo slovensko) pri tretjem rodu.

Dodatek k zborom

Težko je opisati položaj, ne da bi prej izvedli globoko analizo iz raznih zornih kotov. Zato so tu zapisana le osebna mnenja opazovalca, ki skuša nepristransko, a brez strokovne podlage oceniti trenutno stanje. Zato naj bodo vse trditve sprejete kritično in postavljene v stanje dvoma. Treba jih bo potrditi v kakem poznejšem podrobnem študiju.

S tem predznakom bi si upal trditi, da je v dobi po letu 1994 (do koder sega pregled knjige »Letopis slovenskega glasbenega življenja v Argentini«) glasbeno delovanje v argentinski skupnosti upadlo. Število nastopajočih skupin se je zmanjšalo, ni več tistega navdušenja za zборе, oktete in druge pevske skupine, pozna pa se tudi pomanjkanje pevovodij. K temu je

pripomogel tudi odhod nekaterih sposobnih ljudi v Slovenijo, kjer so si poiskali novo obzorje (primer Ivan Vombergar, ki je vodil glasbeno dejavnost v okrožju Ramos Mejia, ali člani družine Bajuk v Mendozi). Gotovo je največjo vrzel pustil zbor Gallus, ki je imel svoj zadnji nastop 7. avgusta 1999, in sicer »Jubilejni koncert ob 50-letnici«.

Delo in iniciativa slonita na maloštevilnih, a ključnih osebnostih. Med te gotovo v prvi vrsti spada Anka Savelli Gaser, ki je po preminulosti zbora Gallus osredotočila svoje delo v skupnosti okoli društva Slovenska Pristava v Castelarju. Je pa tudi stalna pobudnica nastopov in nepogrešljiva spremljevalka na orgle ali klavir pri nastopih skoraj vseh pevskih skupin v Buenos Airesu. Važno vlogo ima tudi »klan Selan«. Andrej Selan je ustanovitelj in dolgoletni pevovodja zbora iz San Justa, pa tudi pobudnik in pevovodja občasnih pevskih skupin in pevskih nastopov. Njegova hčerka prof. Andrejka poročena Vombergar že deset let vodi sanjuški zbor in sodeluje tudi drugod, predvsem je sodelovala s sestro Marto (sedaj poročeno Brula), ko je ta vodila otroški zbor Zedinjene Slovenije. V okolici Slovenskega doma San Martin pa je ključna prisotnost prof. Lučke Marinček Kastelic, ki je pobudnica vsega pevskega delovanja na tem področju in sodeluje tudi drugod, med drugim kot profesorica petja na Srednješolskem tečaju ravnatelja Marka Bajuka v Buenos Airesu.

Opazno pa je tudi manjše zanimanje za zborovsko ali skupinsko petje med mladino. V obstoječih zborih sicer še zelo aktivno sodelujejo nekateri mladi, vendar je to odvisno od družinske tradicije in vpliva ožjega okolja. Gotovo je pri tem važen dejavnik tudi pripravljenost za trud in žrtve. V sklopu socialne in gospodarske krize udeležba pri tedenskih ali dvotedenskih vajah večkrat predstavlja izziv. Dodati moramo seveda tudi splošno otopelost in pomanjkanje zanimanja za kaj drugačnega, kar je splošen pojav sedanje družbe povsod, ne le med slovensko skupnostjo v Argentini, ki je v tem pogledu morda celo izjema.

Ob tem je na mestu še drugo mnenje: po družinah se več ne poje. Pri prvi generaciji je bilo to samoumevno. Pesem je bila močna vez in spomin na izgubljeno domovino. Druga generacija je to opuščala, pri tretji tega sploh ni več. To se pozna tudi pri otrocih, ki nimajo smisla za večglasno petje, kar je ena velikih težav učiteljic petja v slovenskih tečajih. Potem sta tudi televizija in sedaj internet mlade odtegnila od družinskega življenja in kulturnih (pevskih) dejavnosti. Mlad človek mora tako imeti prirojen smisel in veselje za glasbo, ker mu družina tega ne more več posredovati.

Opažamo tudi, da se v slovenskih skupnostih v okolici Buenos Airesa več prosto ne prepeva. Po prireditvi ali srečanju se še govori, izmenjava misli, se šali, a v največjih primerih se ne poje. Skupnost je še kar dobro ohranila jezik, a ni ohranila pesmi. Obratno se na primer dogaja v Mendози, kjer je smisel za petje veliko in radi po srečanjih ali prireditvah zapojejo, tudi pozno v noč.

V naslednjih poglavjih bom skušal podati čim popolnejši pregled še obstoječih zborov in skupin. Pregled seveda ni popoln. Čeprav smatram, da so imenovani vsi važnejši zbori in skupine, je verjetno kakšen nastop ostal nezapisan ali opis ni dovršen. Če bo kasneje potrebno in tudi časovno bolj dostopno, se na to temo lahko še povrnem.

Pevski zbori

Najprej bom obdelal ti. »stalne zборе«, ki imajo redne vaje in običajne nastope. Tako lahko najprej predstavim Mešani pevski zbor San Justo in Pevski zbor iz San Martina.

Mešani pevski zbor San Justo

Ustanovil ga je leta 1971 pevovodja Andrej Selan. Leta 1992 je prevzela vodstvo sedanja dirigentka prof. Andrejka Selan Vombergar. 22. decembra leta 2001 je zbor imel slavnostni koncert ob 30-letnici ustanovitve. Zbor ima izdani dve zgoščenki. Opravil je tudi izredno uspešno turnejo po Sloveniji.

Gotovo je po razpustu pevskega zbora Gallus MPZSJ najbolj kvaliteten slovenski zbor v Argentini. Vaje imajo redno tedensko. Nastopa predvsem v okviru krajevne skupnosti (»Naš dom« San Justo) pa tudi pred celotno slovensko in argentinsko publiko. Čeprav je lansko leto njegova dejavnost nekoliko popustila, je bil vseeno precej aktiven. Z vajami so pričeli 14. marca. Poleg krajevnih dejavnosti (petje pri mašah in raznih manjših prireditvah), bi omenil sledeče nastope:

- 18. aprila, na veliki petek, je zbor pel pri osrednjih obredih v slovenski cerkvi Marije Pomagaj v Buenos Airesu.
- 25. junija je pel pri slovesni maši ob prazniku slovenske državnosti v Slovenski hiši.
- 16. avgusta je kot vsako leto nastopil na Pevsko-glasbenem večeru, ki ga organizirajo mladinske organizacije v Slovenski hiši.

- 24. decembra je pel tudi pri polnočnici v slovenski cerkvi Marije Pomagaj v Buenos Airesu. Imeli so tudi napovedan božični koncert nekje sredi decembra, a so ga v zadnjem hipu odpovedali. Za boljše poznavanje prilagam članek Svobodne Slovenije o božičnem koncertu leta 2002, ki pa je izšel šele maja 2003.

Pevski zbor iz San Martina

Zbor deluje predvsem v sklopu skupnosti Slovenskega doma v okraju San Martin, na severozahodu buenosaireskega predmestja. Že več let ga vodi prof. Lučka Marinček Kastelic. Zbor ni številčen in prevladujejo ženski glasovi. Vadijo redno in nastopi so kvalitetni. Redno poje pri slovenskih mašah v San Martinu in na raznih proslavah, obletnicah in krajevnih srečanjih. Letos je poleg tega pel še ob sledečih priložnostih:

- 19. aprila pri velikonočnih obredih na veliko soboto v slovenski cerkvi Marije Pomagaj.
- 1. junija je pel pri maši osrednje domobranske proslave v Slovenski hiši.
- 23. avgusta je nastopil pri kulturnem večeru »Ob taktu barv« v Slovenskem domu v San Martinu (nastopil je na večeru še moški pevski zbor in solist baritonist Luka Somoza Osterc).
- 28. septembra je pel ob slovesnostih stoletnice temeljnega kamna župnije svete Julije (tam je takoj po naselitvi v Argentini delovalo slovensko središče) tudi pred argentinsko publiko.
- 14. decembra je imel kot vsako leto tradicionalni božični koncert, skupaj z otroškim zborom, solisti ter inštrumentalnimi posegi.

Moški, ženski in mešani zbor pod vodstvom Anke Savelli Gaser

Potem ko je prenehal delovati zbor Gallus, se je pevovodkinja Anka Savelli Gaser posvetila manjšim, deloma tudi občasnim skupinam. Značilnost teh zborov je, da nimajo posebnega imena, ampak le »mešani« itd. »pod vodstvom Anke Savelli Gaser«. Večina pevcev teh skupin spada v okvir skupnosti Društva Slovenska Pristava (na zahodu Vel. Buenos Airesa), ali v bližini stanujočih

Redno nastopa »**mešani pevski zbor s Pristave**«, ki poje ob raznih slovesnostih zlasti pri mašah.

Pred dvema letoma je zbrala »**moški pevski zbor**«, ki je imel nekaj nastopov in se posveča predvsem slovenski narodni glasbi.

- 14. marca je imel na Pristavi koncert narodnih pesmi.
- 25. maja v slovenski cerkvi petje med mašo na dan žegnanja in potem kratek koncert po kosilu.

- 23. avgusta je zbor nastopil kot gost na kulturnem večeru »Ob taktu barv« v Slovenskem domu v San Martinu (poleg krajevnega zbora in solista baritonista Like Somoza Osterca).

- 26. oktobra je zbor, ojačan s pevci drugih bližnjih skupnosti, nastopil v okviru Slovenskega dne 2003, ko so na prostem predstavili »Slovensko žegnanje na vasi« z igro, folklornimi plesi in pevske vložki tradicionalnih narodnih pesmi.

Za konec leta je imel pripravljen koncert, pa ga je zaradi bolezni oz. odsotnosti ključnih pevcev (basov) moral odpovedati in ga sedaj napoveduje za 27. marca 2004.

»**Ženski pevski zbor**« je tudi imel nekaj nastopov, a nobenega važnejšega v letu 2003.

Pevski zbor Slovenske vasi

Ima dolgo tradicijo kot eden najstarejših zborov povojne emigracije. Njegova zgodovina je vsaj delno podrobno opisana v knjigi »50 let Slovenske vasi«.

Cerkveno petje

Omenili smo že zборе, ki po okrajih nastopajo ob raznih priložnostih in ob večjih slavnostih pojejo tudi pri mašah. Sicer je običajno pri mašah ljudsko petje, katerega vodi organist ali močnejša skupina pevcev. To je po vseh slovenskih središčih, in sicer v Buenos Airesu (slovenska cerkev Marije Pomagaj), San Justo (Naš dom), San Martin, Slovenska vas, Ramos Mejia (Slomškov dom), Castelar (Pristava) in Carapachay. V zadnjih treh je maša kar v dvorani doma, prirejani za bogoslovno opravilo; enako v Mendози, v Barilochah pa je maša v kapeli zavoda sester.

Omenil bi še mladinske maše, kjer ponavadi skupina s kitarami (po argentinski navadi) spremlja petje. Te maše so »osrednje« (zbere se mladina vseh domov), ali »krajevne« (v katerem izmed domov). Ob teh priložnostih se med vernike razdelijo listi z besedilom pesmi. Prav tako pri otroških mašah. Imamo tudi tri »skupne« otroške maše (otroci vseh tečajev - sovpada s tremi skupnimi proslavami), pri katerih vodi petje ena skupina, zbor ali tečaj, pojejo pa vsi. Enako se razdelijo listi z besedilom.

Otroška in šolska glasbena dejavnost

Gotovo so te skupine življenjsko važne za prihodnost slovenske pesmi v Argentini. Ker pesem ni več bistveni dejavnik v družinah (v kolikor sploh še obstaja), se je skrb za slovensko pesem preselila na sobotne slovenske šolske tečaje.

V Argentini imamo šest šolskih tečajev v okolici Buenos Airesa (in še enega ABC), enega v Mendози in enega (plus ABC) v Barilochah. V vseh teh tečajih je petje reden predmet, torej je vsako soboto vsaj ena učna ura petja. Enako v prvem in drugem letniku srednješolskega tečaja. Večina pesmi je narodnih otroških, včasih se dodajo še nekatere bolj sodobne ali priložnostne (za materinski in očetovski dan, obletnice, itd.).

Nekateri šolski tečaji imajo poleg tega pouka še svoj »šolski zbor«, ki potem nastopa ob raznih šolskih prireditvah, pa tudi pri drugih prireditvah krajevnе skupnosti, poje pri šolskih mašah ipd.

Poleg tega obstajata še dva otroška zbora izven šolskega sistema in eden, ki sicer spada pod šolski sistem, a nastopa tudi samostojno.

Otroški pevski zbor Zedinjene Slovenije

Pričel je delovati marca 1998. Na pobudo Andreja Selana ga je ustanovila njegova hčerka Marta Selan. Deloval je zadnjih pet let. Sestavljalo ga je nad 40 osnovnošolskih otrok, zlasti s področja slovenskih skupnosti v Ramos Mejiji in San Justu. Redno je nastopal na Glasbenih večerih. Opravil je turnejo - obisk pri Slovencih v Rosariu. Nastopil je tudi na akademiji osrednje proslave dneva državnosti v slovenski hiši v Buenos Airesu 24. junija 2000. Vsako leto je prirejal tudi samostojen zaključni koncert. V letu 2003 ni deloval zaradi porodniškega dopusta pevovodkinje Marte Selan Brula. Napovedana je obnovitev delovanja letu 2004.

Zbor »Zarja mladosti«

Deluje že vrsto let. Vodi ga prof. Marjana Jelenc. Sestavljajo ga otroci predvsem iz področja skupnosti Društva Slovenska Pristava v Castelarju. Imajo redne vaje in nastopajo pri krajevnih prireditvah. 24. junija 2000 je pel pri maši v slovenski cerkvi Marije Pomagaj pri osrednji proslavi dneva slovenske državnosti. Vsako leto nastopi na Pevsko-glasbenem večeru slovenske mladine v Buenos Airesu.

Otroški zbor iz San Martina

Spada v okvir šole škofa Gregorija Rožmana v slovenskem domu v San Martinu. Vodi ga prof. Lučka Marinček Kastelic. Poleg običajnega delovanja šolskih zborov večkrat nastopa skupaj z odraslim zborom okraja, zlasti zadnja leta pri tradicionalnih božičnih koncertih.

Ostali šolski zbori

Šolske zборе imajo še sledeči tečaji:

Šola Franceta Balantiča v Našem domu v San Justo. Vodita Marija Krajnik Štrubelj in Kristina Skvarča Šenk.

Šola Franceta Prešerna na Slovenski Pristavi v Castelarju. Vodi Mojca Prešeren Jelenc.

Šola Antona Martina Slomška v Slomškovem domu v Ramos Mejiji. Vodi Marcelo Brula.

Poleg tega bi omenil, da je v letu 2003 tretja skupna proslava vseh slovenskih šol (**Slomškova proslava**) bila posvečena slovenski pesmi in se je vseh sedem tečajev predstavilo s petjem raznih slovenskih pesmi. Izbor nudi zanimivo sliko o repertoarju pesmi v slovenskih šolskih tečajih v Argentini.

V soboto 13. septembra je bila na Slovenski Pristavi v Castelarju 50-letnica tamkajšnje Prešernove šole. Na dolgi akademiji je nastopilo več pevskih ter instrumentalnih skupin, sestavljenih iz sedanjih in bivših učencev.

Za popolnost bi sem spadala še omemba **otročkih spevoiger**. Slovenske šole v Buenos Airesu imajo tri skupne proslave na leto. Zaporedno mora vsaka šola za eno teh proslav pripraviti kakšno odrsko delo, pri katerem sodelujejo vsi učenci tečaja, tako da mora vsaka šola pripraviti svojo igro vsaki dve leti. Nemalokrat so ti odrski nastopi spevoigre ali pa vključujejo večje število pesmi. En tak primer je bil leta 2003, ko je Slomškova šola doma postavila na oder igro »Kirkinčo Tinčo«, ki vsebuje številne pesmi. Ker je igra originalna (avtorica: Nani Šušteršič Rezelj), je tudi besedilo pesmi originalno, glasba pa je povzeta po argentinskih folklornih melodijah. Igro bodo ponovili za skupno začetno prireditev leta 2004 v nedeljo 14. marca.

Posebej pa bi omenil še **šolsko počitniško kolonijo**. Vsako leto osrednje društvo Zedinjena Slovenija organizira v mesecu januarju počitniško kolonijo šolskih otrok. Zadnja leta se je udeleži od 40 do 80 otrok. Zadnji dve leti obakrat 63 otrok. Kolonija poteka popolnoma v slovenskem jeziku in veliko je petja. Otroci dobijo pesmarice ali razmnožena besedila pesmi,

tako da kolonija postane neke vrste »seminar za slovensko petje«. Tako kolonija kot »seminar« uživata podporo slovenske države.

Pevsko-glasbeni večer

31. oktobra 1970 sta mladinski organizaciji prvič pripravili »Pevsko-glasbeni festival«, ki se je pozneje preimenoval v »večer«. Na njem so v teku let nastopili vsi mladinski pevski zbori, skupine, kakor tudi solisti pevci ali izvajalci. Sem spadajo tudi v Sloveniji danes poznana imena kot Bernarda Fink, Marko Fink, Juan Vasle, Ivan Vombergar in drugi.

Vsa ta leta se je festival redno odvijal. Leta 2003 je bil torej že 34. po vrsti. Sčasoma se je vsebina festivala seveda delno spremenila. Manj je zborov, več manjših skupin in zlasti solistov. Slovenska narodna glasba je izgubila na prisotnosti. Sedaj je navada, da se vsak nastopajoči (zbor, solist, pianist ali skupina) predstavi s tremi interpretacijami: ena je slovenska, ena argentinska in ena svetovne glasbe. Na primer moderni ansambli izberejo kot slovensko pesem kakšno od skupine Siddharta ali podobno.

V letu 2003 je bilo skupaj 13 nastopajočih skupin ali solistov, od katerih sta bila dva zbora, en kvartet slovenskih narodnih pesmi, ena skupina slovenske pop glasbe, en lirični solist, ena skupine religiozne glasbe, en instrumentalni duet (klavir, kitara), dve pop skupini, melodična solistka ob instrumentalni spremljavi, pa še orgle (solist), tango (duet) in blues (skupina).

Zadnja leta se izvedba večera tudi tematično poveže v kako enoto. Leta 2003 se je na primer izvedel kot da bi šlo za podelitev nagrad (»Majolka awardi«). Pevsko-glasbeni večer je gotovo najbolj popoln izraz mladinskega glasbenega delovanja in neke vrste kažipot glasbenega okusa mladih slovenskih Argentinecev.

Solisti

Da bo poročilo popolno, naj omenim še soliste, seveda predvsem s področja lirične glasbe. Gotovo med njimi izstopa Luka Debevec, ki se poklicno posveča glasbi in nastopa v vrhunskih argentinskih liričnih hišah, kot Teatro Colon in drugi.

Poleg tega pa Luka Debevec vodi tudi skupino, ki občasno pripravi koncertne nastope. Poleg njega v tej skupini nastopajo še Ani Rode, Cvetka Kopač Debevec, Andrejka Zupanc, Damjan Ahlin, Matija Debevec, Mirko Grbec, Luka Somoza Osterc in drugi.

Luka Debevec in Ani Rode sta meseca aprila opravila kratko turnejo po Sloveniji .Oba, skupaj s še nekaterimi drugimi, pa tudi daljšo turnejo v Sloveniji meseca septembra 2003.

Mendoza

Tudi v provinci (in mestu) pod mogočnimi Andi so se leta 1948 pričele naseljevati begunske družine. Slovenska skupnost v Mendoza (1.100 km na zahod iz Buenos Airesa) ima od samega začetka bogato pevsko in glasbeno tradicijo, ki temelji predvsem na osebnosti ravnatelja Marka Bajuka, ki je ustanovil tamkajšnji **Slovenski pevski zbor** ob koncu leta 1949.

Zbor še vedno deluje in nastopa, ne le v okviru prireditev domače skupnosti, temveč tudi pred argentinsko publiko. V letu 2003 ga je vodil Diego Basquet (ena zanimivosti zbora je, da so zadnji pevovodji Argentinci). Letos bi zabeležili potovanje na festival izseljenskih zborov v Rosario (drugo argentinsko mesto, 300 km iz Buenos Airesa), kjer je nastopil pred širokim občinstvom. Za sodelovanje je bil izbran poleg drugih petih zborov po zelo strogi selekciji.

Pet let že deluje »Mendoški oktet«. Sestavljajo ga sami mladi fantje, katere vodi Tone Štirn. Za leto 2003 bi posebej poudarili koncert ob petletnici.

Posebnost Mendoza je tudi skupina »Los Chañares« (izg.: los čanjares), ki goji argentinsko folkloro. Sestavljajo jo bratje in bratranci Bajda in nastopajo pred slovensko pa tudi argentinsko publiko. Imajo celo nekaj lastnih skladb. V letu 2003 so se predstavili zlasti na koncertu sedme obletnice.

Bariloche

Ob južnih jezerih v patagonskih Andih se je v letu 1949 naselila majhna skupina Slovencev v Argentini. Tudi tukaj je v preteklosti glasbeni zanos rodil lepe sadove. Leta 1967 je Lučka Kralj Jerman ustanovila pevski zbor »Niños cantores de Bariloche«. Zbor še vedno deluje, a ga sestavljajo večinsko argentinski otroci. Vodi ga pa že vrsto let Andrej Jan.

Leta 1996 je Lučka Jerman Kralj zbrala skupino svojih vnukov, ki so potem nastopali pod imenom »Bariloški vrabčki«, gostovali na mladinskem Pevsko-glasbenem večeru in peli v Barilochah in drugod po Argentini. Junija leta 2001 je skupina opravila zelo uspešno turnejo po Sloveniji. Trenutno so člani zelo razseljeni in je dejavnost na odmoru.

Še vedno pa deluje kvartet »Lipa«, ki je bil ustanovljen leta 2000. Poje predvsem v tamkajšnji skupnosti. Gostoval je tudi v Mendoza, Buenos Airesu in v juniju leta 2002 v Sloveniji. Sestava je: Martin Bajda (prvi tenor), Janez Rode (drugi tenor), Janez Mežnar (bariton), Andrej Duh (bas).

Seveda imajo tudi tukaj šolski tečaj, ki otrokom posreduje znanje in ljubezen do slovenske pesmi.

Priloga H:

Dopis Cirilu Krenu, Buenos Aires, januar 2004

Spoštovani!

Sem študentka na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Za zaključek mojega študija sem si izbrala diplomsko nalogo z naslovom: Slovenska glasbena kultura in njen vpliv na ohranjanje etnične identitete med Slovenci v Argentini pod mentorstvom dr. Karmen Šterk in somentorstvom dr. Zvoneta Žigona. Sama sem s Komornim zborom Ave obiskala Slovence v Argentini in zato sem se odločila raziskati pomen slovenske glasbe za ohranjanje etnične identitete med izseljenci.

Pri prebiranju literature (Letopis slovenskega glasbenega življenja v Argentini, Izseljenski koledarji, revije ipd.) sem pogosto zasledila vaše ime in ste verjetno kar najboljši naslov za kakšno informacijo na temo slovenska glasba med Slovenci v Argentini. Na vas se obračam tudi po nasvetu g. Mirka Vasleta. Če vam ne bo vzelo preveč časa, bi vas prosila, da mi napišete kakšno besedo v odgovor na vprašanja, ki jih bom navedla v nadaljevanju.

- 1. Lepo bi vas prosila za kakršnokoli informacijo o glasbenem življenju prvega vala izseljencev kot tudi izseljencev med obema vojnama v Argentini. (Kakšno besedo o prvih glasbenih korakih slovenske pesmi v Argentini)*
- 2. Mi lahko kaj več napišete o delovanju slovenskih glasbenih sestavov, ki delujejo med Slovenci v Argentini? Zanimajo me tako pevski zbori, instrumentalne zasedbe, glasbene skupine, ansambli kot tudi uspešni solisti, ki še aktivno gojijo slovensko pesem, glasbo.*
- 3. Kakšno je vaše osebno mnenje o pomenu slovenske pesmi med Slovenci v Argentini? Kako ste jo doživljali vi, in če pogledate nazaj, kakšno dediščino so sedanjim generacijam zapustili zavedni slovenski pevci in pevke, glasbeniki in skladatelji, ki so ali še morda delujejo med vami? Morda lahko ocenite trenutni položaj slovenske glasbe v vaši skupnosti?*
- 4. Kako vi vidite povezavo med gojenjem slovenske pesmi, glasbe med Slovenci v Argentini in ohranjanjem njihove etnične identitete?*

Za kakršnekoli informacije ali nasvet se vam vnaprej lepo zahvaljujem.

Lep pozdrav,

Joži Vovk

Priloga I:

Odgovori Cirila Krena, Buenos Aires, januar 2004

Spoštovana gospa Joži!

V teku 19. stoletja, do prve svetovne vojne, se je v Argentino priselilo majhno število Slovencev. Živeli so razpršeni po tej razprostrani deželi in tako niso imeli prilike, da bi se družili in gojili petje. Gotovo pa so v družini, če so jo sploh imeli, zapeli kako narodno pesem. O tej imigraciji imamo le malo podatkov.

Kulturno življenje Slovencev v Argentini se začne po prvi svetovni vojni, ko je Slovensko primorje bilo priključeno Italiji in je tam začel vladati fašizem. V tistih letih se je izselilo veliko število Primorcev, od katerih je približno 25 tisoč prišlo v Argentino v letih 1923-35. Poleg te večine Primorcev je prišlo tudi nekaj Prekmurcev in peščica drugih Slovencev iz notranjosti Slovenije.

Leta 1925 je bil ustanovljen prvi pevski zbor in istega leta prvo slovensko društvo Ljudski oder. Pevci so bili Vipavci, Kraševci, Goričani in Brici. Od tedaj je bilo ustanovljenih mnogo zborov v mestu Buenos Aires, v okolici in tudi v notranjosti Argentine, kot Cordoba in Rosario.

Vsi ti zbori so peli predvsem slovenske narodne pesmi ali tiste, ki so bile v tem duhu. Med mnogimi skladatelji je bil najbolj priljubljen Vinko Vodopivec. Nekatera društva so imela poleg zborov tudi pihalni orkester in tamburaški zbor. Naši zbori niso nikoli presegali okvira narodne pesmi in če so se lotili bolj zahtevnih, bodisi formalno ali harmonično, so te morale imeti isti značaj in biti prežete z duhom naše romantične dobe. In to je za izseljenca nekaj naravnega. Narodna pesem ima za izseljenca poseben čar in veliko privlačno moč, ker mu pomaga podoživljati v duhu, čustveno, njegov rojstni kraj, ki si ga predstavlja samo še v iluziji spominov. To dejstvo je po eni strani vplivalo na to, da priseljenca ni mikala sodobna ali moderna glasba, po drugi strani pa so te ljudske pesmi in glasba pripomogle, da je obdržal vedno živo njegovo globoko ljubezen do rodne grude. To se je godilo s priseljenci, drugače pa je s potomci teh priseljencev. Rastli so v drugih okoliščinah in kulturah. Čeprav nekateri še imajo slovenščino kot svoj družinski jezik, ko prisluhnejo slovenski pesmi, narodni ali druge vrste, jim ne vzbuja domorodnih čustev, ker rodnih krajev prednikov večina sploh ne pozna. Moje mnenje je, da bolj ko se časovno oddaljujemo od tistih Slovencev, ki so prišli pred ali po

drugi svetovni vojni in jih ostaja vedno manj živih in ki jih je slovenska pesem često ganila do solz, tembolj ugotavljamo, da med potomci nima več tiste čustvene moči. Kljub temu se bo lahko lučka slovenstva ohranjala še naprej, če se bo gojilo slovensko pesem, zlasti narodno in bodo delovale šole slovenskega jezika.

Krovno društvo Zedinjena Slovenija ima zbor in šolo, prav tako dom v okraju San Justo. Podporno društvo Triglav nima več zbora, ima pa slovensko šolo za odrasle.

Kot zaključek lahko zagotovim, da ima preprosta ljudska pesem več moči kot še tako vnet govor!

Lepo vas pozdravljam

Ciril Kren

Priloga J:

Slovenija v svetu, Marko Kremžar